

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Kettu Kiusaaja ja surullinen siili

Draama kiusaamisen käsittelyn välineenä päiväkotiryhmässä

Niva, Fabiana

2014 Tikkurilan Laurea AMK

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Kettu Kiusaaja ja surullinen siili
Draama kiusaamisen käsittelyn välineenä päiväkotiryhmässä

Niva Fabiana
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Maaliskuu, 2014

Fabiana Niva

Kettu Kiusaaja ja surullinen siili
Draama kiusaamisen käsittelyn välineenä päiväkotiryhmässä

Maaliskuu 2014

Sivumäärä 57+8

Toteutin toiminnallisen opinnäytetyöni Metsolanmäen päiväkodissa 5-6 -vuotiaiden lasten ryhmässä. Opinnäytetyöni tavoitteena oli pyrkiä löytämään draaman avulla keinoja kiusaamisen vähentämiseksi sekä pohtia lasten keskuudessa erilaisuutta. Draamatoiminnan keskeisin idea on tarkastella asioiden tai tapahtumien merkityksiä. Tällä opinnäytetyöllä pyrin tarjoamaan kasvatushenkilöstölle uusia toimintamalleja, joita he voisivat hyödyntää omassa työssään.

Draamaohjaustuokioiden lisäksi kehittämistyön tavoitteena oli tehdä satukirja, jonka käsikirjoittajina toimivat ryhmän lapset. Satuun oli valittu valmiiksi teema draamassa asetettujen tavoitteiden pohjalta. Lopuksi satu painettiin kirjaksi. Lapset kokivat draamatuokiot sekä satukirjan tekemisen mieluisana. Metsolanmäen varhaiskasvattajat olivat erittäin kiinnostuneita draamatyömenetelmistä. Päiväkodissa on aikoinaan ollut käytössä sankaruusteema, jonka tavoitteena oli kannustaa lapsia puolustamaan heikompia. Henkilökunnan kokemusten mukaan teema näytti aikanaan vähentäneen kiusaamista.

Päivähoidon henkilökunta toivoi draamaprosessin tukevan lapsiryhmän ryhmäytymistä. Huomioin ohjaustunteja suunnitellessani ryhmän sen hetkisiä valmiuksia, tarpeita ja tavoitteita. Lapsilähtöisyys ja osallisuuden tukeminen oli toimintani lähtökohta. Opinnäytetyöni onnistumista havainnoin lapsilta saadun palautteen, toimintaan osallistuneen lastentarhanopettajan sekä vanhempien vastaamien kyselylomakkeiden pohjalta. Päiväkodin henkilökunnan mukaan draamasta oli paljon hyötyä ja ryhmäytyminen onnistui.

Asiasanat: Draama, varhaiskasvatus, osallisuus, erilaisuus, kiusaaminen, lapsilähtöisyys, draamakasvatus.

Fabiana Niva

Fox the bully and the sad hedgehog
Drama as a mean to handle bullying in a group at kindergarten.

Year	2014	Pages	57+8
------	------	-------	------

I carried out my functional thesis in the group of 5 - 6 -year old children at the Metsolanmäki kindergarten. The goal of my thesis was to try to find out ways to reduce bullying and to consider feelings of inequality among children. The most essential idea of drama activity is to reflect meanings of things and actions. With this thesis I wanted to offer the educational staff new operational methods which they could use in their work.

In addition to the drama moments the goal of the development work was to make a story book written by the children in the target group. The theme for the storybook was chosen in advance based on the goals for the drama. Finally the story was made as a book. The children experienced the drama moments and storybook making pleasing. The staff at the Metsolanmäki kindergarten was very interested in drama methods. They have used a hero theme earlier in the kindergarten, the aim of which was to motivate children in defending the less forceful ones. The staff felt that the theme had seemed to reduce bullying at that time.

The kindergarten staff hoped for the drama process to support children teaming. While planning the drama sessions, I took into account the readiness, needs and goals of the children at that moment. My starting point was to notice children and support involvement. I observed the success of my thesis through feedback from the children, from the participating kindergarten teacher as well as from the questionnaires to the parents. The kindergarten staff felt that the drama was useful and children teaming successful.

Reference words: Drama, early education, involvement, inequality, bullying, child centered approach, drama education.

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Lapsen henkinen kehitys.....	8
2.1	Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot	8
2.2	Persoonallisuus ja temperamentin rakentuminen.....	9
2.3	Empatia ja aggressio.....	9
2.4	Lapsen sosiaaliset suhteet ja suhtautuminen erilaisuuteen	10
3	Mitä kiusaaminen on.....	12
3.1	Kiusaamisen eri roolit	13
3.2	Kiusaamiseen puuttuminen ja kasvatuskumppanuus.....	14
4	Draamakasvatus ja siihen liittyvät käsitteet	15
4.1	Draamakasvatuksen tavoitteet ja osallisuus.....	16
5	Opinnäytetyöni tavoitteet.....	21
6	Yhteistyö päiväkodin henkilöstön kanssa ja prosessin suunnittelu	23
6.1	Draamatuokioiden kuvaus	27
6.2	Ensimmäinen draamaohjauskerta- Herra Pöllö	27
6.3	Toinen ohjauskerta-Kuka on ystäväni?	31
6.4	Kolmas ohjauskerta-Minulla on valkoinen iho!	34
6.5	Neljäs ohjauskerta-Sosiometria.....	35
6.6	Viides ohjauskerta- Katsotaan kuvia ja pohditaan	38
6.7	Kuudes ohjauskerta- Satukirjan sanoma	40
6.8	Seitsemäs ohjauskerta- Satukirjan kuvittaminen.....	42
7	Draamaohjaustuokioiden tuotos.....	47
8	Opinnäytetyön arvioinnin indikaattorit	49
9	Eettiset kysymykset ja ohjaajan vastuu	51
10	Yhteen veto henkilökunnan ja vanhempien palautteista	52
11	Pohdinta	54
	Kuvat.....	60
	Liitteet.....	61
	Liite 1. Aikataulusuunnitelma	61
	Liite 2. Lupa lasten osallistumisesta draamaohjaukseen	62
	Liite 3. Sopimus opinnäytetyöstä	64
	Liite 4. Tiedote vanhemmille	66
	Liite 5. Palautelomake vanhemmille	68
	Liite 6. Kyselylomake päiväkodin henkilökunnalle	70
	Liite 7. Diplomiksi lapsille	73
	Liite 8. Satukirja	74
	Liite 9. Kutsu kirjan julkaisutilaisuuteen	82

Liite 10 Tutkimuslupa	83
-----------------------------	----

1 Johdanto

Lapsen tasapainoisen kehityksen kannalta on tärkeää antaa hänen kuvitella ja luoda sisäisiä mielikuvia, sillä hyvä mielikuvitus tarjoaa lapselle työvälineitä ja kykyä samaistua muiden ihmisten tunteisiin. Tällaiset asiat ovat merkityksellisiä lapsen myöhäisemmässä elämänvaiheessa esimerkiksi ristiriitatilanteissa ja niistä selviytymiselle. (Ruokonen 2009:12.) Päiväkodissa vietetyt vuodet ovat erittäin merkityksellisiä. Ei ole yhdentekevää, millainen päiväkodin arjesta muodostuu lasten näkökulmasta. Aikuisen on tärkeä ymmärtää, millainen vaikutus lapsen hyvällä itsetunnolla ja turvallisuuden tunteella on. (Kalliala, 2008:1.) Lapsella on luontainen herkkyyks ja kyky heittäytyä mielikuvitukselliseen leikkiin, ja sitä tulee kaikin mahdollisin keinoin tukea. (Ruokonen ym. 2009:12-13.)

Opinnäytetyöni aihe on tärkeä ja ajankohtainen. Tavoitteenani on läpikäydä lapsiryhmän kanssa kiusaamisteemaa. Näitä asioita käydään läpi draamamenetelmiä hyödyntäen. Kiusaaminen toimintatapana on asia, jota esiintyy jo päiväkotikäisten lasten vertaisuuhteissa ja tässä vaiheessa aikuinen pystyy merkittävästi vielä asiaan vaikuttamaan. Tämän vuoksi varhainen puuttuminen on tärkeää. (THL 2013.) Tarkoitukseni on tuoda yksilöiden erilaisuus esille myönteisenä asiana ja kannustaa heitä tuomaan esille omia mielipiteitään. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tukea lasten mielikuvituksellisuutta ja antaa heidän tuoda ajatuksiaan konkreettisesti esille. Tämän vuoksi toiminnalliseen opinnäytetyöhön sisältyy satukirjan tekeminen, jonka lapsiryhmä saa tehdä itse. Satu painetaan oikeaksi kirjaksi ja lapset saavat tehdä siihen kuvituksen. Satukirja jää lapsiryhmän käyttöön muistoksi, jolloin he voivat halutessaan palata aiheeseen ja muistella millaisia kokemuksia draamaprosessi heille tarjosi.

Koko prosessin ajan pyrin refleктоimaan omaa sensitiivistä työskentelyotettani ja lasten aktiivisuuden merkitystä. Opinnäytetyö oli haaste minulle itselleni, eikä sen ollut tarkoitus tuottaa yksiselitteisesti aiheeseen kaiken kattavaa informaatiota. Selkeän ohjelman rakentaminen vaatii sen, että myös ohjaaja hallitsee draaman työtavat (Heikkinen 2005: 26). Tämän työn tavoitteena olikin vasta tarkastella, millaisia ammatillisia valmiuksia minulla mahdollisesti on tulevana sosiaalialan ammattilaisena. Tällä työllä sain tietoa siitä, kuinka osaan käyttää valittua taidekasvatustyömenetelmää lapsiryhmässä juuri tällä hetkellä. Sain hyvän tilaisuuden tarkastella, missä tarvitsen vielä kehitystä ohjaajana. Oppiminen ja opiskelu luonnollisesti jatkuvat koko työurani ajan. Olin itse opiskellut draamaa vuosi ennen tämän opinnäytetyön tekoa. Draamaopinnot kuuluivat osana sosiaalialan koulutustani, sillä olin valinnut sen toiseksi pääaineekseni. Draama oli ennen sosiaalialan opintoja varsin vieras oppiaine minulle. Olin kärsinyt kovasta jännittämisestä ja alentuneesta itsetunnosta. Draaman voima teki minuun lähtemättömän vaikutuksen. Draamaopintojeni jälkeen pystyin esiintymään satojen ihmisten edessä jännittämisestä huolimatta. Huomasin myös, että usko itseeni oli selvästi vahvistunut.

Draamaopintojen jälkeen minulle oli itsestään selvää, että haluaisin tarjota samaa voimaa tulevaisuudessa työssäni. Edellä mainittujen asioiden lisäksi kiinnostuin juuri tästä opinnäytetyön aiheesta, koska se käsittelee kolmea minulle erityisesti tärkeää asiaa: draamakasvatusta, erilaisuuden kohtaamista sekä kiusaamiseen liittyvää ennaltaehkäisyä.

2 Lapsen henkinen kehitys

Opinnäytetyöni rakentuu pääasiassa lasten välisen vuorovaikutuksen ja tunteiden käsittelyn ympärille. Työni alussa käsitteelen lapsen henkiseen kehitykseen liittyvää tematiikkaa, sillä sen merkitys opinnäytetyöni kokonaisuuteen on merkityksellinen. Draamapedagogiikkaa käsitteelen lopuksi ja vertaan sen sisältöä omaani kokemuksiini, joita havainnoin työni toiminnallisen vaiheen aikana. Toiminnallisen opinnäytetyön ydin on käytännön ja teorian luonteva yhdistäminen yhdeksi kokonaisuudeksi, jotka tukevat toinen toisiaan. (Vilka, 2003: 10.)

2.1 Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot

Draamakulttuurissa korostetaan yhteisöllisyyttä, osallisuutta, vuorovaikutusta ja sosiaalisia taitoja. (Heikkinen, 2005:26.) Tulee tiedostaa, että sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot merkitsevät eri asioita, eikä niitä tulisi sekoittaa toisiinsa. Sosiaalisuus on temperamenttiominaisuus, joka on synnynnäinen, kun taas sosiaalisia taitoja voi oppia erilaisten kokemusten ja kasvatuksen välityksellä. Sosiaalinen henkilö on sellainen, joka viihtyy muiden henkilöiden seurassa. Sosiaaliset taidot auttavat henkilöä tulemaan toimeen muiden henkilöiden kanssa, vaikka hän ei olisikaan erityisen seurallinen. (Keltikangas-Järvinen 2010: 17-18.) Sosiaalinen kehitys liittyy siihen, kuinka lapsi toimii muiden ihmisten kanssa. Yhteisöllä on vaikutusta siihen, kuinka lapsi omaksuu rooleja ja arvoja. Näitä asioita lapsi oppii perheeltään, sukulaisiltaan ja muilta lapsen kanssa toimivilta henkilöiltä. Sosiaalinen kehitys on yhteydessä lapsen persoonallisuuden kehitykseen. (Vilen ym. 2008:156.)

Kaverisuhteet ovat erityisen merkityksellisiä lapsen elämässä. Lapsi saa ikätovereiltaan hyvin paljon iloa ja tukea. Jo yksi kaveri tukee lapsen hyvinvointia ja kehitystä (Thl).

Voidaan ajatella, että yksi sopeutumisen indikaattori on se, kuinka lapsi tulee toimeen muiden kanssa. Tätä kysymystä voidaan pohtia ainakin kahdesta näkökulmasta: lapsen sosiaalinen asema siinä ryhmässä, jossa hän on. Toisin sanoen, tunteeo lapsi olevansa hyväksytty omassa vertaisryhmässään. Toinen kysymys on, onko lapsella kavereita. Ensimmäinen kysymys kuuluu ryhmätason ilmiöön, toinen kysymys taas kuuluu kahdenväliseen, dyaditason ilmiöön. Se, että lapsi tulee hyväksytyksi ja pystyy solmimaan ystävyysuhteita, ovat merkityksellisiä asioita

lapsen elämän myöhäisemmässäkin kehityksen vaiheessa. (Salmivalli 2005: 22.) Lapsen ystävyssuhteiden määrällä ei ole merkitystä, vaan pikemminkin niiden laadulla. Kaikenlaiset ystävydet eivät tue positiivisesti lapsen kehitystä. Ystävyssuhteen merkitystä tai hyötyä voidaan tarkastella suhteen tasa-arvoisuuden mukaan. (Salmivalli 2008:40.)

2.2 Persoonallisuus ja temperamentin rakentuminen

Persoonallisuus kehittyy ihmisen koko elinkaaren ajan. Persoonallisuuteen vaikuttaa niin henkilön synnynnäinen temperamentti kuin ympäristökin. Perhesiteillä, vuorovaikutuksella, kasvatuksella ja kulttuurilla on merkittävä vaikutus siihen, millaiseksi ihmisen persoonallisuudesta muovautuu. Temperamentti vaikuttaa vuorovaikutukseen ja tapaan, jolla ihminen asioihin suhtautuu. Lapsessa voi kehityksen ja erilaisten kokemusten myötä esiintyä uusia, ennalta arvaamattomia piirteitä ja toimintatapoja. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014.) Se kuinka erilaisiin asioihin reagoi, liittyy persoonallisuuteen mutta sen tapoja voidaan opetella (Suomen Mielenterveysseura).

Joidenkin tutkijoiden mukaan temperamenttityypit voidaan jakaa kolmeen luokkaan: helppoihin, haastaviin ja hitaisiin. Temperamentti-tyyppjä ei voida kuitenkaan luokitella paremmuusjärjestykseen, sillä kaikilla tyypeillä on omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Lasta ei tulisi koskaan leimata mihinkään tiettyyn tyyppikategoriaan, sillä persoonallisuuteen vaikuttavat monet eri tekijät ja ihminen on aina kokonaisuus. Tiettyjä temperamenttipiirteitä ajatellaan esiintyvän yleisimmin pojilla kuin tytöillä. Yleistyksiä tulisi kuitenkin välttää. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014.) Varhaislapsuudessa minä-identiteetin kehitys on kuitenkin vasta aluillaan ja silloin puhutaankin identiteetin esiasteesta. Tiedostettu minäkuva rakentuu myöhemmin nuoruudessa. Perusluottamuksella on merkittävä vaikutus minäkäsityksen rakentumiselle. Kehityopsykologisesta näkökulmasta katsottuna identiteetti kehittyy erilaisten haasteiden tai kriisien kautta. (Välivaara 1996:15.) Lapsen vuorovaikutustaitojen kehitykseen vaikuttavat hyvin paljon lapsen vanhemmat tai huoltajat. Kiintymyssuhteilla on myös merkitystä siihen, millä tavoin lapsi toimii muiden henkilöiden kanssa. (Vilen ym. 2008:156-157.) Toimiva vuorovaikutuksellinen tukeminen vahvistaa lapsen voimavaroja (Vilen ym. 2006: 462).

2.3 Empatia ja aggressio

Lapsen vertaissuhteissa esiintyvä haaste on useimmiten aggressiivinen käytös muita kohtaan (Salmivalli 2008:59). Aggressio on helposti omaksuttava toimintamalli, koska se on tehokkaampaa. Tulee muistaa, että aggressio ei ole teko vaan tunne (Cacciatore 2007:2). Aggressioon heittäytyminen voi olla hetkellisesti voimakkaampaa kuin sosiaalinen toimintamalli,

mutta sen haitat ilmenevät usein vasta myöhemmin. Yhteisön luomat moraalissäännöt rajoittavat aggression käyttöönottoa. Ihmisten sosiaalisista taidoista voi havainnoida hänen tapaansa arvostaa, kunnioittaa ja kohdella muita. Sosiaalisista taidoista voi myös havaita henkilön tapaa toimia yleisesti sovittujen sääntöjen mukaisesti. Voidakseen toimia rakentavasti muiden kanssa, edellyttää se hyvää itseluottamusta, tasapainoista tunne-elämää, empatiaa ja toimivaa harkintakykyä. (Keltikangas-Järvinen 2010:24.)

Empatia tarkoittaa kykyä samastua toisen henkilön tunteisiin. Aikaisemmin on ajateltu, että lapsi omaksuu empaattisen toiminnan vasta siirryttyään kouluun, mutta nykyisin tiedetään, että lapsi harjoittelee tätä taitoa jo varhaislapsuudessa. Empaattisuus on asia, jota lapsi havainnoi eleistä ja ilmeistä, sanattomia viestejä tulkiten. Silloin kun lapsi omaksuu sen, millaista asioista aikuiset tai toiset ilahtuvat, hän sisäistää muidenkin ihmisten toiveita ja tarpeita pyrkien toimimaan niiden mukaan. (Vilen ym. 2008:156-157.) Lapsi voi oppia jo leikki-ikäisenä, että hänen teoillaan on vaikutusta muihin ihmisiin, tällaisten tilanteiden kautta lapsen empatiankyky myöskin kehittyy (Suomen mielenterveysseura 2014).

Henkilöt, jotka viettävät eniten lapsen kanssa aikaa, luovat lähtökohdan lapsen turvallisuudentunteelle (Haarakangas 2011:22). Ihmisen kyky vuorovaikutukseen on yhteydessä hänen hyvinvointiinsa. Toisaalta ihmisen käyttäytyminen ei aina kerro hänen kokonaishyvinvointinsa tilasta, sillä jokainen voi oppia peittelemään todellista henkistä tilaansa. Hyvin pienikin lapsi saattaa peitellä todellista psyykkistä tilaa, jolloin aikuisen voi olla vaikea tietää, mitä hän todellisuudessa tuntee, ja esimerkiksi kiltti lapsi saattaa omalla käytöksellään pyrkiä saamaan aikuiselta hyväksyntää. (Vilen ym. 2008:156-157.)

Draamaohjauksessa oli tärkeä havainnoida, millainen oli lasten välinen vuorovaikutus. Tarkastelin, millä tavoin ystävyys-suhteet näkyivät ja millaiset olivat ryhmän normit. Pyrin erityisesti kiinnittämään myös huomiota lasten vertaissuhteiden tasa-arvoisuuseroihin.

2.4 Lapsen sosiaaliset suhteet ja suhtautuminen erilaisuuteen

Lapsuus on muutakin kuin valmistautumista aikuisuuteen. Lapsuus on ainutlaatuinen elämäntapa, jonka tulee olla mahdollisimman mieluinen (Vilen 2006: 10). Lapsen minäkuva rakentuu ja kehittyy vuorovaikutuksellisissa prosesseissa ja hän pyrkii jo syntymästään lähtien vuorovaikutukselliseen toimintaan ympäristön kanssa (Duodecim 2013). Sosiaaliset taidot liittyvät kykyyn selviytyä erilaisista ongelmatilanteista vaihtoehtoja reflektoiden. Sosiaaliin kykyihin liittyy myös etiikka ja moraalit. Vaikka ihminen osaisikin sosiaalisilla taidoilla ratkaista haasteita tehokkaasti, tulee niiden myös olla moraalisesti ja eettisesti hyväksytyjä. Tällaiseen osaamiseen liittyy taas kasvatus. Lapsi kykenee löytämään ilman ohjausta keinoja selviytyä

ryhmässä, mutta tapa jolla hän selviytyy, ei välttämättä olisi eettisesti hyväksyttävää ilman oikeanlaista kasvatusta. (Keltikangas-Järvinen 2010:23-24.) Toimivaan vuorovaikutukseen sisältyy tiedon jakamista, tietoa itsestään, toisista sekä tilanteesta (Repo 2013:54). Lapsen sopiva käytös ei synny itsestään, vaan vaatii toisinaan hyvinkin paljon aikuisen ohjausta, jotta käytöksestä tulisi yhteisön yleisesti hyväksymä (Vilen ym. 2008:156-157).

Esikouluikäinen lapsi pohtii ja oivaltaa hyvin monenlaisia asioita. Ympäröivä maailma on jännittävä, jota hän tutkii, peilaten omia subjektiivisia kokemuksiaan. Erilaisten kokemusten kautta tämän ikäinen lapsi käy vuoropuhelua itsensä kanssa ja hän saattaa olla hyvin itsekriittinen. Oikean ja väärän eroa hän pohtii hyvin paljon ja hakee aikuisilta tukea näiden asioiden käsittelyssä. Esikouluikäiselle lapselle ystävyysuhteet ovat tärkeitä. Hänellä saattaa esiintyä tarve leuhkimiselle tai pikemminkin mahtailulle kavereiden keskuudessa. Toimiminen ryhmässä on usein mielekäästä, mutta erilaiset ristiriidat esiintyvät hyvin usein vuorovaikutuksessa hänen vertaissuhteissaan. (Mannerheimin lastensuojeluliitto.)

Erilaiset kulttuuritekijät vaikuttavat oleellisesti lapsen tapaan käyttäytyä ja toimia. Suomessa yleisesti hyväksyttynä pidettyä käyttäytymisen malli saattaakin olla toisessa kulttuurissa kiellettyä. (Vilen ym. 2008:156-157.) Nykyajan käsitykset hyvistä sosiaalisista taidoista saattavat olla erilaiset kuin vielä muutama vuosikymmen sitten. Sosiaaliset taidot tai niiden tarkka määrittelyminen on pitkälti riippuvainen aikakaudesta ja kulttuurista. (Keltikangas-Järvinen 2010: 20.) Lapsi on aina yksilö ja temperamentti-tyypistä riippumatta hän tarvitsee ohjausta ja rohkaisua. Joillekin lapsille pitää kertoa tulevista tapahtumista tai toiminnasta hyvissä ajoin, kun taas toiselle on järkevämpää kertoa vasta hetki ennen tapahtumaa. Jollekin lapselle voi keskittyminen koulussa olla hankalaa, kun taas toinen lapsi kokee paikallaan olemista ja keskittymistä vaativat tehtävät miellyttävänä. Tärkeintä on se, että jokainen lapsi kokee tulevaisuuden hyväksytyksi ja ymmärretyksi juuri sellaisena kuin hän on. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014.)

Erilaisuuden hyväksymiseen tarvitaan voimavaroja ja keinoja, jotta osataan kohdata muiden erilaisuus ja hyväksyä sitä itsessään. Vaikka periaatteessa yksilöllisyyttä arvostetaan, niin liiallista erottumista pyritään usein välttämään. Pukeutuminen on keino, jonka avulla esimerkiksi nuoret pyrkivät ilmaisemaan omaa elämännäkemystään tai maailmankatsomustaan. Pukeutumisessa pyritään usein siihen, että kuulutaan johonkin tiettyyn ryhmään. (Suomen lasten ja nuorten säätiö 2013.) Lapsen emotionaalinen tila kuvaa lapsen tunteita. Siitä voi nähdä, viihtyykö lapsi esimerkiksi päiväkodissa, tunteeko hän olonsa siellä hyväksi ja vastataanko hänen tunteisiinsa oikein. Mikäli lapsi on henkisesti hyvinvoiva, hänestä huokuu sisäinen harmonia. Hän pystyy olemaan yhteydessä sisäiseen minäänsä ja hän on luottavainen. Hyvinvoiva lapsi uskaltaa kohdata myös surullisia tunteita ja käsitellä niitä aidosti. Tällainen lapsi on

yleensä valmis toimimaan päiväkodissa ja innokkaasti kiinnostuu sen tarjoamista virikkeistä. Vuorovaikutuksesta voi havainnoida hyvin paljon asioita. (Kalliala 2008: 66.)

3 Mitä kiusaaminen on

Päivähoitotyössä aikuisella on tärkeä vastuu ja hänen tehtävänä on tunnistaa lapsen omat vahvuudet ja tuen tarpeet. Varhaiskasvatus on toiminnallinen ja vuorovaikutuksellinen tapahtuma. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012: 4.) Varhaiskasvatuksen asiantuntijan tulee tiedostaa, että lapsiryhmissä esiintyvät yleisimmät ryhmäilmiöt. Kaikki lasten väliset kitkat eivät ole kiusaamista ja ilmiön oikeanlainen havainnointi onkin tärkeää ennaltaehkäisytyössä. (Repo 2013:16.)

Vaikka kiusaamista esiintyy päiväkodeissa päivittäin, on haastavaa määritellä yksiselitteisesti, mitä kiusaaminen käytännössä on. Kiusaamiseen puuttuminen kuuluu varhaiskasvatustyön pedagogiikkaan, joka rakentuu lapsen ja ryhmän kehityksen mukaan. Kuitenkin ilmiön määrittäminen on ensimmäinen asia, mihin tulee perehtyä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014.)

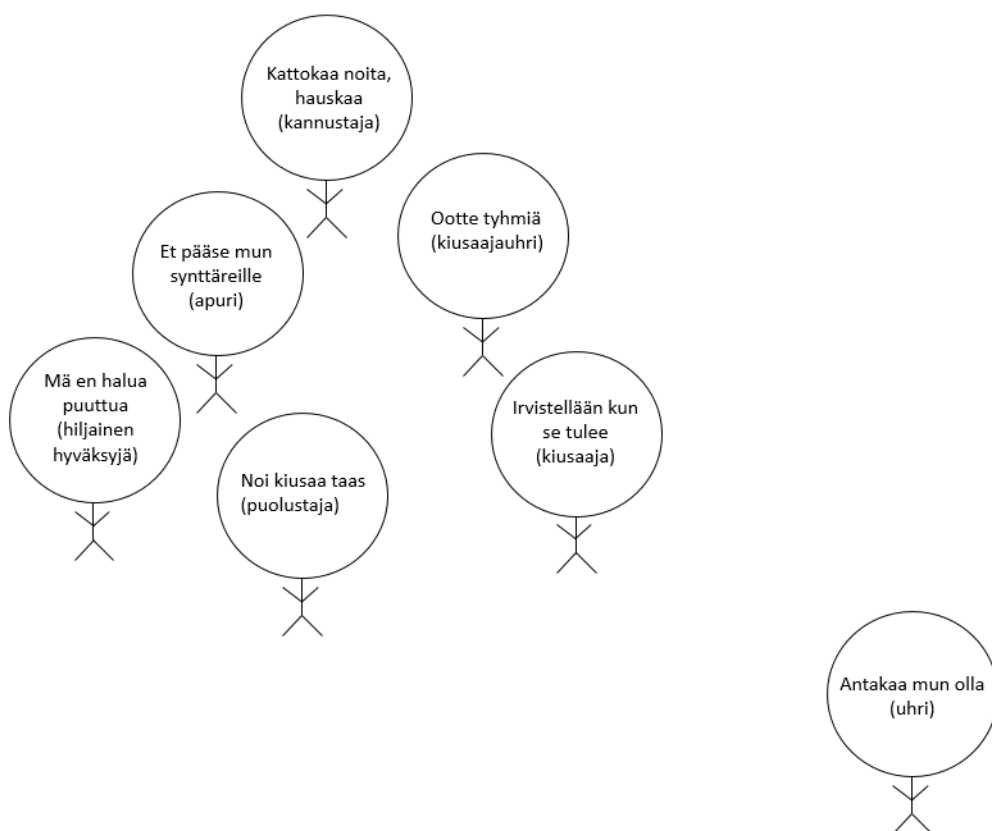
Toisinaan aikuinen joutuu toimimaan vastoin lapsen toiveita ja rajoittamaan lasta. Aikuinen saattaa joutua asettumaan joissakin tilanteissa lasta vastaan, lapsen oman hyvinvoinnin vuoksi. Lapsen mielipahan kohtaaminen on joillekin aikuisille haastavaa. On kuitenkin tärkeää, että aikuiset huomaavat, kun lapsen käytös aiheuttaa muille lapsille mielipahaa tai käytös muutoin vaikuttaa negatiivisesti ympäristöön. (Kinnunen 2003: 54.) Kaikkia lasten välisiä ristiriitoja ei tulisi luokitella kiusaamiseksi. Erimielisyydet tai riidat kuuluvat lastenkin väliin kanssakäymiseen. Erimielisyyksien kautta lapset harjoittelevat vuorovaikutuksen taitoja. Toki tällaisissakin tilanteissa lapset saattavat tarvita aikuisilta tukea ja ohjausta, mutta kiusaamisen ollessa kyseessä lapsi tarvitsee aina aikuisen ohjausta. Tässä tapauksessa kyse ei ole ihmissuhteiden harjoittelemisesta, eikä lapsi kykene kehittämään käytöstään ilman tukea. (Repo 2013:34.)

On ajateltu, että kiusaamisen yleisimmät syyt löytyvät kiusaajan omasta tarpeesta kohottaa omaa itsetuntoaan tai että hän pyrkii toiminnallaan saavuttamaan valtaa. Lapset, jotka ajautuvat kiusaajan rooliin, kaipaavat ihailua ja halua tulla näkyväksi. Monesti kiusatun rooliin päätyy sellainen henkilö, josta huokuu ulospäin, että hän on ujo ja epävarma. Mahdollisesti kiusatuksi joutuu sellainen lapsi, jolla ei ole juurikaan ystäviä. Tällä tavoin kiusaaja varmistaa sen, että kiusattu ei muutu kiusaajalleen uhaksi. On kuitenkin hyvä muistaa, ettei kiusaajaksi syllisty aina perinteisesti ajateltu lapsi, jolla on huono itsetunto. Joskus kiusaaja kiusaa vain hivin vuoksi tai ilman sen kummempia emotionaalisia syitä. (Turun yliopisto, kivakoulu 2013.)

Koulukiusaamisen ollessa kyseessä yksi tai useampi lapsi aiheuttaa toistuvasti pahaa mieltä toisille. Lapsi jätetään ryhmän ulkopuolelle, eikä hänelle anneta valtaa vaikuttaa tilanteeseen. Kiusaaminen voi olla joko verbaalista tai fyysistä. Siihen sisältyy kaikki, millä pyritään loukkaamaan toista henkilöä. Erimielisyydet eroavat kiusaamisesta sillä tavoin, että konfliktin kohteena ei ole aina sama henkilö eikä tilanteissa ole tasa-arvoeroa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2014.)

Kiusaamista on haastavaa varsinaisesti määritellä, sillä yleisten toimintatapojen lisäksi asenteetkin vaikuttavat määrittelyyn. Toisin sanoen se, kuinka ja mitä uhri kokee kiusaamisena, vaikuttaa. Pääsääntöisesti lähtökohtana on, millaisena kiusaamisen kohteena oleva kokee tilanteen itse. Aikuisen vastuulle jää selvittää, kuinka lapsi eri tilanteet kokee. Määrittely on perusteltua, sillä puuttuminen on muussa tapauksessa mahdotonta. (Repo 2013: 35.)

3.1 Kiusaamisen eri roolit

Kuva 1: Kiusaamisilmiön tunnistaminen (Repo 2013:44-45)

Kiusaamistilanteissa jäsenillä on erilaisia rooleja. Joissakin tutkimuksissa roolit on nimetty: kiusaaja, uhri, kiusaajauhri, apuri, kannustaja puolustaja ja hiljainen hyväksyjä. Kiusaajauhri on sellainen, joka käyttäytyy aggressiivisesti, hänet on eristetty ryhmästä. Lapsi ei koe itse voivansa käytökselleen mitään, eikä haluaisi olla eristetty ryhmästä. On joskus ajateltu, että tällaiset lapset provosoivat muita tullakseen kiusatuksi. Lapsi ei kykene toimivaan vuorovaikutukseen ja on harmistunut siitä. Apuri osallistuu kiusaamiseen aktiivisesti. Kannustaja kannustaa siihen että kiusaaja kiusaa (esimerkiksi nauramalla). Puolustaja pyrkii puolustamaan kiusattua. Hiljainen hyväksyjä tietää kiusaamisilmiöstä mutta pyrkii pysymään poissa. (Repo 2013:44-45.)

Kiusaaminen voidaan jakaa kahteen kategoriaan, suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Suorassa kiusaamisessa puhuttaessa tarkoitetaan fyysisiä tai verbaalisia loukkauksia. Epäsuorasta kiusaamisesta puhuttaessa tarkoitetaan erilaisten juurujen levittämistä, asioiden muuttamista tai poissulkemista ryhmästä. (Repo 2013:74.) Tarkkailin kuinka ystävyysuhteet esiintyivät draamaprosessissa tukien niitä.

3.2 Kiusaamiseen puuttuminen ja kasvatuskumppanuus

Mikäli ryhmässä on toimiva ilmapiiri, siinä pystyy käsittelemään asioita rakentavasti. Erimielisyydet osataan käsitellä asiallisesti (Väestöliitto 2014). Ei ole tutkittu, millaisia vaikutuksia alle kouluikäisten pitkään jatkuvalla kiusaamisella on, mutta voidaan olettaa, että seuraukset eivät ole lievempiä kuin kouluikäisenä alkanut (Repo 2013:14). Yksi merkittävä syy sille, miksi tutkimuksia on niin niukasti, johtuu eri maiden varhaiskasvatussuunnitelman suurista eroista. Kouluunmenoikä on monissa maissa alhaisempi kuin Suomessa. Englannissa lapset aloittavat koulun jo neljä-viisivuotiaana, jolloin alle kouluikäisillä lapsilla tarkoitetaan vielä heitä nuorempia, ja heitä taas hoidetaan pääsääntöisesti kotona. (Repo 2013:56.)

Kaikessa sosiaali- ja terveysalan työssä asiakkaan voimaannuttaminen on toiminnan ydin (Duedecim 2013). Päiväkodin lasten hyvinvointi on yhteydessä myös päiväkodin aikuisten hyvinvointiin, sillä kaikki toiminta on riippuvaista aikuisista (Kalliala 2008: 11). Kun kiusaamista käsitellään pienten lasten ryhmässä, se painottuu ennaltaehkäisevään toimintaan. Tällöin puhutaan preventiosta ja tämä vaatii aikuisten sitoutuneisuutta. Varhaiskasvatustilanteissa elävien lasten sosiaaliset suhteet ovat vasta rakentumassa, jolloin puuttuminen on helpompaa. Pienten lasten kanssa kiusaamista on kuitenkin haastavaa käydä läpi oikeiden käsitteiden kannalta, sillä heidän kapasiteettinsa ymmärtää tai tuottaa joitakin sanoja vasta kehittyä. Ehkäisevä työ liittyy varhaisessa vaiheessa lasten tarkkailemiseen ja havainnoimiseen. On tärkeää, että pienet lapset saavat kokea onnistumisia vuorovaikutussuhteissa jo varhaisessa kasvun vaiheessa. (Repo 2013:34.)

Vanhempien on aiheellista saada tietoa siitä, mikä heidän lapsensa rooli on siinä vertaisryhmässä, jossa hän viettää aikaa. Kiusaamiseen puuttumisessa sekä ennaltaehkäisytyössä kasvatuskumppanuus on erityisen merkityksellinen. Toimivassa kasvatuskumppanuudessa keskustelu myös vaikeista asioista on mahdollista. Vuorovaikutuksen hyöty on molemminpuolista, kasvatushenkilöstö saa tietoa lapsen vuorovaikutussuhteista ja vanhemmat saavat neuvoja ja vinkkejä haastavien asioiden kohtaamisessa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010:46.) Vanhemmat ja varhaiskasvattajat voivat tukea toisiaan kasvatustyössä, kun vuorovaikutus toimii hyvin. Lapsi ei voi päättää hänen ja aikuisen välisen hoivasuhteen laadusta siinä määrin kuin aikuinen voi. Lapsi tarvitsee niin psyykkisesti kuin henkisestikin aikuista rinnalleen tullakseen toimeen vertaisryhmässään. Ihanteellisessa tilanteessa lapsi saa vierelleen johdonmukaisen ja rakastavan aikuisen, joka onnistuu vastaamaan hänen tarpeisiinsa. Lapsi hyötyy sellaisesta kasvatuksesta, joka pohjautuu sallivaan mutta myös auktoritatiiviseen kasvatukseen. (Kalliala 2008:17.) Kiusaamista voidaan ennaltaehkäistä tehokkaasti sopimalla vanhempien kanssa menettelytavoista ja säännöistä. Tällaiset asiat voivat olla esimerkiksi yhteiset sopimukset liittyen syntymäpäiväkutsuihin. Mikäli kaikkia lapsia ei kutsuta juhliin, voidaan sopia milloin tai miten on sopivaa jakaa syntymäpäiväkutsuja, jotta siitä ei tulisi sellaiselle lapselle mielipahaa, joka ei ole saanut kutsua. (Kirves, & Stoor -Grenner 2010:47.)

Lapsen hyvinvointiin vaikuttavat monet eri tekijät. Varhaislapsuuden kokemusten lisäksi nykyhetki vaikuttaa lapsen kehitykseen merkittävästi. Draamaohjausten toteuttaminen vaatii minulta herkkyyttä ja kykyä aistia lasten valmiuksia toimia prosessissa. Onnistuminen vaatii sensitiivistä työtettä ja ennen kaikkea ammatillista lähestymistapaa.

4 Draamakasvatus ja siihen liittyvät käsitteet

"Draama on aina perustunut tanssien, eleiden, mimiikan, kirjoitetun ja kirjoittamattoman tekstin, puheen, musiikin kuvan ja värin yhteisvaikutukseen" (Helenius, Jäälinoja & Sormunen. 2000: 20).

Varhaiskasvattaja voi tarjota päivähoitoon taiteellista, esteettistä ja kulttuurista kasvatusta. Hän voi tukea lasta siten, että lapsi saa käyttää herkkiä ja avoimia aistejaan. Lapsilla on kyky intensiiviseen läsnäoloon, ja sen tukeminen on tärkeää. Aikuisen toiminnalla on merkittävä vaikutus lapsen oppimisympäristöön. Oppimisympäristössä tulisi olla riittävästi tilaa ja aikaa lapsen aidolle ja spontaaniselle toiminnalle. Tällaiset asiat luovat lapselle hyvän mahdollisuuden reflektoida omia kokemuksia eri taiteenalojen tuella. Lapsi osaa kuvitella asioita jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Vaikka todellisuuden sisäistäminen tai ymmärtäminen on yksi pedagogiikan oleellisimpia tavoitteita, tulisi lapsen antaa kulkea todellisuuden ja kuvitteellisen maailman väliä. (Ruokonen ym. 2009:12-13.)

Draama sana tulee alun perin kreikan sanasta "drao" ja se on tarkoittanut rituaalista toimintaa tai näytelmää. Suomessa draamalla on usein viitattu näytelmään. Esittämällä tarkoitetaan jotakin, jota lähdetään ikään kuin kuvittelemaan "jos tämä olisi tapahtunut vaikka näin". Draamatoiminnassa luodaan tilanteita, joita lähdetään esittämään ja ikään kuin elämään. Tilanteissa esiintyjät esittävät jotakin toista henkilöä, jossakin toisessa paikassa. Draamatoimintaa käytetään erilaisten asioiden havainnoimiseen. Draama tapahtuu yleensä ryhmässä ja ryhmä sopii yhdessä millaista teemaa tai asiaa lähdetään havainnoimaan. Draamassa tapahtuva toiminta tai leikki on pääasiassa sosiaalinen tapahtuma. Sen tavoitteena ei ole luoda esiintyviä ulkopuolisille henkilöille. (Owens & Barber 2010: 12.)

Draamapedagogiikan päämääränä on tukea kasvatusta. Siinä tapahtuva toiminta on itse toimijalle merkityksellinen. Draamapedagogiikka on lähtöisin Rousseau'n käsityksestä, jonka mukaan lapset ovat luovia ja leikkivät. Nyky-pedagogiikka toimii lapsilähtöisesti, jossa ajatellaan, että leikki, luovuus ja taide tukevat kasvatusta; tähän voidaan sisällyttää myös draama. Draamapedagogiikka ymmärretään helposti esitykseksi, jossa lapset toimivat rooleissa ja toiminnan tavoitteena on tehdä esitys yleisölle. Draamapedagogiikka on todellisuudessa prosessi, joka rakentuu lasten omista tarpeista. Toiminta on kasvatusta ja draama toimii kasvatuksen menetelmänä. Vaikka toimintaa varten on tarpeellista tehdä suunnitelma, niin lopputulosta ei voida ennustaa etukäteen, sillä prosessi rakentuu toimijoiden mukaan. (Välivaara 1996: 23.)

Draamaprosessissa ohjaajan tulee olla tietoinen toiminnan tavoitteista. Ohjaajan tulee valita sellaista toimintaa, joka vastaa lapsiryhmän yksilöllisiä tarpeita. Näin päästään opettamisen ytimeen. (Helenius, Jääliinoja & Sormunen. 2000: 26-27.)

Toiminnan suunnitteluvaiheessa oli tärkeää huomioida osallistujissa esiintyneet yksilölliset tuen tarpeet ja vahvuudet. Näin toiminnasta olisi eniten hyötyä osallistujille.

4.1 Draamakasvatuksen tavoitteet ja osallisuus

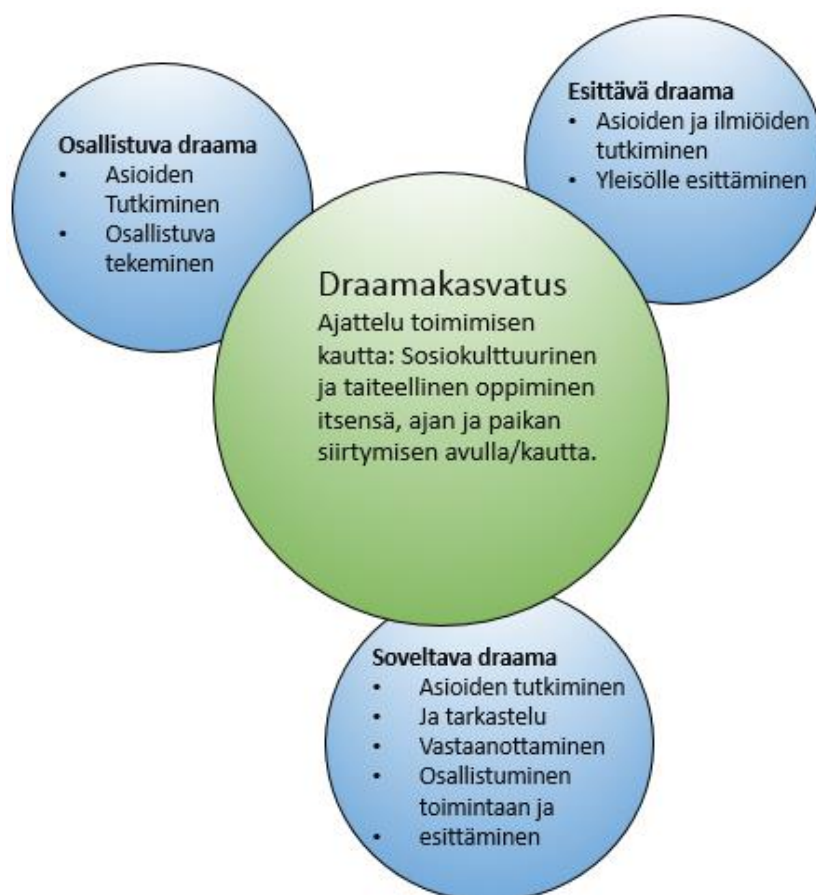
Koko draamatoiminnan keskeisin idea on tarkastella asioiden tai tapahtumien merkityksiä. Sana "teatteri" on lähtöisin kreikan sanasta "theatron". Theatron sana tai alun perin theatsthai on tarkoittanut näkemistä ja ymmärtämistä. Periaatteessa sana teatteri ei viittaa paikkaan, vaan katselijoista koottuun yhteiseen ryhmään. (Owens & Barber 2010:12.) Draama esiintyy monesti esittävänä teatterina, jossa tarkastellaan ilmiöitä, jotka liittyvät arkipäivän asioihin. (Heikkinen 2005: 26.)

Ammatillisuus auttaa työntekijää selviytymään vaativista työtehtävistä. Sen kautta työntekijä saa välineitä vuorovaikutukseen. Ammatillisuus itsessään ei kuitenkaan takaa sujuvaa vuorovaikutusta. Asiakkaita ei voida aidosti kohdata, jos heitä ei kohtaa yksilöllisesti inhimillisyyttä

unohtamatta. Kohtaamisessa lähestytään toista ihmistä. Tuleekin muistaa, että emme voi kuulla ihmistä aidosti, jos luulemme tietävämmme vastauksia jo etukäteen. Vastauksien sijaan tärkeämpää olisi mahdollistaa se, että jaamme kokemuksia asiakkaidemme kanssa, osoitamme kiinnostusta ja ymmärrystä. (Mattila 2008: 12.) Vaikka draamaa käyttäisikin työvälineenä asiakaskohtaamisessa, niin varsinaisen draaman opetukseen vaaditaan draamapedagogin koulutus (Puttonen 2002:11). Tavoitteenani olikin käyttää draamaa työvälineenä sosionomin sekä lastentarhanopettajan näkökulmasta.

Heikkinen jakaa draamakasvatuksen kolmeen genretasoon. Osallistavassa draamassa tutkitaan jotakin ilmiötä. Sen päätavoite on toiminta, jossa tapahtuu fiktion kautta asioiden tarkastelua. Esittävässä draaman genressä luodaan jotakin, jota voidaan näyttää. Ilman katsojia toiminta ei onnistu ja toiminnan ideana onkin jakaa luotua draamaa ulkopuolisen yleisön kanssa. Soveltavassa draaman genressä näkyy useiden genretyyppien yhdistelmä. Periaatteessa luokittelu ei ole niin kovin tärkeää, mutta esimerkiksi prosessidraaman ajatellaan olevan opetuksessa käytettävää draamaa, mitä se onkin, mutta samalla siinä opetellaan teatterin kieltä. Katsojille rakennetun draaman ajatellaan olevan taidetta, ja siihen se kuuluukin, mutta samalla siinä tutkitaan asioita, jolloin opitaan tutkivaa ajattelua. Soveltava draama taas nähdään tutkimiseksi, sillä siinä korostuu eri toimintojen ajattelua. (Heikkinen 2005:75-81.)

Kuva 2: Draama-kasvatus-opetusta, taidetta! (Heikkinen 2005:74.)

Yksi tärkeimpiä asioita draamassa on yhteinen toiminta, tunteet ja sisäiset mielikuvat. Varhaiskasvatuksessa draama muistuttaa hyvin paljon leikkiä, johon lisätään tarkoituksellisesti erilaisia virikkeitä. Aikuinen voi omalla innostuneella asenteella vaikuttaa lapsen intoon osallistua draamaprosessiin. Onnistunut aktivoiminen tapahtuu kun aikuinen pyrkii innostamaan sekä tukemaan lapsen sitoutumista toimintaan ja on riittävän sensitiivinen. (Kalliala 2008:78.) Draaman avulla voidaan elävöittää satuja, jonka kautta toiminta siirtyy lapsen kokemusmaailmaan. Draamatuokion tulisi olla turvallinen tilanne, jossa lapsi voi kokemuksia elää. (Helenius, A. ym 2000:28-29.)

Sosiaalialan työssä puhumme usein valtaistamisesta (Empowerment). Se tarkoittaa sitä, että kohdataan asiakas itsensä asiantuntijana ja pyritään etsimään hänessä olevat vahvuudet. Asiakas nähdään oman elämänsä päähenkilönä. Yksilön vahvistamisen lisäksi valtaistamisen tavoitteena voi olla ryhmän tukeminen. Siinä pyritään kannustamaan ryhmää, että se tiedostaisi, millaiset mahdollisuudet sillä on vaikuttaa ja kehittää ympäristöään. (Helsingin yliopisto 2014.) Voidaan ajatella, että lasten osallisuus rakentuu neljästä eri elementistä. Yksi on mahdollisuus kieltäytyä toiminnasta, toinen on mahdollisuus saada riittävästi tietoa toiminnasta johon lasta pyydetään mukaan. Kolmas on lapsen mahdollisuus vaikuttaa toimintaan jossa hän

on, ja neljäs on lapsen mahdollisuus vaikuttaa prosessiin. Osallisuuden mahdollistaminen vaatii riittäviä valmiuksia työskennellä lasten kanssa. Heidät pitää kohdata lämpimästi arvostaen. Osallisuus muodostuu erilaisista asioista. Lapsen oma kokemus osallisuudesta voi vaihdella myös hyvin paljon. Aina kun lapselle tarjoutuu mahdollisuus osallistua toimintaan, hänelle tulee tarjota vaihtoehto olla osallistumatta. Jostakin toiminnasta kieltäytyminenkin voi olla osallisuutta. (Sosiaaliportti 2014.)

Näitä seikkoja pyrin ensisijaisesti huomioimaan työskentelyni eri vaiheissa. Pystyin ohjaajan roolissa vaikuttamaan osallistujien viireystilaan vaihtamalla harjoituksia aina lasten senhetkisen tarpeen mukaan. Pystyin aktivoimaan lapsia omalla innostuneisuudellani, mutta annoin heille aina vaihtoehdon olla osallistumatta toimintaan. Palautteidenkin antaminen tuli olla vapaaehtoista, vaikka se olisi palvellut minua ohjaajana hyvin paljon. Lapset saivat ja vaikuttivatkin toimintaan ehdottelemalla leikkejä, joita sitten leikimme yhdessä. Humanistinen ihmiskäsitys kuuluu teatterikasvatuksen periaatteisiin. Sen mukaan lapsi nähdään toimivana ja uteliaana, joka haluaa oppia. Lapsi oppii asioita erilaisten kokemusten kautta. Oppimisen hollistisuus on draamapedagogiikan punainen lanka. (Välivaara 1996:27.)

Dorothy Heathcote oli prosessidraaman vaikuttaja ja oikeastaan häntä pidettiin koko prosessidraaman alullepanijana. Hän opetti teatteria yliopistossa opettajana yli kolmekymmentä vuotta. (Korhonen & Airaksinen 2008:25). Heathcote uskoi, että kun lapsia kohtelee kunnioitavasti ja heidät kohtaa itsensä asiantuntijoina, niin se aktivoi heidät sitoutumaan draamatoimintaan. Tämä myös tukee heidän vastuuntuntoaan. (Farmer 2014.) Prosessidraamaa ei synny pelkästään menetelmiä luomalla, vaan siihen vaaditaan osallistujien tunteita, sopivaa rytmiä, ajoitusta ja näiden kaikkien asioiden sopivaa suhdetta toisiinsa (Korhonen & Airaksinen 2008:25).

Draamatyöskentely pohjautuu vapaaehtoisuuteen ja halusta osallisuuteen. Mikäli toimintaan osallistuva ryhmä ei ole kiinnostunut, ei prosessia voida aloittaa. Luottamuksella on oleellinen rooli draamatoiminnassa. Draamatyöskentelyssä ohjaajan sensitiivisyys on tärkeää. Turvallisessa ympäristössä osallistujat toimivat parhaiten. Tämän vuoksi ohjaajan tulee osata valita sopiva sisältö kohderyhmän työskentelylle. (Ruokonen, Rusanen, & Välimäki, 2009.) Draaman työtavoilla ja tekniikoilla on useita eri lähteitä. Osa draamantyötavoista on lähtöisin teatterista, kirjallisuudesta, taiteesta tai psykologiasta (Owens & Barber 2010:22).

Draaman lajit luokitellaan toiminnan tavoitteiden mukaisesti. Pedagoginen draama liittyy lähinnä draamaan, jossa on jokin kasvatuksellinen päämäärä tai tavoite. Sitä käytetään oppimisen välineenä. Silloin kun draamatoiminnan tavoitteena on oppiminen niin se sisältää vertauskuvallista esittämistä ja todellisuuden refleктоimista keskenään. (Vilen, ym. 2008: 340.)

Draama aivan kuten musiikki tai kuvaamataito voi toimia pedagogisena kasvatustapahtumana ja parhaimmillaan tukee pedagogisella tavalla lasta tulemaan tietoisiksi itsestään ja ympäristöstään. Draamalla voidaan vahvistaa lapsen itsetuntoa tai kielellistä ilmaisukykyä. Sillä voidaan myös tarjota mahdollisuus fantasian kautta pohtia asioiden merkityksiä ja ratkaisuja uudella tavalla. Tällaisten asioiden kautta voidaan edistää lapsen mielikuvituksellista ajattelua, uteliaisuutta ja luovuutta. Lapsilla on tarve leikkiä ja heidän tuleekin saada leikkiä omaehtoisesti päivittäin. Kun ohjaaja sitten osallistuu leikkiin, toiminta voi muuttua draamaksi, jonka suunnat ohjaavat tavoitteet. (Helenius, ym. 2000:26.)

Alussa mainitsin kuinka tärkeää lapsen mielikuvituksellista ajattelua olisi tukea. Draamaprosessissa sain havaita, kuinka nopeasti lapset omaksuivat mielikuvituksellisia tilanteita. He heittäytyivät mielikuvitusleikkiin ilman minkäänlaisia esteitä. Tämä oli erittäin antoisaa minulle ohjaajana, sillä muussa tapauksessa harjoituksia ei olisi voinut toteuttaa. Kallialan mukaan lapsen sitoutuneisuus on yhteydessä hänen haluunsa osallistua toimintaan. Aikuisen voi omalla innostuneella asenteella aktivoida lapsen halua sitoutua tilanteeseen. (Kalliala, M. 2008:78.) Asettuminen lasten tasolle ja tasa-arvoinen vuorovaikutussuhde oli tavoite, jonka asetin itselleni. Kohdatessani lapsia pyrin asettumaan heidän tasolleen jopa fyysisesti. Osallistuin draamatuokioissa aina mahdollisuuksien mukaan harjoituksiin, sillä halusin viestiä omalla leikillisyydelläni, että viihdyin lasten seurassa. Havaittiin, että oma heittäytymisen aktivoi lapsia hyvin ja he pitivät osallistumistani hauskana asiana. Halusin välttää parhaani mukaan autoritaarisen aikuisen roolia. Tavoitteeksi otin sen, että voisin asettua lasten tasolle, mutta kuitenkin säilyttää toiminnan ohjaajan roolin joka ohjaisi ryhmää kohti tavoitetta. Heikkinen kirjoittaa vakavasta leikillisyydestä. Puhuttaessa draamakasvatuksesta, hän tarkoittaa sitä, että leikillä voidaan tarkastella asioita "vallasta vapaalla alueella". Opettamiseen voidaan liittää teoriaa ja käytäntöä tuntemattomien alueiden tarkastelussa. Draamakasvatus voidaan nähdä leikkinä, jossa on teatteriomaisia elementtejä. Niin leikeissä, kuin näytelmissäkin esiintyy samat elementit; roolit, toiminta ja tarina. (Heikkinen 2002:44.)

5 Opinnäytetyöni tavoitteet

"Opettajan hallitsema kerronta, johtaa oppilaat opettelemaan kerrotun sisällön mekaanisesti ulkoa. Mikä vielä pahempaa se muuttaa oppilaat <<säiliöiksi>> ja astioiksi jotka opettaja täyttää. Mitä täydemmäksi opettaja heidät täyttää, sitä parempi opettaja hän on. Mitä nöyremmin astiat suostuvat täytettäväksi sitä, parempia oppilaita he ovat. "Kasvatuksesta tulee siten tallettamista, jossa oppilaat ovat säästölippaita ja opettaja on tallettaja." (Freire 2005:76.)

Opinnäytetyöni pääasiallinen tavoite oli lähestyä valittua teemaa lapsia innostavin keinoin draamamenetelmällä. Olen valinnut opinnäytetyöni nimeksi "Kettu Kiusaaja ja surullinen siili." Valitsin sen myös lasten laatiman satukirjan nimeksi," sillä vaikka tarkoitukseni oli tarjota toimintaa lasten toiveiden pohjalta, teema oli valittu jo etukäteen laadittujen tavoitteiden mukaiseksi. Pyrin eritoten keskittymään siihen, etten johdattelisi lapsia kirjan teossa. Tarkoitus ei ollut tuoda minun mielikuvia todellisuuteen, vaan nimenomaan antaa heidän päättää kirjan käsikirjoituksesta. Halusin välttää kasvatuksen tallettamiskäsitystä, josta Freire kirjoittaa.

Satu, jossa on lasten rakentama juoni, on merkityksellinen. Lasten siirryttyä kouluun he ehkä muistavat paremmin mahdollisten kiusaamistilanteiden eteen sattuessa, miltä draama ja kirjan kokoaminen tuntui ja millaisia "loppuja" silloin harjoiteltiin - millaiset asiat tekivät kirjassa esiintyvistä hahmoista sankareita ja kuinka he voisivat itse toimia samassa tilanteessa. Vaikka satukirjan tekeminen oli opinnäytetyössä hyvin tärkeä asia, niin itse draamatoiminta on ollut merkityksellisintä. Tuotos ei ole draamaprosessissa kaikista oleellisin asia, vaan draamakasvatuksessa keskeisin tekijä on itse prosessi (Heikkinen 2002:46).

Opinnäytetyöni toiminnallisessa vaiheessa pyrin työskentelemään asiakaslähtöisesti, eettisiä periaatteita noudattaen. Erilaisuuden ja kiusaamisteeman tarkastelun lisäksi työni kolmas tavoite oli osallistujien ryhmäytymisen tukeminen. Prosessin alussa ryhmässä esiintyi selviä alaryhmiä. Tyttöjen välinen vuorovaikutus oli voimakkaampaa kuin tyttöjen ja poikien välinen vuorovaikutus.

Työni yhtenä arvioinnin mittarina toimivat lapsiryhmän lastentarhanopettajan kokemukset draamaprosessista. Tärkeää oli selvittää millä tavoin draama oli vaikuttanut lapsiryhmän sisällä oleviin vertaissuhteisiin. Laadin työni lopuksi palautelomakkeen (Liite 6), jossa tiedustelin millaisia tavoitteita varhaiskasvattajalla oli toiminnalle, ja tukiko draamatoiminta tavoitteita.

Alla muutama esimerkki palautelomakkeen kysymyksistä:

- Oliko draamassa käytetyt menetelmät mielestänne sopivia lapsiryhmälle?
- Käytättekö jatkossa draamamenetelmiä lasten kanssa?
- Millaisia tavoitteita teillä oli toiminnalle?
- Tukiko draamatoiminta toivottua tavoitetta?
- Mitä mieltä olitte kirjan tekemisestä lasten kanssa?

Tiedustelin, esiintyikö lapsiryhmässä tasa-arvoeroja ja millä tavoin. Mielenkiintoista oli myös selvittää tarjosiko draamamenetelmä päiväkodin henkilökunnalle työvälineitä jatkoa ajatellen. Halusin tietää mitä hyötyä draamakasvatuksesta oli varhaiskasvattajien näkökulmasta katsottuna.

Tämän lisäksi halusin myös kuulla osallistujien vanhempia. Olin laatinut ryhmän vanhemmille palautekyselylomakkeet (Liite 5). Niiden tarkoitus oli selvittää, millaiset asiat nousivat lapsen arjessa esille draamaprosessin aikana. Halusin myös tietää, millaisena lapsi koki prosessin ja satukirjan tekemisen. Koska uskon, että vanhemmat tuntevat lapsensa parhaiten, halusin kuulla heidän mielipiteitä siitä, millaisin mielin lapsi osallistui draamaprosessiin. Arvioinnissa huomioin myös itse lasten antamat palautteet. Lapset saivat antaa jokaisen draamakerran jälkeen palautetta tunnista. Myös koko draamaprosessin päätyttyä lapset saivat antaa palautetta ja kehittämisideoita. Näiden asioiden pohjalta yritin arvioida mikä oli draamaprosessin pääasiallinen hyöty. Pyrin myös selvittämään kuinka toimintaa olisi voinut kehittää.

Opinnäytetyöni pääasialliset tavoitteet:

- Pää tavoitteena oli tarkastella erilaisuutta ja kiusaamisteemaa lasten kanssa
- Toinen tavoite oli tukea osallistujien ryhmäytymistä
- Kolmas tavoite oli tarjota varhaiskasvattajille uusia työmenetelmiä
- Neljäs tavoite oli tarjota lapsille mukavaa toimintaa

Tavoitteiden arviointitapa:

- Lasten laatiman kirjan pohjalta ilmenee kuinka teemaa on tarkasteltu
- Lapsiryhmän lastentarhanopettajan palautelomakkeen vastauksista
- Lapsiryhmän lastentarhanopettajan palautelomakkeen vastauksista
- Lasten antaman palautteen pohjalta

6 Yhteistyö päiväkodin henkilöstön kanssa ja prosessin suunnittelu

Aloittaessani opinnäytetyöni toiminnallista osuutta en osannut kuvitella, millainen kokonaisuudesta lopulta tulisi. Sosiaalialan työssä ei voi koskaan ennustaa, millaiseksi asiakasprosessi muodostuu. Sosiaalialan ammattilaiset luovat toiminnalle tavoitteet, ikään kuin kehukset, ja asiakkaat rakentavat sisällön. Työssämme asiakaslähtöisyys tai pikemminkin asiakasjohtoisuus on toiminnan lähtökohta. Onnistumisen edellytykseksi olen havainnut, että vuorovaikutus vaatii kompromisseja ja jatkuvaa reflektointia. Aitoon kuunteluun on panostettava. Vuoropuhelu asiakkaan kanssa eli dialogisuus on kuuntelevaa keskustelua (Thl 2014). Dialoginen tapahtumasarja on spontaania ja luovaa pohtimista. Dialogisuus tarjoaa mahdollisuuden tarkastella asioita uudelta näkökulmalta. Dialogissa erimielisyys on mahdollista ja asioita voidaan kyseenalaistaa. Parhaimmillaan asiakkaan kanssa toteutunut dialogisuus tarjoaa uuden oppimista ja onnistumisen tunteita niin asiakkaalle kuin työntekijällekin. (Haarakangas 2011:141.)

Ensimmäinen tapaaminen ryhmän lastentarhanopettajan kanssa tapahtui 18.10.2013. Keskustelimme lapsiryhmän tarpeista ja draamaprosessin tavoitteista. Sovimme myös, että jokaiseen draamaohjaukseen tulisi ryhmän oma aikuinen. Mielestäni oli myös tärkeää ohjauksen kannalta, että ryhmän oma aikuinen sitoutuisi ohjaustuokioihin. Työskentelyn luotettavan havainnoin vuoksi kahden aikuisen havainnointi toiminnan tapahtumista oli monipuolisempaa kuin vain draamaohjaajan oma havainnointi. Myös arvioinnissa halusin huomioida toisen arvioijan merkitystä. Arvioijan tehtävänä on muodostaa tasokas arviointi, jonka tuloksista on hyötyä tulevaisuudessa. Tämä vaatii monipuolista osallisuutta ja näkökulmia. (Robson 2001: 35.) Näiden asioiden lisäksi tulimme siihen tulokseen, että tuttu aikuinen toisi turvaa lapsiryhmälle.

Suunnittelimme yhdessä toimintaan osallistuvien lasten lukumäärää. Draamaohjauksen tilanneen ryhmän lastentarhanopettaja toivoi, että kaikki päivähoiton esikoululaiset voisivat osallistua toimintaan. Rajallisen aikataulun vuoksi ehdotin kuitenkin, että saisin yhden ryhmän, jonka kanssa voisin keskittyä tavoitteisiin huolellisemmin. Tavoitteisiini kuului myös jonkin konkreettisen tuotoksen aikaan saattaminen. Tavoitteenani oli tarjota toimintaa mahdollisimman monelle, mutta toivoin, että ryhmästä ei tulisi liian suurta, sillä yksilölliseen kohtaamiseen jäisi vähemmän aikaa. Sovimme, että ottaisin vain yhden esikouluryhmän ja keskittyisin heidän kanssaan tavoitteisiin. Mielestäni tämä oli niin työskentelyni kuin lastenkin näkökulmasta katsottuna hyödyllisin ratkaisu.

Toisella tapaamiskerralla 19.12.2013 teimme opinnäytetyösopimuksen ja laadimme prosessille aikataulun. Päätimme, että ohjaukset olisi kaksi viikossa tiistaisin ja perjantaisin. Kerroin, että olin ajatellut tehdä lasten kanssa teemaan liittyvän satukirjan. Ryhmän lastentar-

hanopettaja piti ideaa hyvänä, sillä siitä jäisi lapsille jotain konkreettista. Sovimme, että ensimmäinen ohjauskerta alkaisi tammikuun toisella viikolla, koska halusimme varmistua siitä, että osallistuneiden lupa-asiat ehtisivät ajoissa.

Päiväkodin henkilökunta oli erittäin kiinnostunut draamaohjauksista. Keskustelin muutaman kerran päiväkodin johtajan kanssa, joka piti ohjaustuokioita tarpeellisina. Draamaohjaustuokioissa oli läsnä ryhmän oma aikuinen, mutta tuokiot sain ohjata yksin. Näin mahdollistin sen että työntekijä pystyi seuraamaan draamaohjaustuokioita rauhassa. Draamaprosessin puolella välissä laadin kirjallisen havainnointilomakkeen, sillä huomasin, että jokaisen ohjaustuokion jälkeen aikaa toiminnan purkuun oli hyvin vähän. Halusin kuitenkin saada mahdollisimman yksityiskohtaista palautetta henkilökunnan havainnoista. Havainnointilomakkeesta oli tukea omalle työskentelylleni ja se osoittautui hyödylliseksi.

Kasvatuskumppanuus on sopimus, jossa lapsesta vastuussa olevat huoltajat sitoutuvat tekemään yhteistyötä päivähoidon asiantuntijoiden kanssa. Lasten huoltajien kanssa työskentely vaatii kasvatustieteen asiantuntijalta paljon vuorovaikutuksellisia taitoja. (Vilén 2006:36.) Kasvatuskumppanuuteen sisältyy yhteistä keskustelua lapsen tarpeista ja oikeuksista. Kasvatuskumppanuuden sujuva toiminta vaatii sen, että kasvattaja tiedostaa huoltajien kasvatustuun ja pyrkii tukemaan sitä. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2013:7.)

Kasvatuskumppanuus tukee kulttuuria, jossa pyritään kuulemaan lapsen ääntä monelta eri näkökulmalta. Se edistää sujuvaa vuorovaikutusta ja luottamuksellista yhteistyösuhdetta. Kasvatuskumppanuudessa toimitaan Lapsen oikeuksien sopimuksessa tehtyjen periaatteiden mukaisesti (Finlex). Kasvatuskumppanuudessa pääpaino on kuuntelu, luottamus ja dialogisuus. Vanhempia pidetään lapsiensa asiantuntijoina ja heidän aitojen toiveiden sekä tarpeiden esiin tuottavana tahona. Näin lapsen kanssa työtä tekevät aikuiset oppivat tulkitsemaan lapsia ja heidän yksilöllisiä tarpeitaan. (Thl.)

Kasvatuskumppanuudella tuetaan myös vanhempien osallisuutta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on kirjattu kasvatuskumppanuudesta, jossa yksi laadun indikaattori on kodin ja päivähoiton yhteistyön toteutuminen. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tulee tarjota tasa-vertaista yhteistyösuhdetta lapsen vanhempien kanssa. (Thl.) Yhteistyö vanhempien kanssa on tärkeää ja pyrin huomioimaan heitä koko työskentelyprojektini ajan. Ennen toiminnallisen ohjauksen aloitusta toimitin päiväkotiin opinnäytetyöni suunnitelman. Lisäksi lähetin draamaprosessiin osallistuvien lasten vanhemmille kirjeen, jossa lupien lisäksi kerroin draamaprosessin sisällöstä ja esittelin itseni. Kerroin myös tutkielmani arviointimenetelmistä. Kerroin vanhemmille draamakertojen aikataulusta ja pyysin heitä ottamaan minuun yhteyttä, mikäli he halusivat lisätietoa aiheesta tai työstäni. Draamaprosessiin valitut lapset olivat esikouluikäisiä, eikä valintaan liittynyt mitään sen erityisempää syytä. Draamaprosessin puolella välissä lähetin vanhemmille kirjeen, jossa kuvailin jokaisen jo tehdyn draamakerran.

Ohjaaja joutuu toisinaan pohtimaan, millainen hän voi olla omassa työssään ja kuinka paljon hänen on sopivaa näyttää todellista persoonallisuuttaan. Jokaisella henkilöllä on olemassa useita eri rooleja, joita käytetään erilaisissa tilanteissa. Henkilö voi esimerkiksi olla jossakin elämänvaiheessa äiti, puoliso, ystävä tai vaikkapa potilas. Työroolissaan henkilö joutuu pohtimaan, millainen rooli on juuri hänen työnkuvaansa sovelias. Rooli määrittelee sitä, kuinka voi käyttäytyä tietyn tyyppisissä tilanteissa. (Vilen 2010:39.) Vaikka draamatoimintaa ohjasi suhteellisen raskas aihe, niin pyrin säilyttämään objektiivisen työskentelyotteen ja ammattiroolin, joka sopi tehtävään. Pyrin myös tarkastelemaan, millä tavoin reagoin toiminnassa ilmenevissä tilanteissa. Sosiokognitiivisilla taidoilla tarkoitetaan henkilön havainnointitaitoa, kuten esimerkiksi sitä, millä tavoin osataan tehdä päätelmiä jostakin sosiaalisesta tilanteesta. (Salmivalli 2008:87.) Draamaohjauksessa havaitsin, että sosiokognitiivisia taitoja joutui harjoittelemaan hyvinkin aktiivisesti. Erilaisten tilanteiden aktiivinen tulkitseminen oli minulle haastavaa ja johtopäätösten tekeminen vieraista lapsista vaati paljon keskittymistä. Draamatoiminnassa roolini oli olla yksi ryhmän jäsen, eläytyen leikkiin lasten tavoin, mutta kuitenkin pyrin olemaan myös ohjaaja, joka vastasi toiminnan etenemisestä ja rajoista. Näin ollen tiedostin, että lasten aktivointi ja sitoutuneisuus nousisi toimintani kannalta kaikista merkittävimäksi asiaksi.

Kasvattajan tulee tiedostaa ja hyväksyä oma epävarmuus, jota saattaa esiintyä työskennellessä lasten kanssa (Vilen 2006: 462). Pyrin hyväksymään myös sen, että ohjaustilanteissa saattaa esiintyä haluttomuutta ja kiinnostuksen puutetta. Monet asiat saattavat vaatia kehittämistä eikä joustamattomia suunnitelmia voinut tehdä etukäteen. Koko toiminnan ajan huomasin pohtivani omaa persoonallisuuttani ohjaajana. Persoonallisuus liittyy henkilön luonteen piirteisiin, tunnereaktioihin ja käyttäytymisen malliin. Ei ole mahdollista poistaa omaa persoonaa mistään roolista kokonaan. Vuorovaikutuksellisissa työtehtävissä henkilö joutuu sovitamaan omaa työrooliaan omaan persoonaansa. Mikäli persoona ei nauti työroolista, saattaa se ajaa hänet uupumustilaan. Sosiaali- ja terveysalan työssä toimivien henkilöiden työrooli on yksi vuorovaikutuksen työväline, jonka vuoksi persoonan tasapainolla on suuri merkitys. (Vilen 2010: 39.)

Draamaohjaustuokioiden suunnittelussa tutustuin Mannerheimin lastensuojeluliiton sivuihin, joissa oli hyvin paljon erilaisia leikkejä, joita pystyin muokkaamaan valittuun teeman sopiviksi. Tutustuin myös Laakson Ilmaisua ipanoille teokseen (1999) sekä Välivaaran Sadut ja draamapedagogiikka monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa (1996) teokseen.

Suunnittelin ohjaustuokiot myös lasten toiveiden pohjalta. Ohjaustuokioiden lopullinen kokonaisuus rakentui käytännössä itse toiminnan aikana, sillä vasta ohjaustuokioiden aikana pystyin arvioimaan lasten vireystilaa.

Draamatoiminnan tavoitteita pohtiessani ymmärsin, että ryhmän hyvä henki tukisi sitä, että jokaisella osallistujalla olisi paremmat edellytykset tulla hyväksytyksi myös yksilötasolla. Toiminnan tulisi siis tarjota virikkeitä, jotka tukisivat ryhmäytymistä sekä ystävyysuhteiden rakentumista.

Riittävä draamaohjauksen etukäteissuunnittelu on tärkeää toiminnan sujuvuuden kannalta. Tavoitteiden muistaminen on huomioitava koko suunnittelun ajan. Toimintaan pitää sisällyttää riittävästi aikaa, jotta osallistuvat lapset ehtivät omaksua uudenlaisen työskentelytavan. Erilaisten kokemusten läpikäymiseen on myös jätettävä aikaa. Suunnittelussa tulee pohtia lasten ikätaso ja aikaisemmat kokemukset. Liian vieras aihe voi aiheuttaa haasteita oppimiselle. Prosessiomainen työskentely on suotavaa. Yhteen ohjaustuokioon kannattaa sisällyttää harjoituksia, joita voi seuraavilla kerroilla kehittää kohti tavoitetta. (Välivaara, 1996: 29.)

On tärkeää, että ohjaaja kykenee pitämään toiminnan hallinnassaan. Draamaohjaustuokio rakentuu aina kolmeen eri vaiheeseen; lämmittelyyn, työskentelyvaiheeseen ja lopetusvaiheeseen. (Välivaara 1996:30.) Oppiminen sekä henkinen kasvu kuuluvat draamatoiminnan päätaivoitteisiin. Ohjaajan ja ryhmän välinen luottamus on toiminnassa tärkeää. Luottamus kuitenkin rakentuu vasta draamaprosessin aikana. Draamaohjaajan tulee toiminnassaan pyrkiä etenemään rauhallisesti jokaisen yksilöllisyyttä arvostaen. Draamatyöskentelyn toiminnallisfilosofisesta näkökulmasta katsottuna hyvä ohjaaja pyrkii tukemaan yksilön voimavaroja. (Vilen, ym 2008:342-343.)

"Toiset esikoululaisemme tarvitsevat selkeästi kannustusta, pienryhmää ja kehuja puhjetakseen kukkaan" - Metsolanmäen lastentarhanopettaja 12.2.2014.

Yksilön riittävä kannustaminen on tärkeä osa prosessia, mutta kannustamisen tulee olla perusteltua. Suositeltavaa on kuitenkin se, että osallistujat saavat riittävästi kehuja työskentelyn aikana sillä itsetunnon vahvistaminen kuuluu draamaprosessin tavoitteisiin. Draamaohjaajalta vaaditaan taitoa ohjata ryhmää vuorovaikutuksellisesti. Draamaohjauksen onnistumisen edellytyksenä on myös se, että ohjaaja hallitsee toiminnan rakenteen teknisesti sekä kykenee ottamaan osallistujien mahdollisia tunnereaktioita vastaan. Ammattietiikalla on oleellinen rooli draamaohjaajan työskentelyssä. Draama on tehokas menetelmä, jossa voi ajautua vaikeisiin tilanteisiin. Tämän vuoksi riittävä etukäteissuunnittelu on tarpeellista. (Vilen, ym 2008:343343.)

6.1 Draamatuokioiden kuvaus

Draamatuokioiden kuvauksessa kerron draamaohjaustuokioiden tapahtumista. Tuokiot rakentuivat siten, että niissä oli aina samanlainen aloitus ja lopetus. Draamaprosessiin osallistui yhdeksän esikouluikäistä lasta. Draamaryhmän lapset olivat minulle entuudestaan tuntemattomia. Ryhmässä oli neljä tyttöä ja viisi poikaa. Ryhmän osallistujat kuuluivat samaan esikoulu-ryhmään.

6.2 Ensimmäinen draamaohjauskerta- Herra Pöllö

Aloitin tuokiot esittelemällä itseni lapsille. Kerroin lapsille, että olin tullut leikkimään heidän kanssaan ja että tulisin pitämään toimintaa kaksi kertaa viikossa neljän viikon ajan. Kerroin, että toimintani tarkoituksena oli leikin kautta käydä läpi erilaisia teemoja kuten erilaisuutta, ystävyyttä ja sen tyyppisiä asioita. Kerroin, että toiminnan aikana voisimme leikkiä myös lasten ehdottamia leikkejä. Seinälle kiinnitin kartongin, jossa oli toiminnan eri vaiheet kuvina (alkupiiri, toiminta, rentoutus, loppupiiri ja vilkutus). Olin leikannut kuvia, jotka kuvaisivat toiminnan eri tilanteita, jotta lapset osaisivat katsoa, missä vaiheessa tuokiot aina etenevät. Yleensä asioita viestitään puhumalla tai kirjoitetulla tekstillä. Halusin kuvien avulla varmistaa, että jokainen lapsi oli ymmärtänyt tulevien tuokioiden vaiheet ja heidän olisi jatkossa helpompaa tietää, milloin tuokiot loppuvat.

”Spiderman on musta”

Kaikkien alkuesittelyjen jälkeen jokainen osallistuja kertoi yhden asian, josta piti kovasti. Lapset olivat aluksi hyvin hiljaisia ja varautuneita. Kun yksi lapsi kertoi omasta spiderman lelustaan ja lapset huomasivat minun reagoineen asiaan aktiivisesti, kireys hävisi. Lapset alkoivatkin puhumaan päällekkäin ja kertoivat eri leluista asioita. Alkukeskustelun jälkeen ehdotin, että tekisimme yhteisen sopimuksen leikkihetkistä. Kysyin, miltä se lasten mielestä kuulosti ja olisiko se hyvä idea heidän mielestään. Lapset olivat sitä mieltä, että idea oli hyvä. Yksi lapsi osoitti innokkaasti takaseinää ja samalla kertoi, että he olivat tehneet ryhmässä aikaisemminkin yhteisiä pelisääntöjä. Ehdotin yhtä sääntöä esimerkkinä, jotta lapset ymmärtäisivät, millaisia säännöt voisivat olla. Ehdotin, että yksi sääntö voisi olla vaikka sellainen, että kuunnellaan toisiamme. Lapset hyväksyivät ehdotuksen ja alkoivat innokkaasti keksimään lisää hienoja sääntöjä.

- Ei puhu päälle
- Ei häiritse toista ja puhu päälle
- Kuuntelee aikuista

- Saa poistua jos on jano tai jos on kuuma eikä jaksa leikkiä
- Antaa kaikkien olla niin kuin haluaa olla mukana

Välillä lapset ehdottivat hassujakin juttuja, joille kaikki vain nauroimme yhdessä.

Teimme draamasopimuksen, jonka laadintaan lapset saivat itse vaikuttaa.

Draamasopimuksessa ohjaaja ja toimintaan osallistuvat jäsenet tekevät yhteistyösopimuksen. Draamasopimukseen kirjataan yhteisesti sovittuja sääntöjä. Draamasopimus tukee sitä, että jokainen osallistuja voi turvallisesti heittäytyä toimintaan. Sääntöjen noudattaminen ja sen seuranta on ohjaajan vastuulla. Ohjaajan tulee ymmärtää se, että jokainen osallistuja voi tulla sovitut säännöt eri tavalla. Yhteiset säännöt takaavat myös sen, että ohjaaja voi palata niihin, mikäli ryhmä joutuu konfliktitilanteeseen. Sopimus auttaa osallistujia myös sitoutumaan toimintaan paremmin. (Labra Teatterimuseo 2014.) Kerroin kuinka tärkeää olisi se, että osallistujat haluavat olla toiminnassa mukana. Leikki etenee parhaiten, kun kaikki on vapaaehtoista. Tähän yksi poika sanoi, että "jos haluaa niin saa mennä vaikka toiseen huoneeseen". Johon vastasin, että hän oli aivan oikeassa.

Jätimme draamasopimuspaperin sivuun ja sovimme, että niihin voisi palata myöhemmin uudelleen. Sitten kerroin lapsille, että haluan esitellä heille yhden ystäväni. Otin peiton alta käsinuken, joka esitti Herra Pöllöä. Herra Pöllö oli äärimmäisen ujo, eikä se aluksi meinannut tulla esille oranssin peiton alta. Huone hiljeni ja lapset olivat kiinnostuneita. Lopulta Herra Pöllö tuli esille ja kuiski korvaani asioita. Hän pahoitteli, että oli niin kovin ujo mutta hän ei tuntenut lapsia vielä. Hän kertoi että hänellä on myös huolia. Hän kysyi, haluaisivatko lapset tietää, mitä huolia hänellä oli? Tähän lapset vastasivat yhteen ääneen: "joo, halutaan me Herra Pöllö". Herra Pöllö kuiskasi, että metsässä on satu, joka on jäänyt kesken. Satu kertoo ketusta, joka oli alkanut kiusaamaan muita metsän eläimiä. Kettua on alettu kutsumaankin kettu-kiusaajaksi. Kukaan ei tiedä miksi kettu kiusaa, koska satu on jäänyt kesken. Nyt Herra Pöllö tarvitsee lasten apua. Pitäisi lähteä selvittämään, että miksi kettu kiusaa ja kuinka satu saadaan tehtyä kokonaiseksi. Voisivatko lapset keksiä sadulle jatkoa, kysyi Herra Pöllö?

Lapset innostuivat ja he alkoivat iloisesti hymyilemään ja vastasivat "me kyllä keksimme jatkoa".

Laitoin Herra Pöllön sivuun ja pyysin lapsia nousemaan ylös. Menimme piiriin ja laitoimme mielikuvitussaappaat jalkaan, sadetakit, myssyt, kaulaliinat ja lähdimme marssimaan. Minä marssin edellä, lapset perässä. Käytimme erilaisia kulkuvälineitä, joilla etenimme kohti metsää. Vilkutimme kaikille tutuille. Lapset saivat itse keksiä erilaisia kulkuvälineitä ja he ehdottivat lentokonetta, raketia ja autoa. Pysyin juonessa mukana, raketilla tehtiin ääniä, lento-

koneella lentäessä leikimme että kätemme olivat siipiä. Autolla ajaessa otimme mielikuvituk- sellisesta ratista kiinni ja ohjasimme. Pian olimme metsässä ja näimme eläimiä. Lapset saivat kertoa, mitä eläimiä metsässä oli ja me esitimme niitä. Leikki alkoi menemään vilkkaaksi ja kaksi lasta ajautui sivuun ja alkoi kiipeilemään ryhmän sängyillä.

Hetken kuluttua pyysin lapsia tulemaan piiriin ja ehdotin, että joku saisi esittää jotakin eläintä ja muut saivat arvata mitä kyseinen lapsi esitti. Tällä pyrin rauhoittamaan tilannetta ja pitämään ryhmää koossa. Muutama lapsi halusi heti tulla esittämään eläintä. Toinen heistä tuli ja hän alkoi vihjailemaan. Hän sanoi "tällä eläimellä on terävät kynnet ja siitä tulee ääntä välillä". Toiset lapset arvailivat ja lapsi joka arvasi oikein, sai jäädä piirin keskelle. Muutaman vaihdon jälkeen keskelle tuli lapsi joka sanoi "minulla on myös oma pöllö kotona ja se on mun kaveri". Sitten lapset hieman pohtivat hiljaa, ohjaaja vastasi "aijaa, millainen ka- veri se on?". Lapsi vastasi "se on hyvä kaveri, sen kanssa voi puhua vaikka".

Yksi lapsi totesi "minullakin on sellaisia kavereita, minulla on kotona sellaisia mutta on mi- nulla täällä päiväkodissakin sellaisia" (osoittaa kolmea kaveria piiristä).

Viereinen poika sanoo "minullakin on kavereita täällä ainakin kaksi", johon yksi lapsi sanoo vä- liin, "enkö ole kaverisi?". Poika hymyilee ja vastaa "no oot säkin joo".

"Joillakin on vain yksi kaveri", sanoo yksi poika. Kysyin, että "haittaako jos on vain yksi ka- veri?", johon muutamat lapset vastasivat samaan aikaan "no ei"

Yksi lapsi sanoi, "tässä piti nyt puhua eläimistä ja arvata, eikä kavereista"

Kerroin lapsille, että he saavat päättää, mistä me keskustelemme draamaohjaustunneilla. Vaikka kesken leikin tulisikin jokin asia mieleen niin voimme jäädä pohtimaan asiaa. Pysin välttämään ylimääräisiä kieltoja tai muita sen tapaisia kommentteja. Halusin luoda sellaisen tunnelman, että he havaitsevat, että tunnit rakentuvat heidän omista tarpeistaan ja toiveis- taan.

Seuraavaksi nousimme ylös ja menimme piiriin. Leikimme sellaista leikkiä, että kukin sai sa- noa vuorollaan väittämän. Vaikka, että " minulla on ruskeat hiukset". Mikäli jollakin toisella oli myös ruskeat hiukset niin hän sai vaihtaa paikkaa väittäjän kanssa. Lapset innostuivat, ei- vätkä meinanneet jaksaa odottaa omaa vuoroaan. Yksi lapsista sanoi, että hänellä on violetin väriset vaatteet. Kenelläkään toisella ei ollut violetin värisiä vaatteita, jolloin lapset pohtivat miten tässä nyt voisi toimia. Lapset katsovat toisiaan, lattiaa ja sitten minua. Kysyin lapsilta, että mitä tässä tapauksessa voisi tehdä. Lapset eivät vastanneet, vaan katselivat mielteliään

näköisinä toisiaan. Ehdotin, että väittäjä voisi todeta, ettei se haittaa jos muilla ei ole samanväristä vaatetta. Ehdotin, että hän keksisi vain uuden väittämän. Lapsen (väittäjän) kasvoille nousi hymy, jolloin hän sanoi " minulla on villasukat. Tässä vaiheessa suurin osa lapsista pääsivät vaihtamaan paikkaa ja he olivat siitä iloisia.

Leikkiä jatkettiin hieman toisella tavalla. Ehdotin että väittämät muutetaan " minä tykkään " versioon. Jos muutkin tykkäävät, niin taputetaan. Lapset innostuvat ja kertoivat " minä tykkään jätskistä." kaikki lapset taputtivat. Jotkut lapset keksivät monen lauseen mittaisia asioita ja lapset taputtivat niille kaikille asioille.

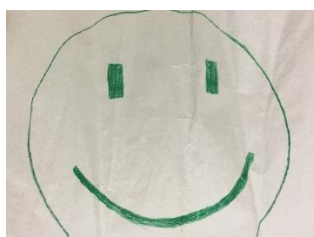
Pyysin lapsia menemään lattialle ihan mihin kohtaan vaan ja laittamaan valoja pois. Ryhmän oma aikuinen haki lapsille patjoja ja lapset kävivät makaamaan. Laitoin rauhallista musiikkia soimaan ja pyysin lapsia sulkemaan silmänsä. Huivilla kävin jokaisen lapsen kohdalla huiskaisemassa heitä sillä. Lapset hymyilivät aina osuessani heihin huivilla, osa keskittyi rentoutumiseen ja osa piti silmiään auki tarkkailen. Kaikki kuitenkin hiljenivät.

Musiikin loppuessa sanoin, että silmiä sai avata pikkuhiljaa ja sitten kun siltä tuntui niin lapset voisivat nousta istumaan.

Menimme piiriin ja otin esille kolme hymiöpaperia, jotka asetin lattialle. Kysyin lapsilta mitä kuvissa näkyvät hymiöt tarkoittivat. Lapset osasivat kuvailla hymiöt oikein, surullinen (alaspäin menevä suu), iloinen (ylöspäin menevä suu), ei mitään tunnetta (suoraviivainen hymiö).

surullinen hymiö

surullinen hymiö

neutraali hymiö

Kuva 3: Palautteeseen käytetyt hymiöt

Sitten kerroin, että jokainen voisi pohtia millainen ensimmäinen leikkitunti oli ollut ja mennä sen hymiön kohdalle, joka kuvasi tunnetta parhaiten. Yhdeksästä lapsesta, kahdeksan valitsi iloisen hymiön ja yksi lapsi vetäytyi kauaksi. Sanoin että jos tämä kauaksi vetäjäntynyt lapsi haluaisi, niin hänkin saisi valita jonkin hymiön. Jos hän ei kuitenkaan halua valita, niin ei ollut pakko. Lapsi meni suoraviivaisen hymiön kohdalle. Tämän jälkeen kysyin niiltä lapsilta, jotka valitsivat hymyilevän hymiön, että haluaisivatko he kertoa miksi he valitsivat iloisen hymiön.

Yksi lapsi vastasi "koska se pöllö oli niin kiva". Toinen lapsista vastasi "koska se kettukiusaaja kiinnosti ja koska oli kiva leikkiä".

Kun kysyin lapselta joka valitsi neutraalin hymiön, että haluaako hän kertoa miksi hän valitsi sen kuvan, niin tyttö pudisti päätään, jolloin sanoin ettei ollut pakko kertoa.

Kiitin lapsia hienosta osallistumisesta ja pidimme loppupiirilaulun ja lopetimme toiminnan. Lapset vilkuttivat ja juoksivat innokkaasti pukemaan. Ryhmän oma ohjaaja kehui kovasti draamatoimintaa ja koki sen erittäin mielenkiintoiseksi. Hänestä oli mielenkiintoista seurata, kuinka lapset toimivat vieraan aikuisen seurassa. Hänen mielestään vaikutti siltä, että lapset nauttivat toiminnasta erityisen paljon ja olivat hyvin intensiivisesti mukana. Hänen havaintojensa mukaan lapset pitivät eniten Herra-pöllön esityksestä.

Huomasin, että alussa yksi erityisen arka osallistuja muuttuikin aktiiviseksi ja sosiaalseksi. Hän kuului siihen ryhmään, joka valitsi iloisen hymiön, joten ilmeisesti hän piti tunnista. Lapsista erottui suhteellisen nopeasti sosiaaliset ja hieman vähemmän sosiaaliset. Erilaisuuden piirileikissä korostui lasten pohtiminen, erityisesti silloin kun yhdellä lapsella oli violetit vaatteet mutta kenelläkään toisella ei ollut. Minun toteamiseni, että erilaisuus ei haitannut vaan uusia väittämiä kannattaisi keksiä, helpotti lapsia oman havaintojeni mukaan hyvin.

6.3 Toinen ohjauskerta-Kuka on ystäväni?

1) Nimikierrokset tehtiin tällä kertaa siten, että jokainen sai taputtaa oman nimensä ja muut saivat matkia. Lapset keksivät taputuksia ja niitä toistettiin hienosti perässä. Sitten katsoimme kuvista toiminnan järjestystä. Asensimme teipillä nimet jokaiselle lapselle, jotta oppis tuntemaan heidät paremmin. Laitoin myös itselleni nimilapun ja lapset osasivatkin lukea sen hyvin. Jokainen osallistuja sai kertoa millainen aamu oli ollut. Havaittiin, että joillakin lapsilla oli äärimmäisen haastavaa kuunnella rauhasa muiden puhumista, joten jouduin hieman rauhoittelemaan tilannetta ja kävimmekin läpi uudelleen niitä yhteisesti sovittuja sääntöjä. Samalla kysyin, haluaisivatko lapset tehdä muutoksia tai lisäyksiä sääntöihin. Niitä ei haettu kuitenkaan muuttaa.

2) Toiminnan alkaessa tarina jatkui. Herra Pöllö oli iloinen siitä, että lapset ovat taas tulleet mukaan. Metsässä kiusaaminen on jatkunut, eikä kukaan tiennyt vielä mistä se johtui. Satu oli vieläkin kesken. Herra Pöllöstä oli kyllä hienoa, että lapset halusivat selvittää asiaa. Herra Pöllö kertoi, että ketun kaveri surullinen siili voisi antaa vihjeitä siitä missä se kettukiusaaja olisi ja siltä voisi sitten kysyä kiusaamiselle syytä. Siili oli surullinen. Aikaisemmin kettu oli siilin hyvä kaveri, mutta sitten se alkoi kiusaamaan eikä siili enää pitänyt ketusta. Herra Pöllö kysyi, haluaisivatko lapset mennä taas sinne satumetsään metsään, jolloin he

mahdollisesti tapaisivat surullisen siilin. Lapset totesivat yhteen ääneen että "joo" jolloin aloitimme taas marssimisen piiriin.

Laitoin taustalle metsäteemaisen musiikin soimaan ja aloitimme mielikuvituksellisen pukemisen. Laitoimme saappaat jalkaan ja sadetakit ja myssyt ja kaulaliinat. Sitten lähdimme liikkeelle. Vastaan tuli erilaisia puita ja kiviä. Yhdessä pohdimme, mitä kaikkea metsässä oli. Pohdimme, millaisia ääniä siellä kuului, kuuluiko linnun laulua, kuuluiko puiden huminaa, hiivimme hiljaa ja kuuntelimme metsän kauniita ääniä.

Seuraavaksi Herra Pöllö kertoi, että hän oli jättänyt meille yllätyksen. Meidän pitää tehdä jotakin kivaa sanomalehdillä (kangaspussissa oli sanomalehtirullia).

Kuva 4: Leikissä käytetyt sanomalehtirullat

Kysyin lapsilta, haluaisivatko he leikkiä sanomalehdillä, johon he vastasivat myönteisesti. Jokainen sai ottaa oman sanomalehden. Aluksi piirsimme ilmaan erilaisia kuvioita. Näytin lapsille kuvion, jonka olin piirtänyt paperiin ja pyysin heitä tekemään samanlaisia kuvioita ilmaan. Lapset olivat hyvin keskittyneitä toimintaan. Ensin teimme kahdeksikkoja, kolmioita, ympyröitä ja lopuksi suoraa viivaa. Sitten kysyin, haluaisiko joku näyttää esimerkkinä jonkin kuvion, jota muut voisivat matkia perässä. Lapset halusivat vuorotellen näyttää esimerkkejä ja olivat iloisia siitä, että muut matkivat heitä.

Piirsimme ilmaan oman nimemme, pelasimme pesäpalloa ja lopuksi jakauduimme kahteen tiimiin. Sitten heittelimme sanomalehtipalloja vastakkaisen tiimin puolelle. Joidenkin lasten kohdalla keskittyminen sääntöihin oli haastavaa, eivätkä välierät näyttäneet auttavan kovinkaan tehokkaasti. Päätin keskeyttää pelin ja siirryimme rauhallisempiin tehtäviin.

Aloitimme patsasleikin. Sääntöihin kuului se, että kun musiikki loppui, niin jokainen osallistuja pysähtyi patsaaksi. Tämä leikki onnistui hienosti ja lapset tekivät todella mielenkiintoisia patsaita. Lapset ottivat ilmeet mukaan ja musiikin pysähtyessä myös ilme jäähmettyi. Sitten teimme sellaisen leikin, että yksi lapsi sai päättää, millaiseksi muutkin patsaat jäähmettyisivät. Musiikin pysähtyessä kaikki seurasivat jääneen lapsen asentoa ja nopeasti yrittivät mennä samaan asentoon. Leikki oli erityisen onnistunut. Viimeiseksi patsasleikiksi otimme tunnepatsaat. Musiikin pysähtyessä, lapset jäähmettyivät johonkin tunteeseen. Tunnetila sai olla iloinen, surullinen, innostunut tai hämmästynyt. Tämäkin leikki onnistui hyvin.

Sitten surullinen siili (pehmolelu) tuli esiin. Hän kertoi lapsille, että hän halusi tulla piilostaan kun kuuli lasten naurua. Siiliä oli harmittanut kovasti se Kettu Kiusaaja. Siili kysyi lapsilta, että tietävätkö he millainen oikeasti hyvä ystävä on? Jotta satumetsän satua saadaan tehtyä, niin siili ehdotti, että asiaa mietittäisiin yhdessä. Lapset innokkaana sanoivat, että voisivat kyllä kertoa. Laskin siilin syliini ja lupasin kirjoittaa ylös lasten ehdotuksia.

(Lasten tekemä lista hyvästä kaverista)

Hyvä kaveri ei jätä toista leikin ulkopuolelle

Hyvä kaveri leikkii toisten kanssa

Hyvä kaveri ei tee toista surulliseksi

Hyvä kaveri ei häiritse toista

Hyvä kaveri auttaa jos toinen on kaatunut ja yrittää nostaa sitä.

Sitten ehdotin, että tähän väliin voisimme antaa siilin mennä puhumaan ketun kanssa näistä asioista ja me voisimme leikkiä sen nimistä leikkiä kuin kuka on ystäväni.

Tässä leikissä yksi lapsi poistui huoneesta ja sillä aikaa muut osallistujat päättivät kuka olisi poissaolijan ystävä. Kun poissaolija palasi huoneeseen, hänen piti arvata kuka oli hänen valittu ystävä. Osallistujat antoivat poissaolijalle vinkkejä, kuten "hänellä on ruskea paita". Leikki oli erittäin onnistunut ja nosti yllättävän paljon tunteita. Kun poissaolija arvasi, kuka lapsi oli kyseessä, hän halasi tätä lasta. Tämä leikki aiheutti paljon iloa ja ryhmädynamiikka tuli esille voimakkaasti.

Ryhmädynamiikka kuvaa voimaa, joka löytyy ryhmän sisältä. Voima rakentuu jäsenten vuorovaikutuksesta. Jotta ryhmästä tulisi voimaannuttava, siinä tulee esiintyä tiettyjä elementtejä. Erilaiset roolit sekä ryhmän koheesiot vaikuttavat dynamiikkaan oleellisesti. Yksi merkittävä tekijä on myös ryhmän sitoutumisenhalu valittua tehtävää kohtaan. (Vilen, ym 2008:276.) Vaikutti siltä, että jokainen osallistuja oli sitoutunut toimintaan ja halusi auttaa poissaolijaa arvaamaan kuka hänen ystävänsä oli. Lopulta kun ystävä löytyi, niin lapset taputtivat ja hurrasivat iloisesti.

Sitten palasimme piiriin ja lapset antoivat palautetta. Yhdeksästä lapsesta seitsemän valitsi iloisen hymiön, yksi valitsi suoraviivaisen hymiön ja yksi valitsi iloisen sekä suoraviivaisen hymiön. Kysyttäessä palautteiden syitä, vain lapsi joka valitsi sekä hymyilevän että suoraviivaisen vastasi, että leikkitunti loppui liian nopeasti. Lopuksi alkoi rauhoittuminen. Lapset makasivat päät vastakkain patjoilla ja taustalle laitoin rauhallista musiikkia.

6.4 Kolmas ohjaukerta-Minulla on valkoinen iho!

Alkupiirissä jokainen sai kertoa toisesta kaverista jotakin. Sen jälkeen kävimme taas kuvia läpi ja siirryimme toimintaan. Lapset olivat äärimmäisen levottomia ja ohjeiden kuunteleminen oli haastavaa. Leikimme ensiksi robottikoneita. Siinä yksi lapsi kerrallaan meni keskelle huonetta pitäen jotakin ääntä. Lapset saivat halutessaan itse päättää, milloin liittyivät mukaan robottileikkiin. Lopulta koko ryhmä oli osa suurta koneistoa. Leikki oli joillekin lapsille mieluinen, mutta osa valitti, että siitä tuli liikaa ääntä ja se tuntui ikävältä.

Sitten leikimme taas erilaisuuden leikkiä, jossa tuotiin esille jälleen väittämiä itsestään. Yksi lapsi sanoi " minulla on valkoinen iho" johon muut katsoivat hieman hämmästyneen näköisinä minua. Itse tummaihoisena ohjaajana koin tilanteen äärimmäisen hyvänä tilanteena. Pyysinkin kaikkia nostamaan hihojaan ylös jotta näkisimme, että onko minulla tosiaan tummempi iho. Lapset totesivat, että on jonka jälkeen kysyin, että haittasiko se. Lapset totesivat, ettei se haittaa, jolloin jatkoimme leikkiä uusilla väittämillä.

Sitten leikimme tunnekuvilla. Olin tuonut erilaisia ilmeitä, joita jokainen lapsi sai esittää muille. Muiden lasten tehtävänä oli arvata mitä tunnetta lapsi esitti. Sitten keskustelimme siitä, millaiset asiat vaikuttavat meidän tunteisiimme.

Leikimme solmuleikkiä, jossa lapset pitivät toisiaan käsistä kiinni ja tekivät erilaisia solmuja. Jäänyt lapsi sai tulla lopuksi selvittämään solmua. Sitten otimme vielä pantomiimileikin, jossa lapset esittivät toisilleen erilaisia ammatteja. Leikimme patsaita, jossa jokaisen piti pysähtyä kun musiikki loppui. Sen jälkeen lapset jaettiin pareihin ja he saivat muovilla kavereita tiettyyn asentoon, jonka jälkeen he asettuivat viereen seisomaan samaan asentoon.

Rauhoittumisen ajaksi lapset menivät patjoille lepäämään ja luin heille runoja, jotka käsittelevät ystävytyden teemaa. Yhdeksästä lapsesta seitsemän piti toiminnasta, vaikka jouduin rauhoittelemaan aikaisempaa useammin tilanteita. Kaksi lasta koski tykkään ja en tykkää lappua. Kysyttäessä lapset vastasivat, etteivät pitäneet kaikesta toiminnasta ja että rauhoittumisen hetki oli liian lyhytkestoinen, musiikki oli liian kovalla, eikä kaikki saaneet yhtä pitkää esitysvuoroa ammattileikissä.

Tämä oli hyvä oppimistilanne myös minulle ohjaajana. Jokaisen lapsen yksilöllinen huomioiminen sekä toiminnan tavoitteiden mukainen eteneminen tuntui olevan toisinaan haastavaa. Tällä kertaa toimin pääasiassa yksin, ryhmän lastentarhanopettaja oli sairaana ja sijaisena toimiva hoitaja kävi välillä huoneessa ja poistui. Ovi jätettiin auki, jolloin muiden lasten leikit kuuluivat huoneeseen. Keskittyminen oli erittäin haastavaa myös ohjaajalle. Yksi lapsi kertoi väsyneensä ja hän makoili viimeiset leikit lattialla, eikä jaksanut enää keskittyä. Jälkeenpäin kun asiaa pohdin, niin ymmärrän, että minun olisi pitänyt keskittyä vain muutaman leikkiin joka aktivoi ryhmää parhaiten. Halusin viedä läpi suunnitelmassa tehtyä ohjelmaa, jolloin lapset väsyivät kesken toiminnan. Tämän asian tiedostaminen on kehittänyt minua hyvin paljon jälkeenpäin.

6.5 Neljäs ohjaukerta-Sosiometria

Alkupiirissä keskustelimme tuntemuksista. Jokainen sai kertoa millainen olo oli ja halutessaan sai kertoa mitä haluaisi näillä leikkitunneilla tehdä. Kuvien avulla katselimme taas toiminnan eri vaiheet. Sitten aloitimme tunnin.

Tunnin aloitus: Herra Pöllön kanssa kerrattiin viime tunti.

Osa lapsista sanoi, että koneen leikkiminen oli tylsää, koska siitä leikistä tuli niin kova meteli. Toiminnan ympäristö on päiväkotiryhmän lepohuone, joten tilaa ei ole kovinkaan paljon. Pienessä huoneessa ryhmän eläytyessä tapahtuva meteli selvästi häiritsee joitakin osallistujia, joten ohjaajana pyrin keskittymään siihen, että leikit olisivat jatkossa mahdollisimman rauhallisia. Kerroin lapsille, että minulla on taas uusia leikkejä, ja joitakin vanhojakin voidaan leikkiä mikäli he niin tahtovat tai aikaa jää.

Aloitimme taas sillä, että lähdimme satumetsään. Puimme kumisaappaat, sadetakit ja hatut. Jälleen kuuntelimme, millaisia ääniä ulkona kuuluu. Pohdimme, että millaisia kulkuvälineitä taas tarvitaan? Lapset saivat valita kulkuvälineet, joita ryhmä yhdessä matki. Ajelimme polkupyörillä, potkulaudoilla ja skoottereilla. Seuraavaksi ehdotin, että hypättäisiin junaan josta alkoikin uusi leikki.

Junaleikissä valittiin yksi joka toimi lipunmyyjän roolissa. Muut lapset esittivät junan matkustajia. Lipunmyyjää esittävä lapsi kysyi jokaiselta matkustajalta matkansa määränpäättä ja myi lipun. Tämän jälkeen junanmyyjä kääntyi ympäri ja kaksi lasta vaihtoi paikkaa. Kun lipunmyyjän roolissa esiintynyt kääntyi, hänen piti arvata ketkä matkustajista olivat vaihtaneet paikkaa.

Lapset lähtivät alussa hienosti mukaan. Oli mielenkiintoista huomata, kuinka lapset ottivat rooleja nopeasti. He eläytyen esittivät matkustajia. Matkustajina oli vanhus, jolla ei ollut hampaita, prinsessa joka oli menossa tansseihin, humoristi joka vain vitsaili sekä tavallisia matkustajia. Jotkut lapsista päättivät esittää leikissä itseään. Paikan vaihdossa oli hiukan haasteita, sillä kaikki olisivat halunneet vaihtaa paikkaa. Tätä leikkiä leikittiin lasten toiveesta muutaman kerran.

Kuva 5: Kiikarit

Lopulta totesimme, että olimme tulleet määränpäähän. Jäimme junasta pois ja katselimme ympärillemme. Huomasimme, että satumetsään oli tuotu pussillinen huiveja. Olin aikaisemmin piilottanut huiveja kerrossängyn taakse. Pussissa oli myös kiikarit. Kiikarit oli tehty vessa-paperirullista. Katsoessani kiikareilla totesin, että niistä näkyi hieno mökki. Pyysin muitakin lapsia katsomaan kiikareista, näkevätkö hekin mökin. Ensimmäinen lapsi otti kiikarit ja totesi, että mökki näkyi ihan selvästi. Toinen lapsi otti kiikarit ja totesi ensin, ettei sellaista näkynyt, ja että näkyi vain päiväkodin seinä. Sitten pyysin lasta katsomaan vielä tarkemmin, jolloin lapsi sanoi, että oli unohtanut tarkentaa sivunapista kiikareita. Lapsi esittää kääntävänsä napulaa ja hetken kuluttua toteaa "noh nyt näen kyllä mökin, jopas on hieno!". Innostuneena pohdimme yhdessä kuiskien, että mitäköhän meidän pitäisi sille mökille tehdä. Ehdotin, että maalaisimme mökin kauniin väriseksi, jolloin lapset valitsivat huiveja pussista ja alkoivat sekoittamaan värejä.

Päätin jakaa työtehtävät kysyen, että kuka haluaa maalata seiniä ja kuka maalaisi kattoa. Muutama lapsi nousi sohvalle seisomaan ja esitti maalavansa kattoa. Toiset maalasivat seiniä. Yksi lapsi keksi, että hän maalaa pihaa. Kaikki keskittyivät maalaamiseen hetken. Hetken kuluttua lapset riehaantuivat ja alkoivat juoksemaan tilassa huivit kädessään. Pyysin lapsia tulemaan piiriin lattialle ja ehdotin, että sekoitetaan kaikki huivit eli maalit yhteen ja katsotaan millainen taideteos siitä syntyy. Hiljaisuudessa lapset sekoittivat huiveja. Osa haluaa vaihdella huivien paikkaa, kunnes taideteos oli valmis.

Tämän jälkeen ehdotin, että leikitään piirissä sellaista, että ollaan vakavia hetken ja katsotaan silmiin toisiamme. Yksi sai hymyillä aina vuorollaan ja heittää hymyn valitsemaalleen kaverilleen. Sitten se, joka saa hymyn, alkaa hymyilemään ja heittää sen sitten seuraavalle. Jos muut hymyilevät, he jäävät pois pelistä. Lapset innostuivat niin kovin, että leikin aloittaminen oli hankalaa. Hetken kuluttua leikki kuitenkin alkoi ja se näytti olevan lapsista hauskaa. Hymyn pidättäminen osoittautui yllättävänkin haastavaksi, myös minulle itselleni. Lapsia nauhatti, kun ohjaajakaan ei meinannut pysyä leikissä mukana.

Seuraavaksi kokeilimme sosiometriaa. Sosiometria on draamassa käytetty menetelmä, jossa tutkitaan erilaisia valintoja ja asioiden merkityksiä osallistujille asetettujen kysymysten pohjalta (Nurminen 2013.)

Sosiometriassa otin käyttöön palautehymiöinä toimineet julisteet, jotka asettelin lattialle. Lapset seisoivat rivissä ja aloin kyselemään etukäteen laadittuja kysymyksiä. Lapset keskittyivät hyvin toimintaan. Alussa painotin erityisesti sitä, että mielipiteiden tulisi perustua jokaisen omaan yksilölliseen päätökseen. Sitten kävimme läpi, että mitä "mielipide" tarkoittaa. Yksi lapsista halusi kertoa muille lapsille mitä se tarkoittaa. Hän kuvaili sitä näin:

"Mielipide on sellainen kun sanon, että ulkona on kiva leikkiä ja kaveri sanoo, ettei ole. Se on mun mielipide ja se voi olla eri kun mun kaverilla"

Kiitin lasta niin hienosta esimerkistä ja vielä varmistin, että jokainen ymmärsi mitä lapsi tällä esimerkillään tarkoittaa. Lapset totesivat, että ymmärsivät. Sitten aloitimme kysymykset.

Kysymys	Kyllä (kpl)	Ei (kpl)	En osaa sanoa (kpl)
Haluan leikkiä joka päivä saman kaverin kanssa	4	1	1
Haluan joskus leikkiä yksin	2	3	1
Osaan sanoa mistä tykkään	6		
Olen reilu kaveri	3		3
Autan tarvittaessa muita	5		1
Toista saa haukkua jos se ärsyttää minua		6	

Kuva 6: Taulukko lasten vastauksista sosiometrian väittämistä

Lapset vastasit väittämiin hyvin aktiivisesti. Ryhmässä oli yksi tyttö joka vaikutti pohtivan vastauksiaan muita selvästi pidempään. Joissakin tilanteissa tämä tyttö vastasi poikkeavalla tavalla kysymyksiin suhteessa muuhun ryhmään, jolloin toiset lapset kyseenalaistivat hänen vastauksiaan. Tässä tilanteessa muistutin lapsia siitä, että tehtävässä ei ole väärää vastauksia. Kerroin että kysymyksiin sai vastata, kuten itse halusi. Keskustelimme myös että erilaiset mielipiteet olivat rikkaus ja tekivät leikistä mielenkiintoisen. Seuraavaksi päätin kysyä enemmän neutraaleja kysymyksiä, kuten "lempiväriini on punainen" tai että "tykkään piirtämisestä". Harjoituksen jälkeen kiitin lapsia rehellisistä vastauksista.

Lopuksi lapset saivat valita rentoutumishetken musiikkia tai satuja. He halusivat kuulla satuja. Luin lyhyitä runoja ja lapset makasivat rauhallisesti omilla patjoillaan. Lukemisen jälkeen pyysin lapsia sulkemaan silmänsä ja kuuntelimme hiljaisuutta. Pikkuhiljaa he saivat avalla silmiään. Lasten noustessa ylös kaksi halusi vielä rentoutua. Siihen annettiin aikaa. Hiljalleen palattiin piiriin. Piirissä olijoiden kanssa käytiin läpi, mitä olimme tehneet ja mietittiin, mitä seuraavilla kerroilla voisi tehdä. Kysyin, olisivatko lapset jo valmiita aloittamaan sadun kirjoittamisen ja teatteriesitysten rakentamisen. Lapset innostuvat ja sanoivat, että halusivat kovasti tehdä satua ja kokeilla tarinateatteria. Sitten jaoin palautelaput lattialle.

Kuudesta lapsesta kolme valitsi tykkää-hymiön. Kaksi valitsi sekä tykkään, että en tykännyt. Ja yksi valitsi, en osaa sanoa.

Palautteet ovat muuttuneet, joka on ohjaajan näkökulmasta katsottuna hieno asia. Alussa palautteita annettiin ehkä kaverin mielipiteen mukaisesti, mutta nyt valinta vaikuttaa olevan spontaania. Ohjelman kokonaisuudessa on paljon pohtimistehtäviä, jotka saattavat tuntua toisinaan hidastempoisilta. Jäin pohtimaan, että virittäytymiseen pitäisi varata enemmän aikaa ja tehtäviä alkaa keventämään.

6.6 Viides ohjaukerta- Katsotaan kuvia ja pohditaan

Alkupiiri toteutettiin siten, että kaikki seisoivat ja saivat piirissä sanoa oman nimensä ja mennä kyykkyy. Mikäli joku meni samaan aikaan kyykkyy, niin kaikki joutuivat nousemaan ylös, jolloin esittely alkoi alusta. Leikki lähti käyntiin nopeasti. Lapset huomasivat jo muutama kerran jälkeen, että heidän tulee seurata muiden eleistä, milloin oli oma vuoro mennä kyykkyy.

Ystävyys ja halaus leikissä laitoin musiikkia soimaan ja lapset kävelivät huoneessa ympyrää. Kun pysäytin musiikin, lasten tuli halata lähinnä olevaa kaveria. Kun musiikki taas alkoi soimaan, piti lähteä kävelemään taas. Pysin pysäyttämään musiikin siten, että halaajat selvästi

vaihtuivat. Joidenkin kohdalla huomasi, että he liikkuivat lähellä toisiaan. Ryhmässä on oman lastentarhanopettajan mukaan ollut klikkiytymiä lähinnä poikien keskuudessa. Toiveena olikin, että draamatoiminta voisi tukea osallistujien ryhmäytymistä. Tämän harjoituksen tarkoituksena olikin mahdollistaa se, että ryhmässä jokainen saisi kokea uuden osallistujan huomisen ja kohtaamisen ilman valintaa.

Leikki oli mieluinen ja lapset tykkäsivät halata, mutta toiset halusivat vain antaa taputuksia selkään. Sanoinkin, että taputus sopii mainiosti, kaveria voisi jopa kätellä tai iloisesti taputtaa selkään ja tervehtiä.

Tämän jälkeen leikkijöille jaettiin huivit. Samalla kuviteltiin, että oltiin taas siellä satumetsässä ja jokainen meistä oli kettu. Jokaiselle laitettiin huivit hänniksi ja niitä yritettiin siepata muilta. Eniten huiveja saanut oli voittaja. Tästä leikistä lapset pitivät erityisen paljon. Tähän varasin runsaasti aikaa, koska leikki kesti suhteellisen lyhyen aikaa mutta oli selvästi lapsista hauska. Toimin leikissä mukana kettuna. Välillä vaihdettiin siten, että oltiin jalkaisin kettuja ja välillä taas kontaten. Leikimme myös siten, että yksi valittiin ketuksi jolloin yritimme siepata yhdeltä ketulta häntää.

Katsotaan kuvia ja pohditaan

Tämä leikki sai aikaan paljon keskustelua. Lapset katsoivat kuvia, joissa oli esimerkiksi hajonnut lelu ja sitten pohdittiin miltä tuntuu, kun lelu menee rikki. Pohdittiin, millaisia keinoja lapsilla oli selviytyä pettymyksistä. Kuvina oli myös lapsi, joka rakensi palikoita ja toinen lapsi hajottaa tornin. Sitten oli sellainen kuva, jossa kaksi lasta kuiskii toisilleen ja yksi lapsi jää ulkopuolelle. Lapset halusivat keskustella hyvin paljon kuvista ja heille nousi mieleen erilaisia tapahtumia, joita olivat itsekin kokeneet. Yhdessä pohdittiin, mitä eri tilanteissa voisi tehdä. Tämä harjoitus oli ryhmän oman lastentarhanopettajan mielestä erittäin onnistunut.

Mitä muistan kaveristani

”sulla on varmaan sukkahousut, koska tytöillä on niinku aina sukkahousut jostakin syystä”

Tässä harjoituksessa leikkijät istuivat seläkkäin. Valitsin parit (Pyrin valitsemaan sellaisia pareja, jotka eivät vietä niin paljon aikaa toisensa kanssa). Muut leikkijät istuivat ringissä, parit istuivat piirin keskellä. Keskellä olevat alkoivat kuvailemaan toista niin hyvin kuin pystyi. Tämä leikki oli erittäin hauska. Kun osallistujat unohtivat oman parin ulkonäköön liittyviä yksityiskohtia, niin he keksivät hassuja juttuja tilalle. Tässä leikissä tuli vahva me-henki esille,

sillä ympärillä olevat leikkijät yrittivät innokkaasti kannustaa omilla vihjeillään pareja muistamaan, miltä osallistujien kaveri näytti.

Seuraavaksi lattialle aseteltiin suuri kartonkirulla. Leikkijät tulivat kartongin ympärille ja jokaiselle annettiin vuorollaan värikynä. Tarkoituksena oli piirtää jokin asia jossa on hyvä. Muut osallistujat katsoivat hiljaa kun yksi lapsi piirsi asiaa kommentoimatta. Kun kaikki olivat piirtäneet, katselimme yhdessä kuvia ja kehuimme niitä. Sen jälkeen jokainen sai kertoa yhden asian, jossa joku toinen osallistuja oli hyvä. Valitsin jälleen parit, jotta tyyppillisesti yhdessä olevat eivät pääsisi kehuamaan toisiaan. Näin tulisi uusia näkökulmia. Tämä harjoitus vaikutti olevan myös lapsista mukavalta. Ryhmän lastentarhanopettajan mukaan yksi ryhmän jäsen kärsii alentuneesta itsetunnosta, jolloin tämän tyyppiset harjoitukset tukevat erityisesti häntä. Harjoituksessa havaitsimmekin, että tämä lapsi vaikutti olevan erityisen iloinen saamastaan kehuista.

Loppurentoutuksessa menimme istumaan lattialle ja jokaiselle annettiin paperilautaset. Laitoimme rauhallista musiikkia soimaan taustalle ja ohjeistin lapsia taputtamaan kevyesti edessä olevaa kaveria selkään paperilautasilla. Rauhallisella äänellä pyysin jokaista toivomaan kaverille hyvää päivää, paljon energiaa, hyvää mieltä ja iloa.

Palautteessa viisi lapsista valitsi ”tykkään” ja yksi valitsi ”en osaa sanoa”. Ohjauksen lyhempi toiminta-aika varmasti vaikutti saatuun palautteeseen. Olen tietoisesti vähentänyt harjoituksia, koska väsymystä on ollut havaittavissa aiemmilla kerroilla. Myös pienempi ohjausryhmä tarjosi minulle mahdollisuuden keskittyä yksilölliseen kohtaamiseen, dialogisuuteen ja vuorovaikutukseen paremmin. Loppulaulun jälkeen lapset lähtivät rauhallisesti omaan ryhmään.

6.7 Kuudes ohjauskerta- Satukirjan sanoma

Alkupiirissä jokainen esitti tunnetilan, jonka jälkeen osallistujat matkivat esimerkkiä. Lapsia oli paikalla yhteensä kahdeksan. Jokainen lapsi käytiin vuorollaan läpi ja ohjaaja näytti omalla vuorollaan tunnetilaa, joka oli esimerkiksi nauru. Sitten kävimme läpi kuvien avulla toiminnan eri vaiheet. Lapset olivat suhteellisen vilkkaita ja keskittyminen oli vaikeaa.

Tarkoituksenani oli aloittaa rauhallinen harjoitus, mutta lapsilla oli selvästi tarve energianpurkuun, ja koska tila oli suhteellisen pieni keksimme leikin, jossa kaikki lapset lukuun ottamatta leikissä jäänyttä lasta meni riviin. Anoin lippalakin ja tarkoitus oli, että jäänyt lapsi yrittää napata lakin pois rivin lapsilta. Lakki liikkui nopeasti ja se saattoi kulkea joko edestä tai takaa. Alussa leikki tuntui mieluisalta ja lakin nappaajaa vaihdettiin moneen kertaan. Sittemmutaman kerran jälkeen yksi poika halusi jäädä. Vuorollaan hän vain seisoipaikallaan ja

katseli kuinka lakki siirtyi lapselta toiselle. Aluksi lapset eivät huomanneet tilannetta mutta hetken kuluttua yksi lapsi sanoi jääneelle lapselle "sun kuuluu yrittää ottaa tää lakki meiltä", johon jäänyt lapsi sanoi "mä en halua". Päätin keskeyttää välittömästi leikin ja pyysin lapsia istumaan piiriin. Keskustelimme siitä, että kun yhdessä sovitaan, että leikitään tällaista leikkiä, niin se voidaan sallia. Kysyin lapsilta, että mitä sitten jos otatte jonkun toisen lakin eikä siihen ole annettu lupaa, niin saako sitä viskoa kaverilta toiselle, vai onko se teistä kiusaamista? Lapset totesivat, että ei saa ottaa toisen tavaroita ja että silloin se on kiusaamista. Sitten keskustelimme siitä, kun joskus sattuu näkemään että toiselta viedään lakki. Silloin tilanteeseen pitää heti puuttua kertomalla asiasta aikuiselle. Leikki on leikkiä ja siihen on oltava kaikkien suostumus. Kiusallaan tämän tekeminen ei ole sallittua. Lapset olivat samaa mieltä ja päätimme sitten yhdessä jatkaa uusia leikkejä.

Seuraavassa leikissä laitoimme jokaiselle selkään paperia. Tarkoituksena oli, että musiikin soivessa jokainen osallistuja kävelee huoneessa ympyrää. Kun pysäytin musiikin, niin jokainen sai piirtää pienen mukavan terveisen lähimpänä olevan kaverin selkään. Saman kaverin selkään ei saanut piirtää. Ohjeistin myös, että kaverin selkään sai piirtää tai kirjoittaa vain iloisia asioita. Lapset pitivät todella paljon tästä leikistä. He rauhallisesti kävelivät ympäri huonetta. Oli mielenkiintoista huomata millainen dynamiikka ryhmässä vallitsi. Heille näytti olevan tärkeää, että jokaisen selkään piirrettiin, jolloin he muodostivat ympyrän aina musiikin loppuessa. Vilkkaimmatkin lapset jaksoivat keskittyä piirustuksiin yllättävän pitkään. Lopuksi tultiin piiriin ja yhdessä katseltiin kuvia. Lapset olivat innokkaita ja osa halusi kertoa, mitä oli toiselle piirtänyt. Kävimme läpi tunteita ja sellainen lapsi, jolla on oman ryhmän aikuisen mielestä alentunut itseluottamus, vaikutti erityisen iloiselta kun hänen selässään luki "olet kiva". Lapset mainitsivatkin, että tuntui kivalta saada tällaisia viestejä.

Kuva 7: Lapsien toisilleen antamat palautekuvat

Sitten yksi lapsi kysyi "milloin lähdemme satumetsään", johon vastasin innostuneesti, että "olipa hyvä idea, lähdetäänkin heti". Menimme piiriin ja puimme jälleen mielikuvituskuravaatteet päälle ja jonossa kuljimme taas pois päiväkodin pihalta, rappusia alas, vilkutettiin päiväkodin henkilökunnalle ja kerrottiin, että menemme satumetsään. Otimme jälleen erilaisia kulkuvälineitä käyttöömmme. Perille päästyämme löysimme suuren viltin, jonka sisällä oli erilaisia tavaroita. Yhdessä katselimme tavaroita, joihin kuului oranssi salkku, lapio, vasara, maalipensseli, mäyrä, Herra Pöllö, Kettu Kiusaaja, pieni kettu, siili, kori, lippalakki ja kaksi marakassia.

Kysyin lapsilta että mitähän näillä pitäisi tehdä? Lapset katselivat hämmästyneen näköisinä toisiaan. Sitten sanoin, että voisimme pohtia kenelle tavarat kuuluvat ja ketä nämä hahmot oikein ovat. Asetin kaikki lelut ryhmän huoneen keskelle ja annoin ryhmän omalle opettajalle kynän ja paperia. Ehdotin, että aloittaisimme sadutuksen. Halusin tuoda rekvisiittaa voidakseni elävöittää tilannetta. Silloin kun mennään draaman maailmaan, tulisi pyrkiä muokkamaan ympäristöä tunnelmaan sopivaksi. Tähän voidaan käyttää erilaisia tavaroita, valoja tai kuvia. (Hagman, 2011.) Lapset kokivatkin, että lelut innostivat heitä sadutuksessa hyvin.

Ryhmän lastentarhanopettaja jakoi lapset kahteen tiimiin. Seuraavaksi arvoimme ohjaajat kumpaankin tiimiin. Aloitimme sadutuksen omissa tiimeissämme. Sadutusmenetelmä oli ryhmän lapsille tuttua. Oman vuoron odottaminen oli hankalaa, koska kaikki lapset halusivat samaan aikaan tuoda omia näkemyksiään sadun kulusta. Vain yksi lapsi ei halunnut osallistua sadutukseen, mutta hän katsoi sivusta ja omilla eleillään viesti ajatuksiaan.

Lopuksi pyysin lapsia menemään patjoille loppurentoutuksen ajaksi, jolloin luin sitten oman sadustiimin sadun ja ryhmän lastentarhanopettaja luki oman tiimin sadun. Kaikkia nauratti, koska saduissa oli hienosti komiikkaa vaikka teema käsittelikin ikävää kiusaamista.

Kaikki osallistujat valitsivat iloisen hymiön palautteissa.

Seuraavalle kerralle jätimme sitten kuvituksen ja kirjan laatiminen saikin alkaa.

6.8 Seitsemäs ohjauskerta- Satukirjan kuvittaminen

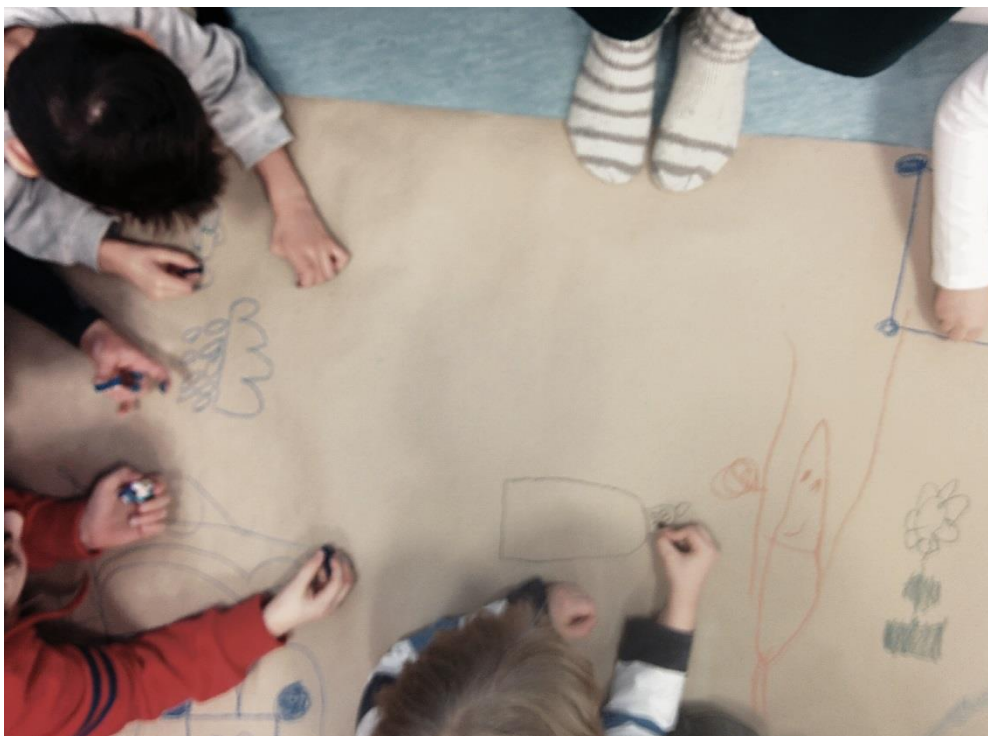
Kerroin lapsille tunnin alkuvaiheessa, että on erilainen draamaohjaustunti sillä meidän piti keskittyä satukirjan kuvitukseen. Alkupiirissä kerrottiin kuulumisia, millainen aamu oli ollut ja mitä viime kerrasta jäi eniten mieleen. Lapset halusivat kertoa edelliskerran poissaolijoille edelliskerran kirjan sisällöstä. Aloitimmekin sitten niin, että luin koko ryhmälle edelliskerralla laadittua satua. Olin yhdistänyt kahden tiimin sadut ja tehnyt siitä yhden kokonaisen sadun. Mitään sanoja en ollut muuttanut. Lapsia nauratti kuulla satu.

Tämän jälkeen ohjeistin lapsia siten, että he saivat jakautua samoihin tiimeihin, joissa olivat viime kerralla. Tarkoituksena oli se, että tiimeissä piti suunnitella esitys sadun pohjalta. Ja oimme roolit, jonka jälkeen esitimme niitä toisillemme. Halusin jakaa lapset kahteen tiimiin, koska suuren ryhmän ohjaaminen oli tuntunut itselleni kovin haastavalta. Työskentely pienissä ryhmissä oli selkeämpää minulle. Esitykset tehtiin siten, että aikuinen luki satua ja lapset esittivät sitä. Lapset uppoutuvat roolihahmoihin todella hyvin. He halusivat ottaa mukaan rekvisiittaa "tämä tyyny voisi olla vaikka se matkalaukku". "Minä haen oman hatun se voisi olla niinku sen pojan hattu". Yhden ryhmäläisen esittäessä toinen ryhmä kuunteli keskittyneesti. Aplodeja annettiin ja lapset hurrasivat esitysten loputtua. Huomasin, että jotkut lapset osasivat joitakin sanoja jo ulkoa.

Esitysten jälkeen pohdimme, jättäisimmekö sadun sellaiseksi vai haluaako ryhmä muuttaa jotakin. Lapset olivat tyytyväisiä satuun, joten aloitimme kuvituksen.

Jokainen lapsi sai päättää, minkä kohtauksen tai roolihahmon halusi piirtää. Lapset lähtivät piirustustalkoisiin innokkaana. He keskittyvät lähes 20 minuuttia vain piirtämiseen, jonka jälkeen menimme takaisin piiriin ja kävimme tuotoksia läpi. Lopuksi otin valokuvia piirustuksista. Kerroin liittäväni kuvat itse satukirjaan.

Toiminta jatkui piirtämisteemalla. Asetin lattialle suuren paperisen rullan, johon lapset saivat kirjoittaa tai piirtää, mitä draamakerroista oli jäänyt mieleen. Rulla sai toimia palautteena. Lopuksi katselimme muistelmia yhdessä. Lapset piirsivätkin ohjaajalle kiitoskuvia ja suuresta rullasta näytti kehittyvän mielenkiintoinen teos, jossa oli draamaprosessin eri vaiheita sekä viestejä minulle, ohjaajalle.

Kuva 8: Draamaprosessin palauterulla

Kuva 9: Palaute ohjaajalle

Loppurentoutuksessa luin koko draamaprosessin vaiheet läpi. Lapset kuuntelevat erityisen keskittyneinä patjoilla.

Koko draamaprosessin kertaus 7.2.2014

"Ensimmäisellä tapaamiskerralla tutustuttiin toisiimme. Tapasitte Herra Pöllön joka kertoi, että hän tulee satumetsästä, jossa tarvitaan teidän apua. Satumetsässä liikkuu satu joka on jäänyt kesken. Satu kertoo ketusta, joka oli alkanut kiusaamaan muita metsäneläimiä. Kukaan ei tiennyt miksi kettu kiusasi, koska satu oli jäänyt kesken. Herra Pöllö pyysi teidän apua ongelman ratkaisemiseksi. Ekalla kerralla lähdimme satumetsään yhdessä.

Toisella kerralla tapasimme surullisen siilin, joka kertoi että metsässä kiusaaminen oli jatkunut eikä kukaan vielä tiennyt mistä se johtui. Satu oli vieläkin kesken. Siili oli iloinen siitä, että halusitte selvittää asiaa. Lähdimme taas satumetsään ja löysimme sanomalehtirullia, joilla aloimme leikkimään. Sitten siili kysyi, että millainen on hyvä kaveri ja te saitte kertoa sen siilille. Sanoitte että siilin pitäisi kertoa Kettu Kiusaajalle että: Hyvä kaveri on sellainen, joka antaa toisille puheenvuoron. Hyvä kaveri on sellainen joka antaa ruokarauhan, eikä ole itseksä. Hyvä kaveri ei puhu päälle. Sanoitte että ketulla ei ole kavereita jos hän kiusaa.

Kolmannella kerralla leikimme patsaita ja solmuleikkejä. Kävimme läpi eri tunteita ja pohdimme erilaisuutta. Leikimme myös ystävyysleikkiä, joka oli hurjan hauska. Sitten vähän näyteltiin kettua, näytimme siilille ja Herra Pöllölle että miten kettua voisi kohdata.

Neljännellä kerralla leikimme junantarkastajaa. Maalasimme sitä puutaloa ja leikimme huiveilla. Tämän jälkeen heitimme toisillemme hymyjä.

Viidennellä kerralla leikimme hännän sieppaamista ja ystävyys halauksia. Katselimme erilaisia tunnekuvia ja teimme janakyselyjä, jossa ohjaaja kertoi väittämiä ja saitte tuoda esille mielipiteitänne.

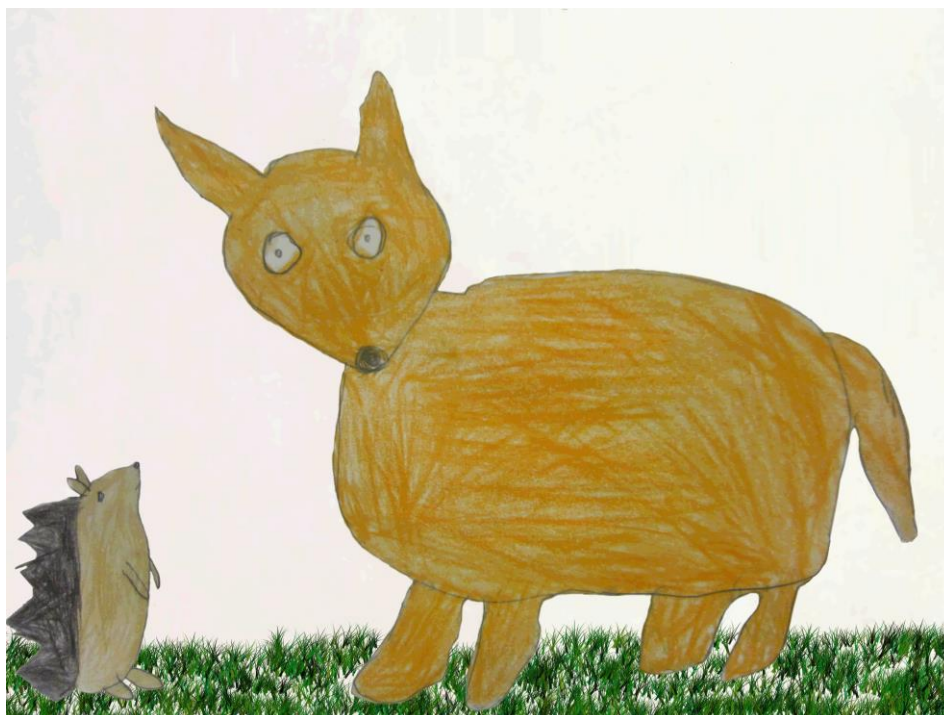
Kuudennella kerralla kuuntelimme ystävyys laulua ja piirsimme hyviä ajatuksia ystävien selkään. Teimme myös hienoja satuja, joista tehdään oikea kirja. Tällä kerralla kuvitimme ja näyttelimme teidän tekemän sadun. Nyt on tullut aika lähteä pois metsästä erilaisilla kulkuvälineillä. Hiljalleen palaamme takaisin päiväkodin pihalle ja jätämme satumetsän eläimet jatkamaan elämää rauhassa ilman kiusaamista. En voi muuta sanoa, kuin että tämä ollut mukava seikkailu myös minulle ja kiitän siitä teitä."

Loppurentoutuksen jälkeen palasimme loppupiiriin ja kysyin lapsilta, että kun kirja on valmistunut niin haluaisivatko lapset, että pitäisimme ihan oikea kirjanjulkaisujuhla. Voisimme kutsua myös vanhemmat juhliin. Lapset innostuivat kovasti ja ehdottivat, että he voisivat näyttellä vaikka sadun vanhemmille. Kerroin ajatelleeni aivan samaa ideaa ja että mikäli se sopii ryhmän omalle aikuiselle, niin näytelmä sopisi oikein hyvin. Sovimme, että lapset voisivat harjoitella satua sillä aikaa, kun minä keskittyisin kirjan valmistamiseen.

Lopuksi halusin saada palautteet ensin suullisesti. Halusin kuulla lapsilta, että mikä oli kivaa ja mikä ei ollut, millainen mieli heillä oli nyt kun draama loppuu. Lapset vaikuttavat haikeilta ja huomasin, että he istuivat tavallista lähempänä minua. Yhdessä mietimme, mitä hyötyä draamatoiminnasta oli heille ollut. Kehuin lapsia hyvästä työskentelystä ja aikaansaannoksista. Muistutin heitä, että tapaamme heti kun kirja oli valmistunut. Lopuksi menimme loppupiiriin ja lapset lauloivat kovalla äänellä loppupiirilaulua sanoja jo osaten. ”Kiitos kiitos, pian taas tavataan”.

Palautteessa yhdeksästä lapsesta kahdeksan valitsi ”en tykkää hymiön”. Kysyessäni syytä vastauksena tuli ”koska draamatoiminta päättyy”. Yksi lapsi valitsi ”en osaa sanoa”.

7 Draamaohjaustuokioiden tuotos

Kuva 10: Satukirjan kansilehden kuva

Toiminnan aikana minulle selvisi joidenkin osallistujien yksilölliset tuen tarpeet, jolloin otin nämä seikat huomioon tuokioiden suunnittelussa. Vaikka ehdimme tekemään sellaisiakin harjoituksia, jotka tukivat yksilöllisiä tarpeita, niin suuren ryhmän ja rajallisen aikataulun vuoksi emme ehtineet läpikäymään asioita kovin perinpohjaisesti- tai tilannetta vaativilla tasoilla. Tämä tuntui toisinaan turhauttavalta. Mutta jouduin hyväksymään sen, että saavuttaaksemme koko ryhmän tavoitteet yksilötasolla asioita ei voinut käsitellä kovin pitkään.

Huomasin, että lasten jaksaminen ja keskittymiskyky oli hyvin vaihtelevaa. Toiminnan sopivan mittaista kestoa oli haastava suunnitella etukäteen. Alun perin sovimme, että ohjaustuokiot kestäisivät noin 60 minuuttia. Mutta jouduin lyhentämään tuokioita 45 minuuttiin lasten väsymisen vuoksi. Halusin, että toiminnasta ei tulisi väkinäistä, vaan että se säilyisi mielekkäänä. Havainnoin, että ohjaustuokiot joissa lapset saivat tuoda esiin eriäviä mielipiteitä, väsyttivät heitä nopeasti.

Vuorovaikutuksessa ilmeni havaintojeni mukaan jonkun verran tasa-arvoeroja ja pyrin keskittymään juuri tällaisiin osa-alueisiin toimintakertojen suunnitteluvaiheessa.

Tyttöjen ja poikien keskinäinen vuorovaikutus oli suppeaa. Vaikutti siltä, että ilman ohjausta pojat kommunikoivat keskenään ja tytöt taas keskenään.

Lapsiryhmässä vaikutti olevan niin sanottuja pienryhmiä. Kun suuren ryhmän osallistujat tuntevat toisiaan jo hyvin, muodostuu pieniä alaryhmiä (Vilen 2008:274). Draamaryhmässä oli neljä tyttöä, joista yksi oli useita kertoja poissa. Kolmen tytön ryhmässä ilmeni tilanteita, joissa yksi tyttö jäi selvästi hieman ulkopuoliseksi. Myös poikien kesken yksi poika vaikutti selkeästi epävarmemmalta, ja paritehtävien kohdalla hän vetäytyikin usein kauemmaksi muusta ryhmästä. Pyrin välttämään toiminnassa paritehtäviä, sillä tarkoitukseni oli vaikuttaa ryhmäytymiseen ja ajattelin, että paritehtävät eivät olisi tarkoituksenmukaisia. Paritehtäviä tehdessämme vaikutin parivalintaan siten, että paria ei voinut valita tai pari vaihtui useita yhden harjoituksen aikana. Ystävyysuhteet vähentävät lapsen vaaraa joutua kiusatuksi. (Repo 2013:117.) Draamaprosessin aikana en havainnut kiusaamistilanteita.

Kun olimme käyneet läpi erilaisia asioita jotka liittyivät teemaan, varasin aikaa itse kirjan tuottamiseen. Lapset jakautuivat kahteen ryhmään, jossa aikuinen kirjasi sadutusmenetelmällä satua. Sadutus soveltuu työväliseenä lasten kuunteluun ja osallisuuden tukemiseen. Menetelmässä kuunnellaan mitä lapsi haluaa sanoa. Se tarjoaa lapselle tunteen, että häntä kuunnellaan aidosti, koska aikuinen kirjaa ylös kaiken minkä lapsia haluaa sanoa. Menetelmässä ei muutella lapsen sanoja vaan kaikki kirjataan juuri sellaisena kuin lapsi sen sanoo. Sadutuksessa tarina rakentuu kertojan ja kirjoittajan välillä. Lopuksi voidaan kysyä haluaako kertoja tehdä muutoksia satuun. Sadutusta voidaan käyttää myös dokumentointiväliseenä. (Lastensuojelun käsikirja 17.7.2012.)

Sadutuksessa pääasia on se, että vuorovaikutus kulkee lapsesta aikuiseen ja että lapsi saa toimia kertomakulttuurinsa tuottajana. Aikuisen oleellinen rooli on toimia kuuntelijana. Lapsi voi halutessaan kuvittaa tuottamansa sadun. (Vilen 2008:481.)

Sadutuksen päätyttyä keräsin kirjoitukset ja yhdistin ne yhdeksi kokonaiseksi saduksi. Tämä oli haastavaa, sillä mitään sanoja ei saanut muuttaa ja kuitenkin satu piti saada loogisesti eteneväksi kokonaisuudeksi. Tämän jälkeen hyväksyin tarinan vielä lapsilta ja annoin niille mahdollisuuden tehdä muutoksia. Viimeisellä draamakerralla lapset tekivät kuvitukset kirjaan. Kuvien liittäminen satukirjaan oli myös yllättävän haastavaa, koska lapset eivät muistaneet piirtää kaikkia sadun kohtauksia vaan he piirsivät sen minkä halusivat. Latasin internetin kautta kuvakirjasovelluksen johon liitin sadun tekstin, näin sain kirjan valmistettua edullisesti.

Tein jokaiselle lapselle oman diplomin (Liite 7) muistoksi draamaprosessiin osallistumisesta. Diplomit jaetaan kirjan esittelytilaisuudessa.

8 Opinnäytetyön arvioinnin indikaattorit

Arvioinnin tavoitteena on selvittää jonkin asian onnistumista. Sen selvittämiseen tarvitaan kriittisyyttä ja tulee pohtia, millaisia menetelmiä käytetään tiedon keräämiseen. Nyky-yhteiskunnassa lähes jokainen joutuu arvioinnin kohteeksi jossakin vaiheessa elämää. Tämä tapahtuu meidän ihmisten lisäksi myös erilaisissa hyvinvointipalveluissa. Jos ajatellaan julkista sektoria tai vaikkapa yksityisten organisaatioiden toimintaa, niin niissä kaikissa tapahtuu jatkuvaa arvioimista. Oli arvioinnin kohde mikä tahansa, niin sen tarkoituksena on selvittää toiminnan kehittämistarpeet, onnistumiset, sekä hyöty. (Robson 2001:21-23.)

Opinnäytetyöni toiminnallista osuutta tai sen onnistumista on ollut vaikea arvioida. Ensisijaisen tärkeää minulle oli lapsilta saatu palaute. Lapset saivat antaa jokaisen toimintakerran lopuksi palautetta ja palautteet läpikäytiin yhdessä. Pyysin myös lapsia piirtämään viimeisellä toimintakerralla jotakin, joka jäi heille erityisesti mieleen. Lapset saivat kertoa omin sanoin, mikä oli toiminnassa kivaa ja mistä he eivät pitäneet. Kokemuksellisuus on prosessi, jossa läpikäymme kokemiamme asioita. Aikuinen tyypillisesti osaa sanallistaa kokemuksiaan ainakin jossakin määrin. Silloin kun sanoitamme kokemuksiamme, voimme reflektoida läpikäymiamme tilanteita yhä uudestaan. Lasten kokemuksellisuuden tutkiminen on haastavaa kokeneillekin tutkijoille. Yleisesti ehkä ajatellaan, että lasten kokemuksia on helppo tulkita heidän käyttäytymisestään. Todellisuudessa lasten kokemusten tulkitseminen on haastava prosessi. Lasten tapa esiintuoda tai reagoida asioihin saattaa erota aikuisten tavasta, jolloin asioiden luotettava tulkitseminen vaikeutuu. (Green & Hogan 2005:5-6.) Lasten antaman suullisen palautteen kirjasin ylös, toisaalta niistä oli haastavaa vetää johtopäätöksiä, sillä kommentit olivat kovin niukkoja. Toiminnallista osuutta havainnoi itseni lisäksi myös lapsiryhmän lastentarhanopettaja. Sain häneltä rakentavaa palautetta työskentelyni eri vaiheissa. Koko toiminnan lopuksi laadin hänelle sekä osallistuvien lasten vanhemmille kyselylomakkeen. Kyselylomakkeen pohjalta tiedustelin draamaprosessin sekä satukirjan hyötyä. Vanhemmilta saatu palaute oli tärkeää. Pyrin keräämään vanhemmilta palautetta lasten suhtautumisesta itse draamaprosessiin, kuten esimerkiksi tiedustelemalla, että "onko lapsi puhunut draamaohjauskerroista ja millaisin mielin lapsi toimintaan osallistui" -tyyppisillä kysymyksillä. Toiminnan eri vaiheissa sain viestejä vanhemmilta, joissa tiedusteltiin millaisia asioita draamaohjaustunneilla oli läpikäyty. Vastasin viesteihin perusteellisesti. Oli hienoa että vanhemmat halusivat tietoa toiminnasta. Jokaisella toimintakerralla kirjasin havaintoja opinnäytetyöpäiväkirjaan. Päiväkirjaa täytin koko toiminnallisen jakson ajan ja peilasin omaa kehittymistäni.

Tässä opinnäytetyössä toiminnan arvioiminen on ollut haastava määritellä. Korkealaatuinen, kaiken kattava arvioiminen vaatisi aineiston keräämistä, analysointia ja lopuksi vielä tulkitusta. Tällaiseen menettelyyn vaaditaan perehtymistä ajankohtaisiin tutkimussääntöihin. (Robson 2001:25.) Kasvatusalan työntekijän omat kasvatukselliset näkemykset ja arvot vaikuttavat

aina jollakin tasolla hänen tapaansa toimia, vaikka hän pyrkisikin täydelliseen objektiivisyyteen. Työntekijällä esiintyy erilaisissa vuorovaikutustilanteissa niin tietoisia kuin tiedostamattomiakin tunteita. Tällaiset asiat vaikuttavat siihen, kuinka aikuinen kohtaa lapsen. Ammatillinen vuorovaikutus vaatii sen, että tilanteessa toimiva aikuinen tiedostaa nämä asiat. Aikuisen tulee reflektoida omaa toimintaansa ja tunnistaa myös omat mahdolliset heikkoudet. Tilanteet, joissa lapsi ei toimi aikuisen odottamalla tavalla, kuitataan usein lapsen haasteeksi. Tärkeämpää olisi pohtia, millaisena lapsi näkee itsensä siinä ympäristössä, jossa hän on. Samalla myös aikuinen voi pohtia, millaisissa tilanteissa työntekijä kokee epävarmuutta itse. (Vilen 2006:36.) Draamaohjauksissa pyrin toimimaan mahdollisimman oikeudenmukaisesti ja johdonmukaisesti. Tavoitteenani oli luoda turvallinen suhde lapsiin. Osallistuin leikkeihin lasten kanssa, sillä koin sen kaikista luontevimmaksi tavaksi työskennellä. Joidenkin harjoitusten kohdalla keskityin vain ohjaajan rooliin, silloin kun lasten välinen vuorovaikutuksen tarkasteleminen oli toiminnan keskeisin tavoite.

Toiminnallisessa osiossa pyrin hyödyntämään erilaisia ilmaisun tapoja. Ohjaukset alkoivat aina samanlaisella aloituspiirillä ja jatkuivat liikunnalliseen osioon, jotta lapset lämpenivät itse draamatoimintaan. Toiminnassa käytin musiikkia, tanssia ja satuja. Pyrin käyttämään sellaisia harjoituksia, jotka loivat mahdollisuuden spontaaneihin tunneilmaisuihin. Työni alussa puhuin sensitiivisestä lähestymistavasta. Sensitiivinen aikuinen on ilmeikäs, kommunikoi lapsen kanssa aktiivisesti mutta ei ylitä lapsen reviiriä. Sensitiivinen aikuinen ymmärtää, että kohtaaminen tai sen tyyli rakentuu lapsen tunnetilan mukaan. Aikuinen on kiinnostunut lapsen tunnetiloista ja hän antaa lapsen tehdä päätöksiä, tarjoten virikkeitä lapselle. Sensitiivinen aikuinen pyrkii tarjoamaan virikkeitä, mikäli lapsen kiinnostuminen johonkin toimintaan on laskenut. (Sinkkonen 2008:92.) Lasten tunnetilojen aistiminen onnistui mielestäni hyvin. Jouduin toisinaan huomaamaan, ettei etukäteen suunniteltua ohjelmaa voinut käyttää, koska lasten energiataso ei soveltunut tiettyihin harjoituksiin. Olin etukäteen tehnyt varasuunnitelmia, joita pystyin muokkaamaan erilaisiin vireystasoihin sopiviksi.

9 Eettiset kysymykset ja ohjaajan vastuu

Ihmisoikeudet ja etiikka kulkevat rinnakkain. Kun näitä asioita tarkastelee, niin koko sosiaalialan työkenttäkin rakentuu näiden teemojen ympärille. Sosiaalialan työn ydin on vähentää huono-osaisuuden ilmiöitä ja tarjota tukea eri kehitysvaiheessa oleville henkilöille. (Talentia, Sosiaalialan eettiset ohjeet, 2012: 5.) Eettisyys yhdistetään monesti tunteisiin. Ajatellaan, että se mikä tuntuu oikealta, on todennäköisesti oikein. Kuitenkaan tunteiden perusteella ei voida muodostaa johtopäätöksiä, sillä tunteet voivat joskus erehtyä. Myöskään yleisesti hyväksyttävänä pidettyä asiaa ei voida määritellä luotettavaksi. Näin ollen sellaisenkaan pohjalta ei voida tehdä johtopäätöksiä. Sosiaalialan ammattilaisen on osattava toimia johdonmukaisesti, oikeudenmukaisesti ja objektiivisesti omassa toiminnassaan. Näin tulee toimia, vaikka siitä seuraisikin haasteita henkilökohtaisten tunteiden tai omien arvojen suhteen. (Talentia, sosiaalialan eettiset periaatteet 2012: 6.) Pohtiessani eettisiä asioita jouduin pohtimaan, millaiset menetelmät sopivat lapsille, jotta toimintatuokioiden kautta lapsille tuli kehitystä tukevia onnistumisen tunteita. Tähän liittyen haluan nostaa esille sosiometriaharjoituksen, jonka pidin lapsiryhmälle.

Sosiometrialla voidaan havainnoida millaisia suhteita lapsiryhmissä esiintyy. (Salmivalli 2005:30-31.) Sen pääasiallinen tavoite on tarjota osallistuville mahdollisuus tutkia omia valintojaan. Mutta sillä voi tutkia myös suhteita, jonka jälkeen niihin voidaan vaikuttaa (Aitolehti & Silvola 2008). Käytännössä sosiometrialla voidaan esittää kysymyksiä ja tarkastella vastauksia, pohtien niitä yhdessä ryhmän kanssa. Osallistujat voivat vastata kysymyksiin, joko kirjallisesti, tai verbaalisesti. Sosiometriassa tuloksia ei pitäisi lapsiryhmässä julkaista koskaan siten, että kerrotaan lapsille kuka on kyselyn perusteella ryhmän suosituin - tai vähiten suosittu lapsi, sillä se ei ole toiminnan tarkoitus. Menetelmä lapsiryhmässä auttaa ohjaajaa jäsentämään, millainen ryhmän dynamiikka todellisuudessa on, ja auttaa löytämään ne lapset, joilla on vähiten vertaissuhteita. Tiedon avulla lapsen mahdollinen integroituminen voi alkaa. (Salmivalli 2005:32.)

Draamaohjauksissa käytin sosiometriaa yhden kerran. Koska kyseessä oli vasta 5-6 -vuotiaiden ryhmä, käytin sellaista menetelmää, jossa oli kolme vastauspistettä. Yhdessä pisteessä oli hymyilevä kuvio, yhdessä vakava, kolmannessa surullinen. Kysymysten mukaan lapset saivat asettua niille pisteille, jotka kuvasivat parhaiten heidän ajatuksiaan. Harjoitusten avulla lapset saivat pohtia, mistä asioista he pitävät tai eivät pidä. Lapset pystyivät tämän harjoituksen kautta muodostamaan kuvaa siitä, mistä toiset ryhmän jäsenet eivät pitäneet. Tämä harjoitus tarjosi mahdollisuuden keskustella ryhmän kanssa siitä, mitä merkitystä sillä on, jos joku ei pidä samoista asioista ja onko se hyväksyttävää. Samalla keskustelimme siitä, että jos kaikki osallistujat pitävät samoista asioista niin mistä se mahtoi johtua ja onko erilaisuus lasten mie-

lestä pelottavaa ja jos se on niin mikä tekee siitä pelottavan. Tällä tavoin käytin sosiometriä. Sen avulla pystyin havainnoimaan hyvin paljon asioita lapsiryhmän dynamiikasta ja saimme yhteistä pohdittavaa erilaisista asioista. Ryhmän oman lastentarhanopettajan mielestä harjoitus oli tarpeellinen etenkin yhdelle osallistujalle, jolle omien mielipiteiden esiin tuominen on päiväkodin arjessa ollut haastavaa. Tässä harjoituksessa kyseinen lapsi kuitenkin toi hienosti esille eriäviä mielipiteitään.

10 Yhteenveto henkilökunnan ja vanhempien palautteista

Draamaprosessia toivottiin esikoululaisille, koska henkilökunta koki, että draamatoiminta sopisi heidän ikätasolle. Tavoitteena oli että ryhmälle tarjottaisiin toimintaa, joka tukisi ryhmäytymistä ja jossa voisi käsitellä erilaisuutta ja kiusaamista. Lasten keskuudessa oli niin sanottuja "klikkejä", joihin toivottiin voivan draamalla vaikuttaa. Toiminta, jossa kaikki toimivat yhdessä oli päiväkodin henkilökunnan pääasiallinen tavoite. Ensimmäisten ohjaustuntien jälkeen jäin pohtimaan, millaisiin asioihin minun täytyisi keskittyä ja toimintaa voisi kehittää. Kolmannen draamaohjauksen jälkeen laadin havainnointilomakkeen, jonka annoin jokaisen toiminnan alussa lapsiryhmän lastentarhanopettajalle, sillä koin että toiminnan jälkeiset keskusteluhetket jäivät liian suppeaksi. Lapsilla oli monesti kiire jo ulkoilemaan. Ajattelin myös, että saattaisin ymmärtää jotakin väärin ja koin kirjallisen palautteen suullisen palautteen lisäksi kattavammaksi. Lasten kesken ilmeni paljon riehumista ja keskittyminen oli toiminnassa välillä haastavaa. Erityisesti yhden pojan onnistunut vuorovaikutus tyttöjen kanssa oli ryhmän opettajan mielestä hienoa. Monipuolisista harjoituksista oltiin erityisen tyytyväisiä. Toiminnan kehittämisen kannalta ehdotettiin, että yhden ohjaajan sijaan ohjauksessa olisi kaksi ohjaajaa, jolloin keskittyminen jokaisen lapsen tarpeisiin mahdollistuisi.

"Mikäli mahdollista näin villin porukan kanssa voisi olla kaksi ohjaajaa"
Ryhmän lastentarhanopettaja 2014

Kohtaamisen onnistumista voidaan arvioida sen mukaan kuinka vuorovaikutus käytännössä toteutui. Arviointia voidaan havainnoida parhaiten haastavimmissa vuorovaikutustilanteissa. Työntekijän arvostus ja kunnioittavaa kohtaamista testataan parhaimmillaan silloin, kun hän kohtaa haastavan, tai uhmakkaasti käyttäytyvän asiakkaan. (Mattila 2008: 21.) Havainnointilomakkeissa ryhmän aikuinen toi esille sen, että lasten osallisuus ja innokkuus oli voimakasta. Silloin kuin toimintaan osallistui vähemmän lapsia, toiminta oli tehokkainta. Myös itsestäni tuntui että draamatuokioiden toteuttaminen yksin oli haastavaa toisinaan. Osa ryhmän lapsista oli todella vilkkaita, jolloin keskittyminen rauhallisempien lasten kanssa oli haastavaa.

Ryhmässä oli niin sanottu "pohtija" tyyppinen persoona ja esimerkiksi sosiometria harjoitus oli hänelle tärkeää. Valitettavaa oli, etten ehtinyt läpikäymään harjoitusta riittävän perusteellisesti ryhmän kanssa. Ryhmän lastentarhanopettajan mukaan tyttöjen välinen vuorovaikutus ja osallistuminen olivat näkyvämpää kuin poikien. Tein saman havainnon ja vaikka pyrin panostamaan erityisesti poikien aktivoimiseen, en samanlaista sitoutumista saanut aikaan kuin tyttöjen kohdalla. Ryhmän lastentarhanopettaja oli sitä mieltä, että draamamenetelmät tarjosivat heille hyvin paljon ideoita omaan työskentelyyn. Sain myös paljon positiivista palautetta muilta päiväkotiryhmän aikuisilta. Draamaprosessi tuki ryhmäytymistä ja lasten välinen vuorovaikutus oli draamaprosessin jälkeen selvästi sujuvampaa. Tasa-arvoeroja ei ole esiintynyt. Tyttöjen ja poikien välinen vuorovaikutus oli parantunut selvästi. Draamaprosessista oli ollut paljon keskustelua päiväkodin henkilökunnan kesken ja toimintaa olisi haluttu jatkaa pidempäänkin. Lastentarhanopettaja kertoi, että hän aikoo jatkossakin käyttää draamamenetelmiä lapsiryhmän kanssa.

Kuva 11: Kirjan julkaisujuhlassa esitettiin draamaprosessin hahmot ja kirja

"lapsi kertoi joka kerran jälkeen mitä oli tehnyt. Ja aina aamuisin mietti, onko tänään draamapäivä"

Vanhempien palautteet olivat tärkeitä prosessin arvioinnin kannalta. Draamaprosessin jälkeen yhdeksästä perheestä kuusi vastasi palautekyselyyn. Palautteiden perusteella draamaprosessia

pidettiin positiivisena asiana. Jokaisessa palautteessa todettiin, että lapsi osallistui draamaprosessiin hyvillä mielin. Kuudesta lapsesta neljä lasta oli puhunut draamaprosessista kotona. Herra Pöllö oli ollut lasten kertomuksissa paljon esillä. Kahdessa palautteessa toivottiin, että olisin tiedottanut draamapedagogiikan pääasioista tarkemmin. Tätä pohtiessani ymmärrän, että käsitteet olisi pitänyt avata perusteellisemmin. Yhdessä palautteessa nousi esille myös se, että vanhemmat olisivat halunneet tietää jokaisen toiminnan jälkeen, mitä draamaohjauksissa oli kulloinkin tehty. Pohtiessani tätä asiaa, totean että minun olisi pitänyt kirjoittaa jokaisen viikon jälkeen tiedote läpikäynneistä asioista. Draamaprosessia ei vastausten perusteella koettu haitalliseksi lapsen kehitykselle. Yhdessä palautteessa kerrottiin, että lapsi koki draamaprosessin erityisen tärkeänä ja piti ohjaushetkiä sekä draamaprosessia liian lyhyinä. Näin jälkempäin olen sitä mieltä, että draamaohjaukset olisi voinut olla enemmän, jolloin asioita olisi voinut tarkastella perusteellisemmin. Jokaisessa palautteessa satukirjan tekeminen pidettiin tärkeänä asiana.

11 Pohdinta

Lapselle voidaan järjestää toimintatuokioita, jotka tukevat hänen tapansa toimia vertaissuhteissaan. Se ei kuitenkaan ole irrallinen asia lapsen elämässä, toisin sanoen pelkillä toimintatuokioilla lapselle ei voida taata onnistuneita vuorovaikutuksen keinoja. Aikuisten läsnäololla on oleellinen merkitys näiden asioiden harjoittelussa arjessa. (Repo 2013:120.) Voidakseen ymmärtää itseään ja sisäistä henkistä maailmaa, lapsen tulee ymmärtää mitä hän tuntee. Tätä voidaan opettaa hänelle vasta sillä hetkellä kun lapsi läpikäy jotakin tunnetta. (Sinkkonen 2008:104.) Jos lapsi tuntee olonsa alakuloiseksi tai ärtyneeksi, aikuinen voi kertoa lapselle mitä tunne kuvaa. Tärkeää olisi myös kertoa lapselle, että tunne on hyväksytty. Lapsi ei voi oppia näitä asioita katsomalla kuvia, vaan hänen täytyy konkreettisesti läpikäydä niitä itse. (Repo 2013:120.) Päiväkodin henkilökunta sai uusia ideoita toimintatuokiosta, mutta heidän työkuvaansa kuuluu lapsen kokonaisvaltainen tukeminen arjessakin. Draamapedagogiikka on tehokas lisä kasvun tukemisessa ja uskon vahvasti, että päiväkotiyhteisö hyötyy draamamenetelmien käytöstä tulevaisuudessa. Draamakasvatus tukee lapsen non-verbaalisia taitoja ja ilmaisukykyä. Se tukee eettistä ja sosiaalista kasvua. Draamakasvatus parantaa myös ryhmädynaamisia valmiuksia ja auttaa erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. (Salminen 2013). Draamakasvatus ei ole Suomessa vielä vakiintunut käytäntö (Kauppinen 2013:150). Toivon sen kuitenkin lisääntyvän tulevaisuudessa. Tällä opinnäytetyöllä haluan olla vaikuttamassa varhaiskasvatuksen työkenttään positiivisesti. Uskon että draamapedagogiikalla on merkittävä rooli varhaiskasvatuksessa myös tulevaisuudessa. Draamapedagogiikalla varhaiskasvattajat voivat tarkastella lapsiryhmän kanssa erilaisia ilmiöitä ja antaa lapsille hyvät lähtökohdat kasvuun ja

kehitykseen. Voimaa taiteesta 2010-2013 on hanke, jossa Tampereen yliopisto yhdessä Laurea-ammattikorkeakoulun kanssa panostaa siihen, että taidepainotteisia palveluja tulisi myös hyvinvointialalle. (Tampereen yliopisto 2013:2.)

Hanna-Liisa Liikasen mukaan ammatillisten koulutusten tulisi sisältää taide- ja kulttuurialan tukeakseen terveyttä ja hyvinvointia. Toiminta, jonka tavoitteena on yhteiskunnallinen tai yhteisöllinen parantaminen, luokitellaan hyvinvoinnin edistämiseksi. Liikasen nostaa esille neljä merkittävää seikkaa, jonka taide- ja kulttuuritoiminta tarjoavat ihmisille. Ensimmäinen on itse elämys. Elämys antaa asioille merkityksiä ja täyttää joitakin tarpeita. Toinen on taide- ja kulttuuritoiminnan psykofysiset vaikutukset. Taiteella on todettu olevan positiivisia vaikutuksia erilaisissa kuntoutumisprosesseissa. Kolmas vaikutus on verkostoituminen. Elämänhallinta vahvistuu verkostoitumisen ja yhteisöllisyyskokemuksen kautta. Neljäs vaikutus on ympäristön parantaminen. Taiteella voidaan kohentaa fyysistä ympäristöä, joka puolestaan parantaa elämää konkreettisella tasolla. (Liikanen 2010-2014:65-38.) Olen vakuuttunut siitä, että taide- ja kulttuuritoiminnoilla on edistävä vaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Neljän lapsen äitinä toivon ehdottomasti taide- ja kulttuuripalveluja myös omille lapsilleni, missä ikinä he opiskelevatkin.

"Hyvin sait kontaktia lapseen ja siirtyminen toiminnasta toiseen sujui hyvin. Olemme myös ryhmäytyneet" Ryhmän lastentarhanopettaja 2014.

Lapset lähtivät toimintaan hienosti mukaan ja tämä on ollut antoisa seikkailu myös minulle itselleni. Ryhmänohjaustaitoni ovat kehittyneet entisestään. Opinnäytetyön suunnittelu ja toteutus kehitti minua ammatillisesti hyvin paljon. Lapsiryhmän ohjaamisen lisäksi olen oppinut draamatyömenetelmistä paljon. Ymmärrän myös paremmin, millainen merkitys yhteisöllisyydellä on. Silloin kun yhteisöllisyyttä tarkastellaan kasvatuksessa, sitä pitää lähestyä useista eri näkökulmista. Yhteisöllisiä asioita voidaan havainnoida niin yksilön kuin yhteiskunnallisellakin tasolla (Kaipio1999:155). Tiedän entistä paremmin millaiset asiat vaikuttavat tapaamme kommunikoida. Käsitän selvemmin millainen vaikutus non-verbaalisella viestinnällä on. Opin myös hyvin paljon itsestäni tämän kokemuksen kautta. Sain havaita konkreettisesti, millaisia valmiuksia minulla on tulevana sosiaalialan ammattilaisena. Sain vinkkejä, kuinka ohjata ja suunnitella toimintaa itsenäisesti. Työn suunnittelu ja toteutus on ollut minulle sekä haastavaa että antoisaa. Aihe oli mielestäni erittäin mielenkiintoinen ja ajankohtainen.

Draaman mahdollisuudet ja vaikutukset olivat jälleen positiivisia. Työni eri vaiheissa löysin itseni pohtimasta, olisiko ollut helpompaa, jos olisin tehnyt opinnäytetyöni parin kanssa. Pää-

asiallinen syy, miksi tein tämän opinnäytetyön yksin oli se, että halusin nähdä kuinka selviytyisin siitä. Epäilin etten omaa riittävästi ammatillista osaamista mitä draaman suunnittelu ja toteutus vaatisi, mutta onnistumiset lohduttivat minua ja antoivat lisäuskoa. Työni eri vaiheissa pohdin myös opinnäytetyöni tavoitteiden sisältöä ja merkityksiä. Palautteiden perusteella näyttäisi siltä, että tavoitteet saavutettiin hyvin. Ryhmän lastentarhanopettajan mukaan ryhmäytyminen onnistui, varhaiskasvattajat saivat uusia työmenetelmiä ja kiusaamistee-man tarkastelu toteutui monipuolisesti. Lasten laatima satu oli mielenkiintoinen (liite 8). Tarinassa kettu kiusasi, koska hänellä ei ollut ystäviä. Jäin pohtimaan sitä, voisiko kiusaaminen joskus tosiaan johtua siitä, että kiusaaja ei löydä muita vuorovaikutuksen keinoja. Aikaisemmin kirjoitin empatia ja aggressio kappaleessa siitä, kuinka aggression käyttö saattaa tuntua lapsista helpolta, koska sen vaikutukset ovat välittömiä. Käsittelimme tärkeää aihetta, joka nosti varmasti monenlaisia ajatuksia itseni lisäksi myös lapsille. Järjestimme päiväkodissa kirjanjulkaisujuhlan, jossa pääsimme pohtimaan asioita vielä kertaalleen läpi vanhempien läsnä ollessa. Juhlassa kerroin vanhemmille koko draamaprosessin vaiheista ja esittelin lasten tuottaman kirjan. Kirjan tuottaminen oli minulle itselleni myös tärkeää. Lapset olivat siitä erittäin innostuneita ja heti sadun laadinnan jälkeen he alkoivatkin näyttelemään tarinaa. Lapset halusivat esittää tarinaa myös vanhemmilleen. Vanhemmille järjestetään jatkossa mahdollisuus tilata kotiin oma kirja. Kirjan julkaisutilaisuudessa jaettiin jokaiselle lapselle diplomi draamaprosessiin osallistumisesta.

Ohjaustuokioiden onnistumista oli vaikea päätellä, sillä lasten osallistuminen oli toisinaan riskitilassa heidän palautteisiin nähden. Ohjaustuokioiden loppumisen jälkeen sain viestin ryhmän lastentarhanopettajalta, että lapset jäivät kaipaamaan draamatunteja ja että he kertovat kokemuksistaan päiväkodin muille lapsille. Tämä vahvisti käsitystäni siitä, kuinka tärkeä projektini todella oli. Opinnäytetyöni jälkeen tunteeni draamaa kohtaan vain vahvistuivat ja päätin jatkaa sen opiskelua tulevaisuudessakin, sillä draama on tarjonnut minulle onnistumisen tunteiden lisäksi myös hyvin paljon voimaa.

Lähteet

- Aitolehti, S., Silvola, K., 2008. Suhteiden näyttäjä. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.
Asetus Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta. 21.08.1991. Viitattu 6.2.2014
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>
- Cacciatore., R. 2007. Haastavat tunteet ja itsenäistyminen. Aggression portaat. Viitattu. 1.3.2014.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/2d4ba6d7-14e9-4064-ab97-0a2d4fac776a>
- Duodecim 2003, Toim. Mäntymaa, M., Luoma, I., Puura, K., Tamminen, T. Tunteet varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Viitattu: 6.12.2013
http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/uusinnumero;jsessionid=42120E704E1844F44327111173BDF63A?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&Article_WAR_DL6_Articleportlet_viewType=viewArticle&Article_WAR_DL6_Articleportlet_tun-nus=duo93467
- Farmer, D. 2010. Drama Resource. Viitattu 22.2.2014.
<http://dramaresource.com/resources/features/335-dorothy-heathcote>
- Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.
- Green, S., Hogan, D., 2012. Researching children's experience. London: SAGE publications.
- Hagman, A., 2011. Osallistava draama. Viitattu 23.2.2014.
<http://verneri.net/yleis/kehitysvamma-ala-ammattina/tyomenetelmia/osallistava-draama.html>
- Haarakangas, K. 2011. Voimistuva läsnäolo, mielen tiet lapsuudesta vanhuuteen. Juva: P-S-kustannus.
- Heikkinen, H. 2005. Draamakasvatus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.
- Helenius, A., Jääliinaja, P., Sormunen, H. 2000. Sesam! Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.
- Helsingin yliopisto. 2014. Valtaistava sosiaalityö. Viitattu 1.3.2014.
<http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/sivut/valtaistavatapa.htm>
- Kalliala, M. 2008 Kato mua! Helsinki :Yliopistopaino.
- Kaipio, K. 1999 Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.
- Kasvun kumppanit lasten hyvinvointia vahvistamassa 2014. Viitattu. 3.2.2014
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/kasvatuskumppanuus
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WS Bookwell oy.
- Kinnunen, S, Anna mun olla lapsi. 2003:Jyväskylä. Kirjapaja.
- Kiusaamisen ehkäiseminen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014. Viitattu 8.2.2014.
<http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaisyminen/kiusaaminen-paivakodissa/>
- Kirves, L., Stoor-Grenner, M. Kiusaavatko pienetkin lapset? 2010. Viitattu: 6.12.2013
<http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/09706755f9a63ebcf90118ac3073d701/1385035967/application/pdf/12510731/Kiusaavatko%20pienetkin%20lapset.pdf>
- Kiva koulu Vanhempien opas 2013. Turun yliopisto. Viitattu 6.12.2013
Luettavissa: http://www.kivakoulu.fi/mista_kiusaaminen_johtuu

Kommunikointikeinot. Papunet. 2014. Viitattu 9.2.2014.
<http://papunet.net/tietoa/kommunikointikeinot>

Korhonen, P., Airaksinen, R., Hyvä hankaus. Teatterilähtöiset menetelmät oppimisen ja osallisuuden mahdollisuuksina. 2008. Helsinki: Gummerus kirjapaino oy. Kustannus, draamatyö Helsinki.

Lapsen ja nuoren temperamentti ja persoonallisuus. Viitattu 1.3.2014.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/lapsen-temperamentti/

Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti. 17.7.2012. Viitattu 8.2.2014.
<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/71fd2a3a-e90c-4cbf-8f29-9509b43a15de.aspx>

Lastensuojelun käsikirja. Lasten osallisuus. 16.1.2014. Viitattu 22.2.2014.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>

Liikanen H-L. Opetusministeriö. 2010. Viitattu 21.2.2014.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf?lang=fi>
 Mannerheimin lastensuojeluliitto. 5-6- vuotias lapsi 2014. Viitattu 25.2.2014
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/5_6-vuotias/

Nurminen, S. 2013. Sosiometria. Viitattu 9.2.2014
<http://www.taikatuuli.com/sosiomet.htm>

Owens, A, Barber, K., 2010: Draamakompassi 2010: Helsinki: Draamatyö.

Puttonen, J. 2002. Pedagoginen draama ja filosofiaa lapsille. Viitattu 1.3.2014.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/10124/jarput.pdf?sequence=1>

Repo, L., 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä. Juva. :PS-Kustannus.

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Tammer paino oy. Tampere.

Ruokonen, I. Rusanen, S. Välimäki, A-L. (toim.) 2009 Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki. Yliopistopaino oy.

Salminen, H-L., 2013. Draamakasvatus. Päiväkoti Satusydän. Viitattu 23.2.2014.
<http://www.satusydän.fi/taidekasvatus>

Salmivalli, C. 2008, Kaverien kanssa, vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys: Juva : WS Bookwell oy.

Salmivalli, C, 1998: Koulukiusaaminen ryhmäilmionä : Tammer paino oy

Sinkkonen, J., 2008, Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun: Juva: WSOY.

Suomen lasten ja nuorten säätiö, Särmaa. Viitattu: 6.12.2013
<http://www.nuori.fi/filebank/50-sarmaa.pdf>

Suomen mielenterveysseura. Persoonallisuus 2014. Viitattu: 2.2.2014
http://www.vahvistamo.fi/etusivu/tunnetaidot/tunteva_ihminen/vauvaika

Suomen mielenterveysseura. Helsinki 2014. Viitattu 1.3.2014.
http://www.vahvistamo.fi/vahvistamo/tunne_itsesi/persoonallisuus

Talentia Sosiaalialan eettiset ohjeet 2012. Viitattu 1.3.2014.
http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2012.pdf
 Tampereen yliopisto 2010-2013. Viitattu 1.3.2014
http://www.voimaataiteesta.fi/uploads/pdf/Voimaa_taideesta.pdf

THL. Dialogisuuden muodostaminen ammattilaisen ja perheen välillä. 2014. Viitattu 23.2.2014.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/dialogisuus_ammattilaisen_ja_perheen_valilla

THL, Kiusaamista voidaan ehkäistä jo pienestä pitäen. 2014. Viitattu 6.12.2013

http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/toimintatavat/kiusaamista_voi-daan_ehkaista_jo_pienesta_pitaen

THL. Kasvatuskumppanuus- menetelmä rakentaa dialogista kasvatuskulttuuria. 2014. Viitattu 8.2.2014.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/kasvatuskumppanuus

Teatterimuseo. Labra. 2014. Viitattu 9.2.2014.

<http://www.teatterimuseo.fi/labra/draamasopimus.html>

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012. Viitattu 8.2.2014.

http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaaw-wwstructure/84881_www_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf

Vilen, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Siven., Neuvonen, s., Kurvinen, A. 2008 Lapsuus erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY oppimateriaalit oy.

Vilka, H., Airaksinen, T., Toiminnallinen opinnäytetyö 2003: Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.

Väestöliitto. Kiusaaminen. 2014. Viitattu 1.3.2014.

http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/murrosikaisten-vanhemat/tietoa/koulu2/kiusaaminen/

Välivaara, C., Sadut ja draamapedagogiikka monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa 1995. Jyväskylä. Jyväskylän kaupunki sosiaali- ja terveystyö.

Kuvat

Kuva 1: Kiusaamisilmiön tunnistaminen (Repo 2013:44-45)	13
Kuva 2: Draama-kasvatus-opetusta, taidetta! (Heikkinen 2005:74.)	18
Kuva 3: Palautteeseen käytetyt hymiöt.....	30
Kuva 4: Leikissä käytetyt sanomalehtirullat	32
Kuva 5: Kiikarit	36
Kuva 6: Taulukko lasten vastauksista sosiometrian väittämissä	37
Kuva 7: Lapsien toisilleen antamat palautekuvat	41
Kuva 8: Draamaprosessin palauterulla	44
Kuva 9: Palaute ohjaajalle	44
Kuva 10: Satukirjan kansilehden kuva.....	47
Kuva 11: Kirjan julkaisujuhlassa esitettiin draamaprosessin hahmot ja kirja	53

Liitteet

Liite 1. Aikataulusuunnitelma

Aika	Kuvaus
Kesäkuu 2013	tiedon keruu aiheesta alkoi
Elokuu 2013	Ideapaperin jättäminen ja ohjaavan opettajan nimeäminen
Syyskuu 2013	Työelämäohjaan & Opinnäytetyöohjaajan tapaaminen ja opinnäytetyösuunnitelman laatiminen
Joulukuu 2013	Opinnäytetyösuunnitelman jättö ja suunnitteluseminaari
Tammikuu 2014	Toiminnallinen osio kaksi kertaa viikossa ti-pe
Helmikuu 2014	Opinnäytetyön toiminnallisen osion arvioiminen, laatiminen, kirjaaminen, viimeistely ja satukirjan painattaminen.
Maaliskuu 2014	Opinnäytetyön viimeistely, jättö ja arvioiva seminaari.

Liite 2. Lupa lasten osallistumisesta draamaohjaukseen

Lapsen suostumuksen lisäksi pyydän myös teiltä hyvät huoltajat suostumusta lapsen osallistumiselle draamaprosessiin. Pyydän myös lupaa valokuvata draamatyöskentelyä, valokuvia ei julkaista opinnäytetyössä vaan ne jäävät päiväkodin omaan käyttöön.

Lapseni _____

Saa osallistua draamaprosessiin ja valokuvata. (Lapsi ei esiinny opinnäytetyössä vaan valokuvat jää päiväkodin käyttöön) ☐	Ei saa osallistua draamaprosessiin eikä häntä saa valokuvata ☐
---	---

Olen sosionomiopiskelija Laurea Ammattikorkeakoulusta. Opintojeni syventäväksi koulutusohjelmaksi olen valinnut luovat menetelmät ja pääaineeni on draama sekä musiikki. Teen opinnäytetyötä, jonka tarkoituksena on havainnoida draaman avulla yksilöiden erilaisuutta. Tarkoituksena on leikin kautta harjoitella lasten ikätasoa huomioiden erilaisten tilanteiden kohtaamista. Tavoitteena on draaman kautta saada lapset hyväksymään paremmin erilaisuutta ja sen kautta vähentää tai ennaltaehkäistä kiusaamista. Toiminnan aikana rakennetaan sadutusmenetelmän avulla lasten laatima satu, joka painetaan toiminnan lopuksi kirjaksi, kirja tulee lapsiryhmän käyttöön. Koska tarkoituksena on käsitellä kiusaamisteemaa, niin kirjan nimeksi olen valinnut jo: "Kettu Kiusaaja ja surullinen siili". Tämä on myös opinnäytetyöni nimi. Draamapedagogiikka on luovaa ja taiteellista toimintaa, jossa pyritään kiinnittämään erityistä huomiota lapsen tunne-elämän rikastuttamiseen. Tavoitteena on myös mielikuvituksen ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen. Nämä taidot ovat tärkeitä ja niitä on hyvä harjoitella elämän kaikissa vaiheissa.

Opinnäytetyöni tavoitteena on käyttää työmenetelmää, joita kasvatushenkilökunta pystyy mahdollisesti hyödyntämään jatkossa erilaisin teemoin. Ohjauskerroista laadin kirjallisen kokonpanon, jota henkilökunta pystyy muokkaamaan toivomiensa teemojen mukaan. Tarkoitukseni on pitää lapsille ohjattua draamatoimintaa yhteensä kahdeksan kertaa. Ohjauskerrat ovat kaksi kertaa viikossa ja jokainen ohjauskerta kestää noin 30 minuuttia sekä lasten palautteenanto noin 20-30 minuuttia. Ohjauskerrat etenevät aina samanlaisen kaavan mukaan erilaisin teemoin. Työskentely etenee pääsääntöisesti lasten omien toiveiden mukaisesti.

Opinnäytetyöni onnistumista arvioin kasvatushenkilökunnalta sekä lapsilta saadun palautteen pohjalta. Tulen lähettämään lasten mukana kyselylomakkeen, jonka voitte täyttää anonyymisti. Siihen voitte kirjata teidän ajatuksianne toiminnan ja etenkin kirjan sisällöstä. Opinnäytetyöhöni osallistuneet henkilöt, niin lapset kuin aikuisetkin, pysyvät anonyymeina, eikä heitä voida mitenkään tunnistaa opinnäytetyöstäni. Draamaprosessin aikana lasten oman ryhmän kasvattaja osallistuu toimintaan avustajanani sekä lopullisen työni arvioijana.

Liite 3. Sopimus opinnäytetyöstä

SOPIMUS OPINNÄYTETYÖSTÄ

Sopijapuolet ja yhteystiedot

Fabiana Niva. Hernekuja 2 b 26 01300 Vantaa puhelin. 0456505290

Työelämän yhteyshenkilö ja yhteystiedot

Emma Huttu Metsolanmäen päiväkotin Lastentarhanopettaja
Muumit -ryhmä
Metsolanmäen päiväkoti
p. 050 - 314 56 58

Opinnäytetyö

Opinnäytetyön aihe ja tarkoitus ja jos on osa laajempaa hanketta, yhteys sen tavoitteisiin. Draamamenetelmällä kiusaamisen tarkastelua 5-6 vuotiaiden lasten ryhmässä.

Opinnäytetyön toteutustapa

Noin 8 kerran draamatuokio jossa teemana on erilaisuus ja kiusaaminen. Käsitellään toiminnan kautta millaista erilaisuus on, kuinka siihen voisi suhtautua, kuinka kiusaamista esiintyy ja mitä se kiusaaminen on. Pohditaan lasten kanssa millä tavoin kiusaamista voidaan välttää ja miten tulee toimia jos joutuu kiusatuksi. Luodaan vahvaa "me-henkeä" ja keskustellaan ennakkoluuloista avoimesti. Sadutuksella rakennetaan tarina ja painetaan kirja jonka lapsiryhmä saa itselleen.

Alustava aikataulu

Toiminnallinen osuus alkaa tammikuussa ja tuokioita pidetään noin kaksi kertaa viikossa neljän viikon ajan, eli koko tammikuun.

19.12.2013 Vantaa

Paikka ja päiväys

Osapuolten allekirjoitukset

Nimenselvennös

EMMA HUTIN
Fabi ana Niiva

Liite 4. Tiedote vanhemmille

Tässä on tiedote draamaohjaukseen osallistuvien lasten vanhemmille.

31.1.2014

Hei,

Draamatoiminta on lähtenyt hienosti käyntiin. Aloitimme 14.1.2014 ja ohjaustunteja pidetään kaksi kertaa viikossa. Tuntiohjelmaa suunniteltaessa olen pyrkinyt huomioimaan lasten toiveita mahdollisimman hyvin.

Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus rakentuu metsäeläinteemaisen tarinan ympärille, jossa käsitellään kiusaamista ja sen problematiikkaa. Ohjauskerroilla käytän pehmoleluja joiden ympärillä on tarina. Tarinalle jätän aukon, jotta lapset saavat itse keksiä siihen tilanteita. Mutta jotta tarina lähtisi liikkeelle, olen keksinyt tarinalle alun. Herra Pöllö toimii tarinan kertojana (käsinukke) Hän asuu metsässä ja siellä metsässä asuu myös muita metsäneläimiä. Herra Pöllö kertoo, että metsässä on satu joka on jäänyt kesken. Satun mukaan metsässä liikkuu Kettu, joka on alkanut kiusaamaan. Mutta miksi kettu kiusaa ja millä tavoin kettu kiusaa? Sitä ei satu kerro. Jotta saisimme selvyuden sille, miksi se kettu kiusaa ja kuinka se saataisiin loppumaan, tarvitaan lasten apua. Lapset saavat keksiä satuun jatkoa, ratkaisuja ja heidän mielestään sopivan lopun.

Prosessilähtöinen työskentely on näin lyhyessä ohjaussuunnitelmassa tehokas tuki. Tarinan avulla lapset pystyvät paremmin hahmottamaan kuinka prosessi alkaa ja loppuu. Kun saamme tarinan kasattua, ohjauskerratkin loppuvat. Jokaisella ohjauskerralla aloitan samalla alkupiirilaululla ja päätän aina samaan loppulauluun. Olen tehnyt paperista kolme erilaista hymiötä, jonka avulla lapset saavat antaa toiminnalle palautetta.

Keskityn kullakin kerralla yhteen pääteemaan mutta haluan myös sisällyttää kertoihin useita eri luovia elementtejä. Musiikillisuutta, liikkeen, kuvallisuuden ja draaman dynamiikan kokonaisuudella saadaan aikaan mielenkiintoinen ohjaustilanne, jolla pyritään ylläpitämään lasten mielenkiinto.

Lapset ovat osallistuneet toimintaan hienosti. Toiminta on pääasiassa leikkimistä. Tulevissa harjoituksissa on sadutusta, piirtämistä, näyttelemistä ja satukirjan tekeminen. Toiminnan tavoitteena on käsitellä kiusaamisteemaa ja erilaisuutta lasten ikätason sopivalla tavalla. Saan tarkkaa ohjausta opinnäytetyönohjaajaltani toiminnan jokaisessa vaiheessa. Ryhmän oma lastentarhanopettaja toimii ohjauksissa mukana ja saan häneltä palautetta jokaiselta kerralta, jonka pohjalta pyrin kehittämään ohjaustoiminnan suunnittelua ja toteutusta.

Mikäli teille hyvät vanhemmat tulee mieleen jotakin ja haluatte keskustella kanssani aiheesta, voitte ottaa yhteyttä.

Liite 5. Palautelomake vanhemmille

Hyvät vanhemmat. Draamatoiminta on nyt päättynyt. Koska toiminta oli osa opinnäyte-työtä, olisin kiinnostunut kuulemaan teidän mielipiteitänne toiminnan arvioimiseksi. Vastaukset koskevat lasten kokemuksia draamaprosessiin osallistumisesta. Vastaukset täytetään anonyymeina.

Minkälaisella mielellä lapsi osallistui draamatoimintaan?

Puhuiko lapsi kotona draamakerroista?

Millaisia asioita lapsi puhui?

Onko lapsi kertonut jotakin josta piti erityisesti draamassa?

Onko lapsi kertonut jotakin josta hän ei pitänyt draamassa?

Onko draamasta ollut teidän näkemysten mukaan hyötyä lapselle?

Onko draamasta ollut teidän näkemysten mukaan haittaa lapselle?

Saitteko tarpeeksi informaatiota draamatoiminnasta?

Jätttekö kaipaamaan lisätietoja toiminnasta?

Muita ajatuksia tai kommentteja?

Liite 6. Kyselylomake päiväkodin henkilökunnalle

Osallistuitteko draamakertoihin?

Millaisia ajatuksia osallistuminen draamatoimintaan herätti?

Millaisena koitte ohjaajan työskentelyn draamaohjauksessa?

Käytättekö jatkossa draamamenetelmää lasten kanssa?

Kuinka toimintaa olisi voinut vielä kehittää?

Oliko draamassa käytetyt menetelmät mielestänne sopivia lapsiryhmälle?

Millaisia tavoitteita teillä oli toiminnalle?

Tukiko draamatoiminta toivottua tavoitetta?

Kuinka yhteistyö sujui opiskelijan kanssa?

Onko opiskelijan yhteistyö vanhempien kanssa ollut mielestänne riittävää?

Mitä mieltä olitte kirjan tekemisestä lasten kanssa?

Mitä mieltä olette kirjan julkaisu juhlista, onko juhla mielestänne tarpeellinen?

Millaisia toiveita tai tavoitteita teillä olisi juhlan suhteen?

Muita ajatuksia?

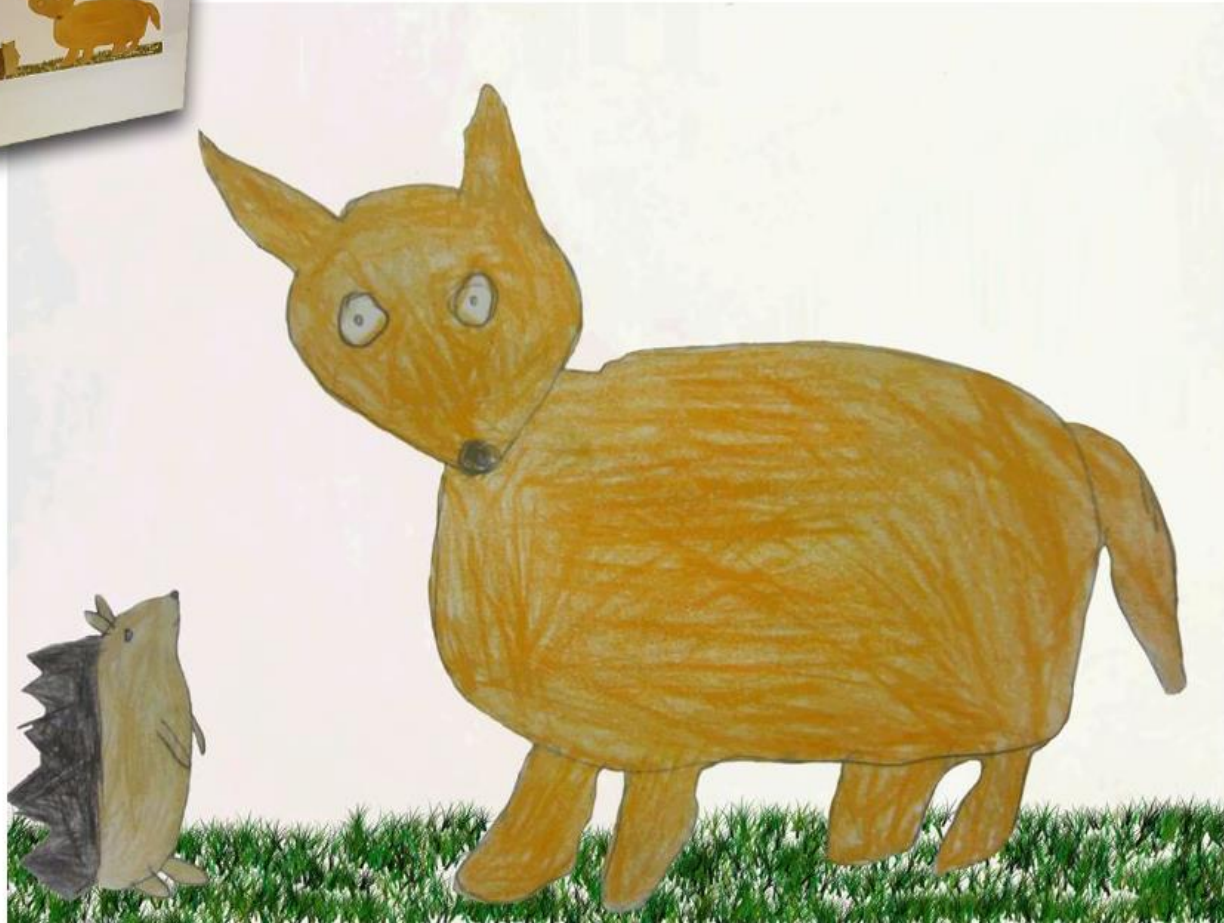

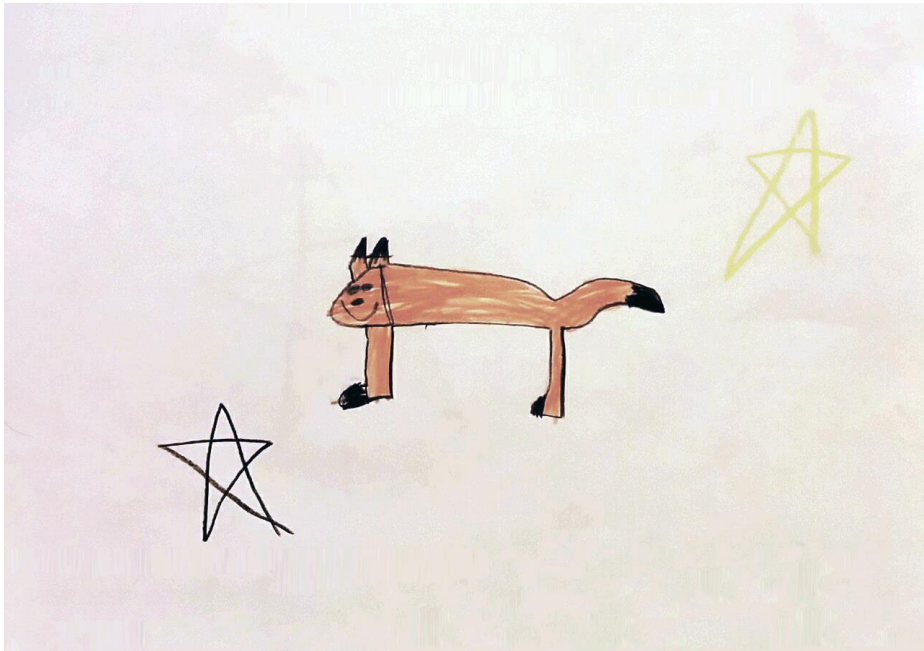

Liite 8. Satukirja

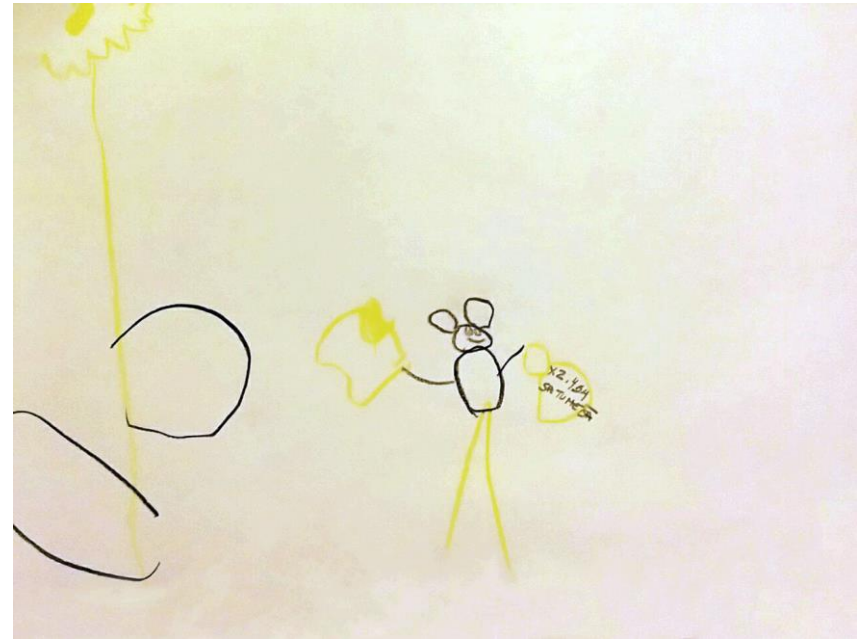

Kettu Kiusaaja ja surullinen siili

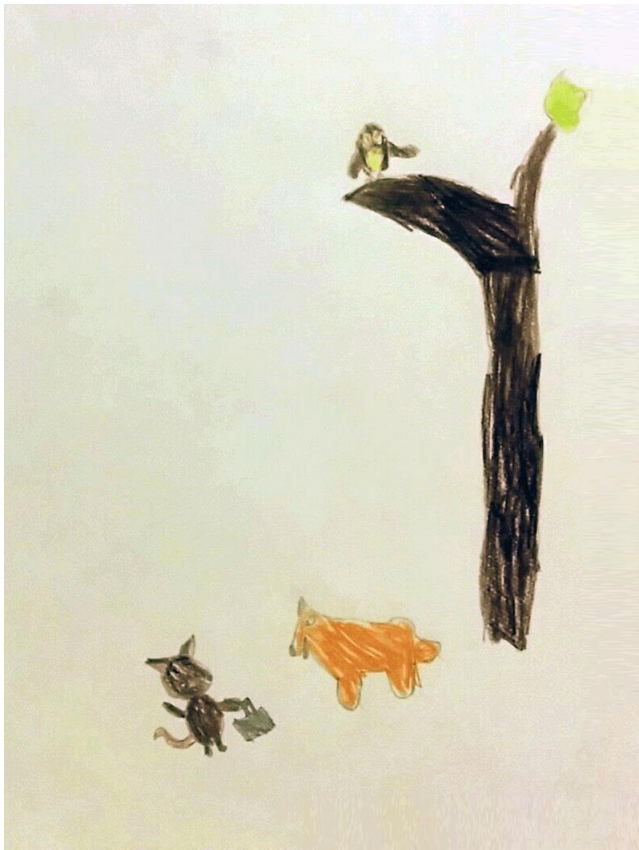

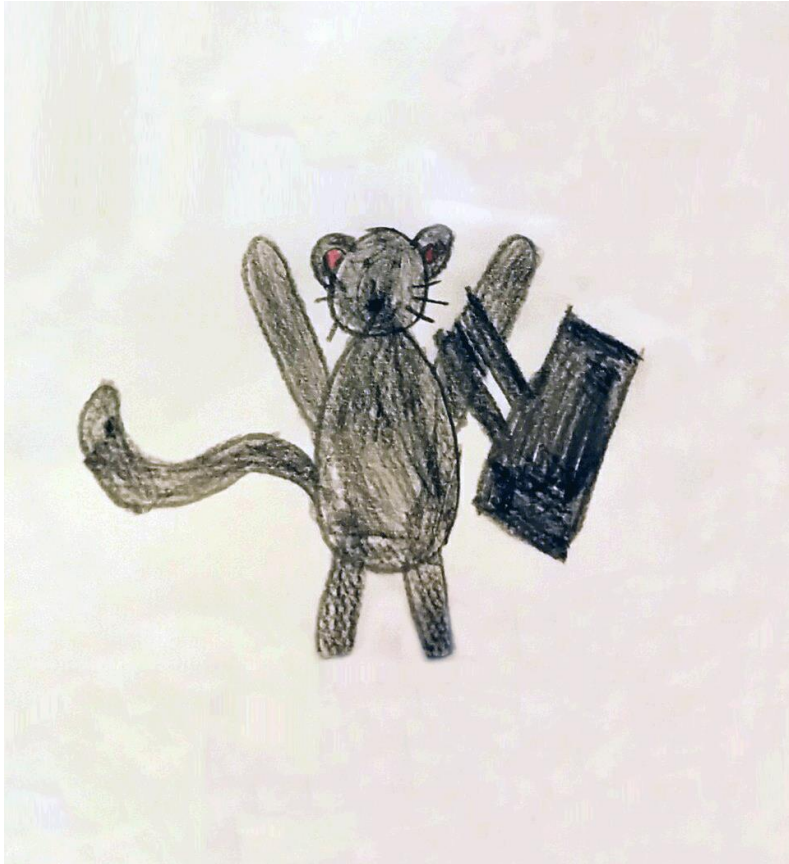
Olipa kerran Kettu Kiusaaja, joka asui satumetsässä. Kettu meni metsään ja alkoi kiusaamaan pikku hiirulaista.

Pikku hiirulainen juoksi pian omaan koloon. Hiiri oli surullinen.

Eräänä päivänä yksi poika käveli ohi ja pudotti lippuksensä. Kun poika huomasi että päässä tuntui kylmältä, hän huomasi että lippis oli pudonnut.

Sitten hän näki hiiren jolla oli matkalaukku. Hiiri oli tulossa kaupasta.

Hän halusi ostaa juustoa mutta siellä oli kettu joka oli sitonut kauppiaan eikä hän antanut juustoa.

Kettu alkoi kiusaamaan kun sillä ei ollut tarpeeksi kavereita. Se yritti saada kavereita kiusaamalla.

Poika sanoi ketulle ”kuule kettu, sinä et saa kiusata muita metsän eläimiä”. Paikalle riensi Herra Pöllö ja surullinen siili. Siili sanoi ”nyt et enää yritä käskeä minua tekoihin ja juksaa muita metsän eläimiä”.

Pöllö yritti auttaa hiirulaista ja sanoi ketulle ”jos sinä jatkat kiusaamista, et saa yhtään kavereita”. Kun pöllö oli mennyt pois, se laskeutui puun oksalle ja näki että Kettu Kiusaaja jatkoi kiusaamista.

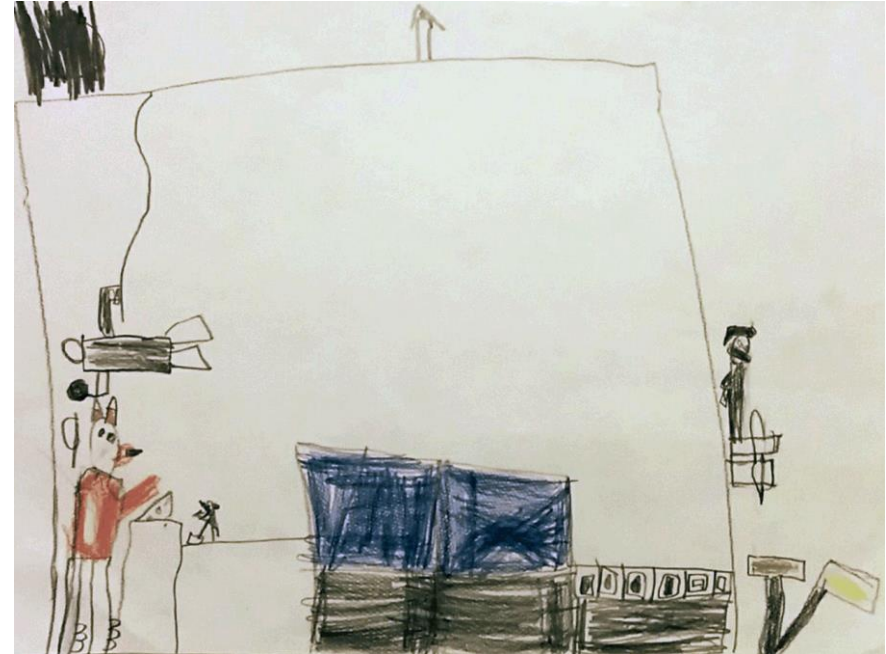

Sitten haisunäätäkin yritti auttaa hiirulaista. Se antoi lahjan, josta syntyi pikku kettu. Kun se oli antanut lahjan, kettu sanoi ”kiitos”. Haisunäätä tekikin niin, että hajutti ketun päälle. Kettu tuli surulliseksi. Niin että lopetti kiusaamisen.

Kettu lähti etsimään uusia kavereita matkalaukku kädessä. Matkalaukussa oli julisteita, joissa luki ”Kettu Kiusaaja terve, minä haluaisin kavereita. Tulkaa tänne osoite xz.454 Satumetsä”.

Julisteet auttoi paljon ja kettu sai kavereita niin, että katosta ropisee. Kettu Kiusaaja meni pyytämään anteeksi hiirulaiselta. Hiirulainen sanoi kettulle ”ei se mitään”. Kettu sai äidinkin, joka oli ollut matkoilla. Iskällä oli tullut äitiä ikävä. Ne eli elämänsä onnellisina loppuun saakka niin, ettei kiusaamista enää ollut.

Kutsu

Kettu Kiusaaja ja surullinen siili –kirjan julkaisutilaisuuteen

Olette lämpimästi tervetulleita lapsenne laatiman kirjan julkaisutilaisuuteen. Juhlassa keskustellaan draamaprosessista ja esittelemme valmiin kirjan.

Missä: Metsolanmäen päiväkot

Milloin: 13.3.2014

Aika: Klo 17:00

Liite 10 Tutkimuslupa

 Vantaa	Viranhaltijapäätös	6.1.2014	sivu 1 (2)
	08.01.2014	VD/6169/13.00.00/2013	

Sivistystoimi / Varhaiskasvatus
Kehittämispäällikkö Lounassalo Jarmo

Tutkimuslupahakemus/opinnäytetyö/Kettu kiusaaja ja surullinen siili, Draama kiusaamisen tarkastelun välineenä päiväkotiryhmässä

Tikkurilan Laurea -ammattikorkeakoulun opiskelija Fabiana Niva hakee tutkimuslupaa opinnäytetyön tekemistä varten. Opinnäytetyön aiheena on "Kettu kiusaaja ja surullinen siili, Draama kiusaamisen tarkastelun välineenä päiväkotiryhmässä"

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella kiusaamisilmiötä 5-6-vuotiaiden lasten ryhmässä draamakäsityksellä.

Tutkimusmenetelminä käytetään draamapedagogiikkaa, musiikkia, tanssia ja sadutusta. Draamaprosessin aikana rakennetaan satu, jossa esiintyy erilaisia rooleja. Satu käsittelee kiusaamista, mutta lapset saavat luoda sadun juonen. Erilaisten harjoitusten kautta lapset voivat käytännössä kokeilla millainen juoni olisi mieluisin.

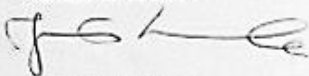
Tutkijalle ei luovuteta salassa pidettäviä asiakirjoja ja tutkija on lain mukaan salassapitovelvollinen tutkimuksessa f ntoon saamiensa yksilöä ja perhettä koskevien asioiden suhteen sekä hänen tulee huolehtia siitä, että yksittäistä henkilöä tai perhettä ei tutkimuksessa voida yksilöidä. Tutkimuksessa kerättyä tietoa saa käyttää vain tutkimustarkoituksiin. Mikäli tutkimus kohdistuu lapsiin, edellytetään huoltajien suostumista tutkimukseen osallistumiseen.

Päätös:
Päätän,

1) myöntää tutkimusluvan Fabiana Nivan opinnäytetyölle, jonka aiheena on " Kettu kiusaaja ja surullinen siili, Draama kiusaamisen tarkastelun välineenä päiväkotiryhmässä" ja

2) että tutkijan tulee toimittaa yksi kappale tutkimuksesta sivistystoimeen pdf- muodossa osoitteeseen: kirjaamo(at)vantaa.fi

Päiväys Vantaa 08.01.2014

Allekirjoitus

Nimen selvennys Lounassalo Jarmo

Virka-asema Kehittämispäällikkö

Täytäntöönpano: -Fabiana Niva

Tiedoksi: -Riitta Marja-aho

Oikaisuvaatimusohjeet

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen.

Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimus tehdään Vantaan opetuslautakunnalle, postiosoite: Vantaan kaupunki, Kirjaamo, Asematie 7, 01300 Vantaa, Tikkurila tai sähköpostitse osoitteella: kirjaamo@vantaa.fi